

FRIEDRICH WILHELM FOERSTER

AMŽINOJI ŠVIESA IR ŽMONIŲ TAMSYPBĖS

(VIRŠLAIKINIAI KLAUSIMAI MŪSŲ LAIKAMS)

VERTĖ B. STOČKUS

S A K A L A S

FRIEDRICH WILHELM FOERSTER

EWIGES LICHT UND
MENSCHLICHE FINSTERNIS

ÜBERZEITLICHES FÜR UNSERE ZEIT

VITA NOVA VERLAG,
LUZERN 1935

84=91. 92—3

Išspausdinta 3500 egz. ir 30 egz. geresn. popier.
„Šviesos“ spaustuvėje Kaune, 1937 m.

Kaip nurodo antroji šios knygos antraštė, jos svarstymai yra viršlaikinis atsakymas į šių dienų žmogaus klausimus, į jo apvylimą ir apsvylimus, ir į nematantį išeities sąmyšį tų laikų, kurie visai nepažįsta giliausių savo nelaimės priežasčių ir nuo kasdien augančių sunkenybių nori gintis visai neužtenkamomis priemonėmis.

Paryžius, 1935 m. liepos mėn.

Friedrich Wilhelm Foerster.

Dievas ir pasaulis

Kada kai kuriems žmonėms kalbama apie aukštesnį pasaulį ir dvasinį paskyrimą, jie šypsosi, lyg tie gyvuliai pasakoj, kad žmogus vaikščioja stačias ant dviejų kojų, ne ant visų keturių. Žemiško gyvenimo kūkrys turi ne tikrai jėgos įkinkyti žmones į jų reikalus, bet ir nepaliaudamas leidžia savo svaiginančią muziką, lyg tie vargonėliai karuselėje, ir šita muzika sukelia žmogų iliuziją, esą tas gyvenimo kūkrys turįs nepažinomos vertės, esą žmogui visai pritinka su užsidegimu paskęsti jame, visiškai neklausiant apie paskutinę prasmę ir tikslą. Skaudi operacija, kuri staiga prieš akis pastato pabaigą ir amžinybę, mylimo artimo žmogaus mirtis, visos gyvenimo vilties sudužimas — toki dalykai ištraukia žmogų keliems momentams iš triukšmingai ir svaigulingai besisukančios didžiosios karuselės ir priverčia jį paklausti — kur ir kam, dėl ko aš gyvenu — ar tai jau viskas? Bet tuojau iš naujo prasideda svaiginanti muzika, perrėkdama tuos išganingus klausimus, ir vėl negailestingai įtraukia mus į beprasmi kūrij.

Pažiūrėk kada pro atvirą langą į padūkusiai greitą judėjimą mūsų laikų didmiesty — kaip čia viskas rieda su nepaliaujamu užimu, trenksmu ir dūmais, kaip maži juodi ar margai apsitaisę žmogeliai sėdi automobiliuose lyg prikalti, arba kaip jie prirakinti prie pėsčiųjų slenkančios srovės — štai vaizdas tų baisių varžtų, kuriuos teikia viršum mirties ir gyvenimo riedanti, „pirmyn žengianti“ civilizacija.

Kaip tada yra su Dievo kvietimu žmonėms? „Leiskite mane, aš neturiu laiko, ką jūs, iš tikrųjų, galvojate?“

O vis dėlto žmogus žino, kad viskas šitas veda tiesiai į bedugnę, nes tai yra atplėšta nuo Dievo tikrovės, tai yra nesibaigiantis veiklumas atskirtas nuo maldos, pasaulį užkariaujanti galybė atskirta nuo meilės, tai visa aprėpianti organizacija be bendrumos, visų lenktynės su visais, neturinčios tikslo, baimė visų prieš visus ir galų gale — visų ginklavimasis prieš visus, kad visi visus sunaikintų. Ir viskas galų gale šiandien, nors lėtai, bet tikrai, eina į šitą galą, nes visa, kas neveda į Tvėrėją, negali nevesti į sunaikinimą, tokia yra logika ir išvada žmonių gyvenimo, nukrypusio nuo savo vyriausios prasmės ir pirmojo šaltinio. O kada mes vartojame žodį *Dievas* vietoj aš, kai mes pirma meldžiamės, o paskui dirbame, mumyse atgyja jėgos, veikiančios plačiau negu mūsų gyvybės mašina siekia. Visa, kas neturi prasmės, tada ją įgyja, visoki

kentėjimai ir kliūtys tada gauna paskirtį: pranyksta tada visoks šalutinių tikslų prasikišimas ir svarbiausi dalykai ramiai ir tvirtai užima savo vietą. Tada gali būti teisingas ir kiekvienam atiduoti kas jo yra, neteisiant kito pagal savo pyktį ir įkarščius. Tada bus pradedama klausyti, ne tik visados iškišti save, tada bus tarnaujama, vietoj naudotis kitų patarnavimu, tada žmogus turės drąsos, vietoj apgaulės, dalykai bus imami toki, koki jie yra, taikos siekimas virs aistra, visa kas matoma, taps nematomųjų dalykų palyginimu, gyvasis žmogus taps gyvenimo, gamtos, technikos viešpačiu ir subyrės prakeikimas, slėgęs visus žmogaus — gyvulio darbus.

Mums trūksta tų didžiųjų pasirinkimų tarp šviesos ir tamsybės, su jų sielą stiprinančiomis aukomis ir jų kietomis konsekvencijomis. Juk visokia vadinama „energija“ yra tokia akla ir tokia sudribusi, kai tik susiduriama su didžiaisiais išbandymais. Ne vienas gali turėti daug valios ir vistiek būti visai pasyviu žmogum, kai jo energija, būdama be jokio principinio apsisprendimo, pasiduoda vedama aplinkybėms ir progoms. Todėl šių dienų gyvenime sutinkama tiek galingų natūrų, kurios tačiau yra visiškai be charakterio, nes joms neteko pereiti per jokių didžiųjų apsisprendimus. Kai jų kas paklausia *quo vadis*, jie atsako: „pagal ką nors“. Pačios dorybės lieka niekas kitas, kaip „žibančios ydos“, kada jos nėra susietos su giliausiu apsisprendimu tarp

aukštesnio ir žemesnio pasaulio ir iš ten negauna savo prasmės, metafizinės didybės ir drausmės. Tai pritaikoma visai kultūrai; visokia tvarka, organizacija, mokslas, precizija, net patys geriausi ir švelniausi žmogaus prigimties palinkimai, ir kaip tik jie, veda į chaosą ir pražūtį, jeigu jie, lyg tie angelai senųjų tapytojų paveiksluose, nemyli Dievo ir jam netarnauja. Visa moderninės civilizacijos nelaimė daug daugiau pareina nuo iškrypusių dorybių, negu sąmoningų nedorybių. Dėl to moderninė siela vėl pradeda suprasti, kas yra Dievas: tai ne vien koks teisimas pikto, bet saikas gerame, amžinoji Šviesa žmoniškų klystšviesių tarpe, tvirtas sumezgimas žmoniško su antžmogišku, universalumas vietoj radikalaus, visagalybė vietoj baimingumo, nusizeminimas vietoj tuštybės, užuojauta vietoj teismo, teismas vietoj užuojautos, sielos didybė ir tikėjimas į dvasią vietoj grynos moralės, tylus bežodis Kryžius vietoj visokios garsiai šaukiančios pažangos...

Tikėjimas ir gyvenimas

Oriento žmogus vis iš naujo nustemba pamatęs tą didžiulę spragą, kuri Vakaruose yra tarp tikėjimo ir gyvenimo. Jam nesvetima, kad žmogus visados atsilieka nuo savo geriausių jėgų. Bet kad save gali laikyti religingais toki žmonės,

kurie kasdieninėse kalbose, raštuose ir veiksmuose, namie, profesijos darbe ir viešumoj visai nekreipia dėmesio į Dievo visur esimą ir savo Išganytoją laiko tikrenybe, siekiančia tik tiek, kiek ir bažnyčios smilkalo dūmai, tuo tarpu kai lauke veikia veiksmo ir atveikimo dėsnis — tai jam visiškai nesuprantama. „Allahas mato naktį juodą skruzdę ant juodo akmens“, sako mahometonas. Jis tuo nori pasakyti, kad Dievas visa mato, kad niekas nuo jo nepasislepia ir kad tikėti Dievą reiškia visados nusivokti apie Jo esimą ir tą esimą įjungti į savo valią.

„Palaiminti, kurie alksta ir trokšta teisybės, nes jie bus pasotinti“. Tuos žodžius išmokstama mintinai, bet net tvirtiems krikščionims vargiai ateina mintis, kad ir tas būdas, kaip minimi pasikalbėjime prie stalo savi priešai, kaip atsižvelgiama į jų motyvus, kaip jie vertinami, atsižiūrint į jų gyvenimo visumą, kad ir tas būdas būtų pasieltas ir palaimintas anų žodžių. Lygiai ir malda prieš valgį turėtų ne tiktai priminti aukštesnįjį pasaulį, bet ir atkreipti akis į tai, kad prie stalo, ar imant ir valgant, ar juokaujant ir diskutuojant nebūtų išsižadama ryšio su tuo aukštesniu pasauliu.

Oriento žmogus žino, kad jo santykiai su kitais žmonėmis nėra tik visuomeninis įstatymas, kurį paėmė globoti religija, bet kad šitie santykiai tiesiog turi metafizinės reikšmės; jie išvaldoja sielą nuo žemės varžtų sunkumo ir atve-

ria ją visokioms aukštesniojo pasaulio įtakoms, arba, atvirkščiai, lemiamai padidina visų tų varžtų svorį. Gandhi įtaka indų masėms būtų visai neišaiškinama be šito glaudaus susiejimo metafizinės sąmonės su praktiškai doriniu pasauliu.

Vakarų pasaulio tikintis žmogus gali ką tik parėjęs nuo Komunijos, įeidamas į savo kambarį, pameluoti, neteisingai užsipulti tarnaitę ir parašyti piktą politinį straipsnį, nejausdamas jokio drovumo nė gailesčio dėl šio prieštaravimo. Visam tam yra dvejopos sąskaitos, ir sąžinė lengvai tą reikalą baigia. Bažnyčios mokslas, žinoma, tai smerkia, bet praktikoj mes dažnai esame nepaprastai atbukę.

Iš seno pažinta, kad niekas taip neatbukina žmogų metafizinį jausmą, kaip geismų pilnas gyvenimas. Bet irgi ne mažiau teisinga, kad įprastinis melas progai atėjus, šiurkštumas santykiuose su žmonėmis, davimas sau valios nerovingumo antpuoliuose, egoistiškas bei siauraširdiškas apsiėjimas su pinigais, nepadorus savo konkurentų traktavimas, netvarkoma meilė savai tautai turi tų pačių padarinių. Ir čia reiškiasi gilios dorinio gyvenimo paslaptys, apie kurias socialiai aiškinama dorovė neturi mažiausios nuovokos.

Šitai tinka pasakyti ir apie susitaikymą atskirų žmonių ir tautų. „Prieš eidamas prie altoriaus susitaikyk su savo broliu“. Tariamai tik socialinis susitaikymo aktas čia parodomas kaip

pasiruošimas išganymui ir jo sąlyga. Bet ne tada jis gali išganingai veikti, kai mes išdidžiai pakviečiame kitą užmiršti skriaudą ir atleisti, o tada, kai į šitos nesantaikos pradžią pažiūrime iš Dievo žvilgio, ne iš melo, giliai patyrinėjame savo bei savųjų sąžinę. Kūnui, apsvaigusiam pačiu savim, tai velnio organizuotai puikybei, niekas taip negali pakirsti šaknis, kaip didžioji susipykusių žmonių susitaikymo mokykla. O „dorinė technika“ sujudusiam savisaugos jausmui nugalėti, koreguoti lęšių klaidoms mūsų akyje, klaidoms, neleidžiančioms objektyviai įvertinti tai, kas matoma priešuose, ta technika gali daugiau nulemti dvasiniame žmogaus išlaisvinime, negu visi staigūs religiniai atsivertimai, kurie dažnai parodo tik tariamą nutolimą nuo buvusio gyvenimo.

Tai visa turi reikšmės ir tautų gyvenimui. Svarbu tai atsiminti ir galvojant, kaip atskiro žmogaus sąžinė pergyvena pasaulio įvykių plėtojimąsi. Daug žmonių šiandien mano galį būti krikščionys, bet drauge turėti nekrikščioniškų nesuvestų sąskaitų su kitais, iš Dievo ir žmonių prašinėti užmiršimo ir atleidimo, visai nebūdami tikrai nusizėminę. Jie mano, kad tiktai Dievas turi teisės matyti jų susikrįtimą, o žmonėms nesą reikalo tarti gero žodžio, nė jiems ką nors prisipažinti. Tuo tarpu tikrumoj jiems taip padaryti yra patarta iš aukščiau. Jų prisipažinimas žmonėms galėtų išvaduoti juos nuo išdidumo ir

jų nuskriaustiems įtikinamai parodytų, jog jie tikrai yra pasikeitę. Visos mūsų pastangos ir norai, žinoma, yra neužtenkami, bet jie sukelia mumyse tą tiesų nepasitenkinimą pačiais savim, sumažina tą besaikį savim pasitikėjimą, padidina dvasios akylumą, be kurio žmogus laikomas nevertu aukštesnių įkvėpimų ir poveikių.

Priešingai: kasdieninis naudojimasis negrynomis kalbomis, raštu ir mintimis visose viešojo ir kasdieninio gyvenimo srityse galų gale neišvengiamai atsikeršija religinėms žmogaus galioms, kurios dėl to nuostabiai netenka savo stiprumo. Juk mes šiandien vis aiškiau pamatome, kaip iš visų sričių, kurios su pilnu pasitikėjimu buvo pavestos grynai gamtiniam žmogui, tokių sričių, kaip politikos, prekybos, pramonės, mokslo, technikos, barbarija puola krikščionišką kultūrą. Bet taip pat su pasibaisėjimu konstatuojam: daugelyje religijos skelbėjų giliausios tikėjimo jėgos yra užsnūdę, kadangi jie visur tik sekė prigimtį. Tas krikščioniškos tvirtybės *exercitia spiritualia* visam jų metafiziniam gilume, kasdieniniuose žmonių santykiuose, darbininkų klausime, pasikalbėjime telefonu jie mažai vertino. — Tai šiandien visur iškyla aikštėn ir reikalauja gilių paskatinimų ir pakeitimų.

Mokslas apie pagrindus

Kas šiandien nemato, kad Kalėdų giesmės sakiny: „Pasaulis buvo žuvęs, Kristus užgimė“, yra toks teisingas raidė į raidę, kad toj, kaip sakoma, „tolimoj nuo pasaulio“ Kristaus paslaptį ne tik pavienė siela, namai ir mokykla, bet ir tautos ūkis, mokslas apie rinkas, tarptautinė politika turi vienintėlį raktą savo problemoms galutinai išspręsti.

Tai galėjo būti užmiršta tik dėl to, kad naujoji žmonija pati save prigaudinėjo dėl pačios savęs. Ji nenorėjo matyti tos tiesos, kad ji tekstanti velniui, kai tik panorėsianti remtis vien pati savimi. Kadangi krikščionybė gana žymiai buvo apvaldžiusi demonus, tai buvo tikima, jog žmogus iš prigimties norįs gera ir jam reikia tik nurodyti tinkamas priemones tam gerui vykdyti. Moderninė psichologija sąmoningai arba nesąmoningai padeda žmogui save apsigaudinėti. Nes išganymo nerandąs žmogus desperatiškai ginasi nuo tiesos viršum savęs. Viena krikščionybė yra tikras mokslas apie žmogiškus dalykus, kadangi ji yra mokslas, kalbą apie demonus ir mokslas apie tai, kas demonus suvaldo. Kas yra politinė ekonomija ir politika be šito? Tušti plepalai apie skaičius ir institucijas, tušti, nes svarbiausia tikrovė, pasireiškianti už skaičių ir institucijų, yra užmiršta.

Psichologija, sociologija, net neurologija be mokslo apie Getsemaną ir Golgotą yra tik tuš-

čias kevalas. Ką mums duos biologija be mokslo apie aukščiausią gyvybę, pasirodžiusią žemėj? Kas iš mokslo apie pirmines nuosėdas be Dievo žodžio: „Tebūna šviesa“ ir be šv. Jono pasakojimo: „Ir Šviesa atėjo į tamsybes, bet tamsybės jos nepažino“? Kada mums šita Šviesa užgėso, mes vėl virtome pirminiu dumbly — tik šiandien šitai išreiškiama biologiškai.

Naujausias mokslas tvirtina: gyva celė iš pagrindų esanti elektrinis rezonatorius, stotis tolimiausiam ir smulčiausiam kosminiam spinduliavimui priimti, ir ji tol gyvenanti, kol šitas sąryšis nesutrukdomas. Pranešama net apie sėkmingą vėžio gydymą augaluose ir žmonėse, bandytą pasiremiant šita hipoteze.

Krikščionių teologija šitą pažintį tik truputį praplečia, klausdama mus: Ar jūs nežinote, kad žmogaus siela gyva iš sąryšio su dar aukštesnėmis energijomis, negu kūno celė, ir kad mokslas apie Amžinojo Žodžio įsikūnijimą, iš čia į jį žiūrint, yra aprašymas aukščiausios, kuriančios Dvasios nužengimo į pasiruošusį ją sutikti žmogišką būstą? Ir kad visa suyra, jei tik šitas ryšys nutraukiamas, arba priėmimo stotis pažeidžiama.

Senųjų tapytojų paveiksluose atvaizduota, kaip paskui į gyvenimą besiskverbiančią Šv. Dvasią eina angelas su kryžium. Kaip galėtų būti kitaip? Kaip gali dėtis kitaip su šviesa tamsybėj? Kančios istorija yra visa gyvenimo

tikrovė, iškelta į didžiausią dramatinį savo priešingybių įtempimą. Visa kita, su tuo palyginus, yra nespalvinga ir netikra. Tad jau negalima sakyti: „Tu už, aš prieš tai“. Ne, čia yra paskutinė ir absoliuti tiesa, ir juo nuošaliau esama nuo jos, juo toliau nuo pažinimo, kuris išgelbsti. Ten negali būti nė tos lėkštos tolerancijos, esą tikrasis žiedas dar neatrastas, ne, tikrasis žiedas yra, ir kas jo dar ieško, tas nenori jo rasti¹⁾).

Evangelija yra visų mokslų mokslas, ji kalba apie visų tiesų tiesą, apie vertingiausią aukštybių spinduliavimą, iš kurio žmogus gyvas, apie kliūtis, kurios grėšia šitiems spinduliams žemiškoj atmosferoj, apie prigimtį tos materijos, į kurią jie skverbiasi, kurią jie nušviečia ir stengiasi padaryti naudingą aukštesniam pasauliui. Ir pagaliau ji kalba apie paslaptį nuo Dievo nusigręžusių siekimų, apie nuodėmės jėgą ir jos pasireiškimą kūne ir sieloj, istorijoje ir ūky, politikoj ir kultūroj — ir apie Dievo reagavimą į šituos pasireiškimus.

Visa tai yra ne tik šventoji naktis, bet ir šviesiausia diena, akinanti tikrybė, pradžia ir galas, viso vyksmo centras, visų verslo žmonių kapitalas, visų sutarčių garantija, visų ligonių vaistai, visų valstybių konstitucija, visų pamatų pamatas. Kas to nenori matyti, tas nemato saulės ir gatvės švyturius laiko saulėmis ir žvaigždėmis.

¹⁾ Plg. Lessingo panaudotą pasakojimą apie tris žiedus, kurie reiškia religijas. Vert.

Dievai ir titanai

Kas nori politikos ir ekonomikos įvykius, jų plėtotę ir dabarties krizius išaiškinti tik iš politinio ir ekonominio atramos taško, tas nieko neprieina ir nepažįsta. Nes iš šito ūkiškai politinio taško beveik viskas, ką šiandieninė kultūra ringa žmonija tose srityse veikia arba ko nepadarė, turi atrodyti beprasmiška ir savižudiška. Taigi, tikriausiai reikia manyti, kad tose materialinio gyvenimo sferose reiškiasi gilesni sielos kriziai. Paviršiuoj matom jų putas, bet tikroji prigimtis atsiskleidžia tik gilesniam stebėtojui. Kas yra tas visa veikias mūsų laikų krizis? Tai yra didžio antikinio Pergamo aukuro tema: lemiamoji dievų ir titanų kova, atviras kovos paskelbimas jau visas šimtmetis palengva atpalaiduotų demoniškų jėgų prieš dieviško prado viršenybę sielų ir visuomenėjų.

Šita kova vyksta amžinai, ji yra pagrindinė pasaulio istorijos tema. Bet, lygiai kaip vulkanų ugnis, tarpais apmalšinta, siaučia gilumoj ir drėbina žemę, paskui vėl plačiai prasiveržia ir šauja dangaus link, taip yra ir su demonų sukilimu: tarpais jie neišdrįsta išlįsti, bet kitu laiku jiems rodosi atėjus jų valanda, degančiu ugnies žibintu pulti dangų.

Apie tokius laikus — kuriuos mes šiandien pergyvename — pasakyta: „Drungnieji bus išspiauti“. Piktas pakyla su baisiu nuoseklumu,

numeta visas kaukes, nesibijo jokio begėdiškumo. Išėiti į šią kovą aukštesnis pasaulis bus pasirengęs tik tada, kai ir jis pašalins iš savęs visoki neatbaigtumą, sutelks visas savo jėgas didžiausiam savo tiesos išpažinimui: „Tu neturėsi kitų dievų be manęs“.

Tai yra didieji nuoseklumo amžiai, kur „taip“ ir „ne“ tariami su visu griežtumu, kur žmogus pareiškia visą savo tikrybę, kur dieviška ir titaoniška susitinka paskutiniam jėgų išbandymui.

Kultūra ir „civilizacija“ mus klaidindamos nuvilioja nuo šitos tikrybės, padaro tai, kad mes per mažai vertiname demoniškumo mumyse ir šalia mūsų galybę ir perdaug iškeliamo mūsų ir aplinkos dvasinio gyvenimo jėgą. Dėlto demonai kaip tik tada išlenda, kai dievai išrodo tikri dėl savo pergalės.

Norint suprasti mūsų laikus visoj gilumoje, reikia skaityti šv. Jono Apreiškimą, ir norint šį suprasti, reikia jį skaityti išeinant iš mūsų laikų. Tiktai tada suvoksime Evangelijos istorinį ir viršpasaulinį turinį. Tik tai, ką Apokalipsė didingais vaizdais pasakoja apie angelų ir demonų kovą, apie žvėries valdžią žmonių istorijoje, apie galutinę Avinėlio pergalę ir jo paskutinį Teismą už visa, kas įvykę ir kas buvo nepadaryta, šitas aukštas nematomo pasaulio ir jo istorijos nuoseklumas, kuris glūdi už to, ką sumišusiai, vien fragmentais ir prieštaravimais, beprasmiai ir neišpainiojamai mėgina pasakoti regimoji istorija,

tik šitai duoda giliai atjausti, ką reiškia Kristaus pasirodymas šiame pasauly: ką Jis žmogų ir visuomenę atpalaidavo ir ką suvaržė, ką Jis atskleidžia gąsdindamas ir ramindamas apie pikto pasaulio mislą ir Dievo paslaptį.

Kas svarsto Evangeliją iš šitos pusės, jaučia, kad didingas Kristus Ravnos katedroj apytikriai pavaizduoja, kokią gilią prasmę turi ir kokios teisingos yra visos krikščioniškos dogmos ir visi platūs horizontai. Horizontai, kuriuos Žmogaus Sūnus savo mokslu, gyvenimu ir kentėjimu atvėrė žmogaus svarstymui apie vitalinės jėgos suvaldymą. Visi techninio gamtos apvaldymo darbai yra niekas, palyginus su šita gamtos pergale. Šitoj pergalej turi pradžia visas daugiau kaip 1000 metų krikščioniškos kultūros gaivintos žmonijos dvasinis pakilimas. Be jos visas išvirsinis gamtos apvaldymas parveda į tūkstantį kartų sunkesnę barbariją.

Ar moderniausios civilizacijos likimas atidarys žmonėms akis ir leis suprasti „Ravnos Kristų“? Ar bus pažinta, kad Kristus nėra religinių sektų turtas, arba vaikiškų padavimų liekana, arba asmeninis skonio dalykas, kurį galima atmesti ar iškeisti ant Buddhos, Goethes ar Marxo, bet kad Jis yra prasmė visos žmonių istorijos? Ta istorija į Jį vyksta, su Juo ir Jo pranokėjais tikrai prasideda, per Jį vieną yra įvykdoma. — Juk Jis reiškia antrą, dvasinį žmogaus sukūrimą, žmogaus, kuris be Jo, visą dvas

sinę ir technikos pažangą sunaudoja tam, kad būtų žvėriškesnis už kiekvieną žvėrį. Per Jį ir Jame nužengia dvasios galybė iš viršaus į neišmatuojamai išaugančią žemišką vitalinę jėgą ir ištisia jai savo Kryžių, ne tam, kad paneigtų gyvybę: kad ją pilnai sau palenktų ir duotų pavyzdį iš aukštybių apsprendžiamos valios. — Už tai šita žemesnė gyvybė keršys, kol bus žemėjų žmonių.

Modernus žmogus, kuris tik dėlto atmeta Kristų, kad Tas nenujaučiamai jį palaiko ir saugoja, ir kuris todėl dar nepažįsta Antikristo su paskutinėmis jo išdavomis, išlendančio iš griuvėsių, vadina krikščionybę mitu. Tai mitas, kuris neatsilaikysias prieš elektros šviesą. Iš tikrųjų gi tos visos išpuikę modernios tvirtybės gyvena iš didžios jėgos ir tikrybės, glūdinčios šitame mite. Ir jos sugrius tuo momentu, kai paskutinė to milžiniško dvasinio kapitalo liekana bus paaimta, kai žmogui iš naujo bus bauginamai atskleista, kas jis iš tikro yra, kas yra demoniškos galybės, ir kas reikalinga žmogaus prigimčiai ir žmonių visuomenei, kad toms galybėms atsispartų. Argi visa tai, kas mus dvasiškai stiprina, nėra pačiam pagrinde atbalsis to didžio dvasinio tikrumo, kuris buvo užantspauduotas lygiai didžia auka? Ne menkesnis žmogus, kaip Nietzsche, griovėjas, mums tai aiškiausiai davė suprasti.

„Jūs nužudėte Dievą“, šaukia jis modernie-

siems, „bet jūs dar visai nežinote, kas įvyko kokią jūrą jūs išsėmėte, nuo kokios saulės jūs atrišote savo žemę. Viskas dar eina, dar nepasiekė jūsų ausų“. Jis prikaišiojo moderniniams žmonėms, esą jie sunaikinę religines dogmas, bet atsargiai pasilaikę jų moralines išvadas, nors natūralizmas turįs privesti prie visai kitų išvadų. „Melo tiltai į pasenusius idealus“, sako jis apie šituos pusiautinumus. „Aš jus mokysiu senojo vokiečių tiesumo“, sako jis šitiems dar ne visai išsilaisvinusiems laisvamaniams. Iš tikro, 18 ir 19 amžius pamažu stengėsi susprogdinti krikščioniškos teologijos įvedamųjų tiesų pamatus, bet dar nepasidarė paskutinių praktinių šito sunaikinimo išvadų. Dvidešimtam amžiuoj namai pamažu pradeda griūti ir pakasa ištisas gyvas šeimas. Mūsų civilizaciją galima palyginti su milžinišku energijos tiekimo tinklu, kurio centralė staiga pradeda gesti. „Jūs užmiršote, kad vynuogės yra nuo mano vynmedžio“, sako šv. Jono Apreiškimas tiems apakintiesiems, kurie nenuvokia, kas galų gale palaiko jų žemišką saugumą ir jų vadinamą civilizaciją.

Visokios audros žymės iš rytų ir vakarų rodo, kad mes artinamės prie žmonių sąžinės turtų išnykimo, prie kolektyvinio žvėries viešpatavimo, prie nesantaikos diktatūros, kurių paskutines pasekas šiandien tik neaiškiai nujaučiame. Gali ateiti laikai, kai žmonės bėgs į vieni kitų namus, vieni kitų smaugti, ir gyvi likusieji apie tai kal-

bės, tarsi jie grįžtų nuo arbatos. Viena aišku: gyvenam tikrovėj, kuri dar delsia atskleisti visą savo aiškumą ir nustumti paskutines kliūtis, paskutinį drovumą. Niekas nežino, kada ateis tikrai didelė katastrofa, kuri plėsis iš lauko į vidų, ar iš vidaus į lauką. Dabar gi išpildytos visos sąlygos dvasiškai pagilinto žvėriškumo ir sustiprintos iš vidaus barbarijos karalystei sukurti.

Jog visa kas, visoks saugumas neturi pagrindo, to negali paslėpti joki praeinami sutvirtinimai, „stabilizavimai“. Šiandieninis žmogus panašus į alpinistą, kuris nugriūva, bet puldamas dar kurį laiką „stabilizuoja“ už rododendronų krūmo, paskui rieda toliau, jį sulaiko eglaitė, kurią nusitraukia su savim žemyn, galų gale jis stabilizuoja už uolos, su sutriuškinta galva...

Visų mūsų laukia pamoka apie žmogiškos „stabilizacijos“ pamatus, kuriuos „apšvietos“ — iš tikrųjų tai buvo aptemdytas pagrindinių tiesų apie žmogaus prigimtį — amžių plepalai pavertę niekais, laukia pamoka, kuri akliems ir kurtiems atvers akis ir ausis.

Meditacija Strassburgo katedroj

Ižengus į Strassburgo katedrą ir prisižiūrėjus senųjų vitražų kairioj pusėj, gauni neišdildomą įspūdį iš šventųjų, kankinių ir išpažinėjų akių, veriančiai nukreiptų į stebėtoją: iš jų kalba neapsakoma rimtis, šventas aiškumas, nenugalimas

tikslo žinojimas. Jie žvelgia į mus iš visai kito pasaulio ir drauge rodo geležinę valią, žemišką pasauliui užmesti anojo dėsnį, kaip išraišką giliausių sąlygų visam žemiškam pastovumui ir augimui. Žiūrėtojas pajunta nuostabų ir giliai veikiančią kontrastą: seni langai žiba ir spindi margai, kaip pasakoj, spalvomis, nieko bendra neturinčiomis su šiuo pasauliu, pasakoja įvykius ir legendas, taip neapsakomai tolimas mūsų technikos amžiui, kaip pasakos iš Tūkstančio ir vienos nakties. Bet drauge mums neduoda ramumo toks klausimas: ar viskas, kas ten įvykę, kalbėta, kentėta, liudyta, pergalėta, tik nėra tikroji istorija, vienintelė pažanga, kokia tik kada buvus, su kuria turi susirišti ir tolesnė mūsų pažanga? Ar tos aiškios ir iki galo patvarios asmenybės nėra tūkstantį kartų realesnės už šešėlinius mūsų laikų žmones? Argi jie nesirūpino neapsakomai daug kartų svaresniais dalykais negu mūsų laikų žmonės, ar jų laimėjimai ir nurodymai nėra nepalyginamai aktualesni už visas mūsų „aktualybes“?

Galingai dunda vargonai milžiniškoj erdvėj, lyg skelbia pasaulio teismą. Paskui vėl išeini į gatvę, kur peršamos paskutinės naujienos. Atsimeni Nietzsches žodžius: „Kai sekmadieniais išgirstu varpų gaudimą, pagalvoju: tai visa daroma dėl prieš 2000 metų nukryžiuoto žydo, kuris tvirtino esąs Dievo Sūnus. Įrodymo šitam tvirtinimui nėra ...“

Dar kartą atsigręžiama į katedrą, kylančią į debesis, lyg neišmatuojama žemės malda, iš tūkstanteriopo vargo. Tada suprantama, kad laikai, apkrauti paviršutiniškiausių gamtos mokslų aiškinimų ir tikrumo, jau neturėjo pažinimo jėgos ir jokio mato, apimti ir užfiksuoti antgamtiniam pradui Kristaus pasireiškime: juk šitie žmonės jau gana privargo begalvodami, kaip jie suims į savo netobulas gamtos vyksmo formules tas begalines dinamines atomų pasaulio energijas, kurios pamaži pradėjo atsiverti tyrinėjimams. Ir lygiai taip, kaip šiandien atrodo niekinga visa, kas prieš 50 metų buvo parašyta apie energijos šaltinius visatos erdvėj ir mikrokosme, palyginus su tuo, ką moderninis tyrinėjimas atidengė apie mažiausio atomo slapčiausių jėgų didybę, apie energijos koncentraciją ir išsilydymą, lygiai taip vėlesni laikai šypsosis dėl paviršutinio galvojimo, su kuriuo išdidūs šių laikų žmonės taikė paprasčiausias savo formules Kristaus įvykiui; tarsi jie nežinotų, kad į žmonių gyvenimo jėgų žaismą gali įeiti tokios energijos rūšys, kurios pagal paprastų sistemų dėsnius nėra išaiškinamos ir kurios tikrai krikščioniškose dogmose buvo tiksliai aprašytos ir išaiškintos, taip pat įvertintos pagal savo viršžemišką didybę ir istorinę reikšmę. Viena yra tikra: mūsų moderninė bedievybė priklauso pasenusiam gamtos pažinimo laipsniui. Juk tas gilus gamtos mokslų pažiūrų apsikeitimas, kuris įvyko paskutiniais dviem dešimtme-

čiais, su savo elektronų teorijos ir atomų analizės perspektyvomis, leido mums išvelgti į pasaulio jėgų sistemas ir jų tvarką, suprasti, kaip nematomas pradas vadovauja matomam. Šitos naujos pažiūros verčia mus visai kitaip aiškinti ir didį krikščionių religijos fenomeną ir jos pasaulinės istorijos reikšmės pagrindus, negu tai iki šiol materialistų buvo bandyta. Klemensas iš Aleksandrijos sako griežtais žodžiais: „Be įsikūnijusio Dievo Sūnaus visi mes esame paukščiai, tamsiame tvarte penimi mirčiai — lygiai kaip ir žemėj, jei nebūtų saulės, nors ir šviestų žvaigždžių miriada, būtų tamsybė“.

Toki žodžiai kelia aklam prote apmaudą, bet tikrenybėj jie tinkamai išreiškia tą Begalinį ir Nepalyginamąjį, kuris gimė Betlėjaus tvarte ir kurio giliausia reikšmė žemės gyvenimo tvarkymui visai naujai bus suprasta dabar prasidedančiuose žmonijai išbandymuose.

Atkritimo galybė

Giliausiose valandose jaučiame, kad visa, ką kalbame ir darome, yra tarsi atsiskyrimas nuo kažin ko didesnio ir gilesnio, kuris mummyse gyvena ir nuo kurio tik ypatingos laimės laikotarpiais šis tas pereina į tikrybę. Tais retais laikotarpiais, kai mes visai pakylame aukščiau savęs

ir mūsų nelaiko prirakinę išviršiniai daiktai, nesvaigina kūno reikalų triukšmas. Patiriame vis iš naujo, kad tas aukščiausias dalykas mumyse, tuo momentu, kai nori pereiti į tikrovę, didžiąja dalim jau virsta paviršutinišku ir šiurkščiu. Tai įvyksta nuo visų galimų gyvenimo įtakų, nuo žmonių baimės, savimeilės ir kitų gadinančių faktorių, trumpai, nuo to, kas turi apčiuopiamos ir matomos valdžios sielai. Tarp visų gyvenimo reiškinių mes nepaliamojamai nuvokiame, kad visados patiekiame tik neaiškų atspindį to, kuo norėtume būti ar veikti, to, kas vienas tiktai galėtų išreikšti mūsų pradžia ir paskyrimą. Arba, ar nėra paprastuose santykiuose su žmonėmis mūsų žodžiai ir veiksmai iš tikrųjų tik atsakymas į išorinius akstinus, pareinąs nuo to, ką kiti mums yra darę ir kalbėję? Kaip retai drįstame veikti ir kalbėti visai laisvai ir neklystamai, iš giliausių sielos šaltinių. Ar mūsų Dievo Sūnaus ilgesy nesislepia ir troškimas dvasios pasauliui laisvai išeiti į žemiškų pavidalų pasaulį? Juo dažniau pasineriam į šitą pergyvenimą, juo aiškesnė darosi mums tikrybė, kad juntamasis pasaulis, kuriame gyvename, kenčiame ir mirštame, nėra tikrasis ir vienintelis; kad jis tik stambesnė medžiaga, kuriame stengiasi reikštis ir iškilti aikštėn aukštesnis ir grynesnis pasaulis, pasaulis anapus erdvės ir laiko, tikroji mūsų būties versmė. „Mūsų mintys ir jausmai“, sako Joubert, „yra

tik pradžia minčių ir jausmų, kurie kitame pasauly laukia atbaigimo. Gailesčio jausmas yra taip pat tik pradžia — kam jis tinka, tai matysime atėjus laikui kitame pasauly“.

Platonas lygina mūsų sielos būseną su dievo Glauko, ištremto į jūros gilumas: „Pamatęs ten jį jokių būdu nepažins tikros jo esmės. Jo nariai nusitrynę ir vilnys sunaikino jų buvusią formą, kitos dalys jam naujai išaugę, jis apneštas kiautais, dumbliu ir akmenimis, taip kad jis pirmiau panašus į bet kokią baisenybę, negu į savo esmę. Į tokią būseną dabar pateko ir siela dėl nesuskaitomų nepalankių įtakų. Jos tikrą esmę mes pažįstame tik tada, kai iškylame iš jūros vandens ir nuimame nuo savęs akmenėlius ir kiautus“.

Senasis mokslas apie žmogaus sielos atkritimą turi gilią ir gyvą prasmę, kurią mes suvokiame, pasiremdami vidujiniu ir dabartinės žmonijos patyrimu. Kitaip negu gyvulys, kuris gyvena sveikoj savo polinkių tvarkoj ir kuriame tie polinkiai pavesti tvarkyti aukštesniems dėsniams, peržengiantiems gyvulio supratimą, žmogus, nuo tam tikro savo istorijos tarpo, kurį Šventraštis vadina nupuolimu, yra visai suardytoį pusiausvyroj, ne tik moraliai, bet ir fiziologiškai. Kadangi mūsų siela nėra grynai dvasiška, tai ir mūsų prigimtis dabar nėra gamtiška — ją kursto išklydę sielos jėgos, iškreipia; kas turi tarnauti, viešpatauja, o kas turi viešpatauti, tarnauja...

Apie šią esminę žmogaus ligą, kuri yra ir tikroji visų nervų ligų priežastis — nervai visados sutrinka tiktai, kada siela nustoja nuovokos apie proporcijas ir tvarką gerame ir blogame, — kalbėjo visa Platono filosofija ir didelė dalis indų išminties, bet tik krikščionybė surado pačios sielos nupuolimo prasmę. Antika ir Orientas nupuolimo priežasties ieško materijoje, gamtoje, instinktuose, tuo tarpu kai tikrumoj jis glūdi pačiam į kūno pasaulį panardintos sielos palinkime laikyti tikru, teisingu ir gyvu tik matomą pasaulį ir pasiduoti jo traukimui, vietoj pasilikus ištikimai nematomam pasauliui ir iš jo matomajam nepalenkiamai uždėti dvasios dėsnį. Todėl vienas tapęs krikščionim platonikas pasakė: „Platono mintys kilnios, bet jos neverčia mus graužtis“.

Perdaug iškeltame Erose Platonas atranda atkritusią ir paklydusią aukštesnę sielos jėgą, kuri, iš tikrųjų skirta dangiškam gėriui, dabar apsiaučia žemišką daiktą dangišku spindėjimu. Visai moderninei erai po Apšvietos charakteringas ne šiurkštus materializmas, bet į materijos kultą nuklydusi dvasios jėga; visuose moderniuose paklydimuose ir perdėjimuose, nacionalizme, valstybės kulte ir militarizme glūdi religija, pametusi tikrąjį savo tikslą; visa romantika tai ne kas kita, kaip rausvas spindėjimas, kurį nusileidusi religijos saulė dar meta ant žemės daiktų. Dėlto tik gilus religinis atnaujinimas, išeinąs

aikštén naujame iš tikėjimo plaukiančiame gyvenime, ir gali įveikti tą apsidimą, su kuriuo šian dien žmonės pasineria į antros ir trečios eilės vertybes, vertybes, kurios pačios gali gauti sau saiką, sveikumą ir tvarką tik iš amžinojo gėrio.

Pranciškus iš Assisi ir šiandieninis pasaulio vargas

„Šventieji svarbiau už garo mašinas“.

Langbehn.

„Reali politika“ Pranciškų laiko meiliai kvepiančia Umbrijos gėlele, nieko neturinčia bendra su didžiomis pasaulio istorijos problemomis ir uždaviniais. Bet kaip tad galėjo būti, kad didysis Innocentas, gilus pasaulio ir žmonių žinovas, sapnavo tokį baisų sapną — Lateranas sugrius, jeigu savo pečiais jo neprilaikys tas vargšas iš Assisi.

Ir didis žmonijos statinys, prie kurio mes visi dirbame, nesulaikomai sugrius, užversdamas Tautų sąjungą, Paneuropą ir visus kitus naujuosius padarus, jeigu šv. Pranciškaus dvasia neatgis nauju pavidalu ir forma iširusių tautų ir klasių tarpe.

Iš to šypsosi netekę ryšio su praeitim literatai, nepažįstą aukštesnio nė žemesnio pasaulio, nemoką susitelkę stebėti nė savęs pačių nė kitų

žmonių ir nenorį daryti nepermaldaujamos išvados iš to, kas matyta. Iš to šypsosi visos užsienio reikalų ministerijos: jos paskendę iliuzijoj, esą, jų domino žaidimas nustatęs pasaulio istoriją. gi žmogaus, kuris gyvena ir kalba ryšium su žvaigždžių pasauliu, šio pasaulio reikaluose nereikia daug paisyti.

Tikrumoj, visa yra Babelio bokšto statymas, kas tik neiškovojoama, tuo aukštesniu pasauliu pasiremiant, iš demonų: jokia taika nėra verta daugiau už klastingas paliaubas, jokia santarvė tarp klasių daugiau už plėšikavimo draugiją, jei gu ginčo objektui, materialiniam gerui, iš viršaus ir vidaus neatimama jo tariamai aukšta vertė ir jeigu netraukia į save sielos jėgas kitas gėris: nuo šitos vertybių eilės žmoguj pareina visa kita tvarka pasauly.

Šv. Pranciškus norėjo daug daugiau, negu tik išgarbinti medžiaginį neturtą, jo idealas *povertà* yra drąsa pasirinkti gyvenime esminius dalykus ir padėti juos į centrą, drąsa šalutinius dalykus nustumti į antrą vietą, drąsa tvirtai atstumti nuo savęs tai, kas yra pervirš.

Ne kiekvienas tai padarys, apsivilkdamas vienuolio rūbais; bet kiekvienas gali paklausti to didžio paskatinimo ir jį realizuoti bet kurioj gyvenimo padėty. Pats Pranciškus, steigdamas vad. „trečiąjį ordeną“, norėjo giliai veikti visas profesijas ir visas gyvenimo sąlygas. Jei kas nors, paslėpęs po rūbais, nešiojo šventojo raikštį, ži-

nojo, kad ir uždarbiaudamas, ir įsakinėdamas, šeimoj, linksmybėse, naudodamasis visa laisve, turėjo visados atsiminti aukštesnį pašaukimą, laikytis saiko ir neužmiršti atsakingumą, paslaptinai siejančius jį su šventojo gyvenimo žygiais. Kur žmonių nesutelkia tokios bendruomenės, ten susidaro šėlstančių aistrų ordenai ir užmezga savo raikštį, neatsispiriamai įtraukdami savo aukas į visokią beprotybę.

Dvasios galybė, sklidusi iš šito šventojo, iš naujo pasirodys ir tarp mūsų; jei ne, tai visos pragaro dvasios pradės su mumis žaismą. Trečios išeities nėra.

Rinkų krizė ir tikėjimo krizė

Laužome galvas dėl pasaulio ūkio krizės priežasčių: iš kur visas tas bauginantis iširimas, pačiame didžiausiam žmonių organizacijos triumfe?

Dostojevskis sako: „Vakarai neteko Kristaus. Nuo to jie turi žūti“. O Nietzsche: „Jūs nužudėte Dievą, bet jūs dar visai nenuvokiate, kas įvyko, kokią jūrą jūs išsėmėt, kokią žemę atpalaidavote nuo jos saulės; neįgriūkite visi į nieką, į bedugnį nieką... bet dar viskas eina, dar nepasiekė jūsų ausų...“ Tuo tarpu tas bailsus įvykis pasiekė ne tik ausis, bet net paskutinius žmogiškos tvarkos ir sutelktinio veikimo centrus ir įvykdė savo išdavas. Bet tikrosios priežasties

nenorima pažinti, gal būt todėl, kad apie ją skelbiama per daug pasenusia kalba, kurios modernus žmogus tuo tarpu jau nesupranta. Bažnyčios atstovai¹⁾ kalba savo laiko žmonėms: Ten, kur jau neviešpatauja Tėvas, Sūnus ir Šv. Dvasia, sutvertasis pasaulis suskyla į atomus. Bet tai skamba jau neįtikinamai, nes argi politikoj neina jie beveik visi išvien su ta laiko dvasia, kuri atpalaidavo mūsų žemę nuo jos saulės?

Moderninis prekybiškas žmogus taip apsvaigintas ir apsėstas pasiūlų ir paklausų triukšmo, kad neregimos, bet visa palaikančios tikrybės jam neateina į galvą; jis vadina jas tolimų vaikystės dienų atsiminimais, blunkančiais ir nykstančiais, kaip baltas burinis laivas, kuris palengva išnyksta iš akių.

O vis dėlto, kas jam panašu į sapną ir legendą, yra realiau, fatališkiau ir daugiau lemia už visą, kas sučiuopiama ir regima. Dabartinė žmonija pradeda tam pribręsti. Tik pabandykite paskaityti Evangeliją ir apaštalių laiškus kaip moderniausi žmonės ir palyginti ten aprašomas sielos būsenas su paskiausios mūsų dabarties. Ten mums keturi svarbūs faktai: Dievas, Kristus, šv. Dvasia ir žmogiškas padaras tarpusavio santykiuose. Ir visa žemesnioji tikrovė ten randa atbalsio: pinigai, valdžia, nesantaika, liga ir mir-

¹⁾ Foerster, matyt, kalba apie protestantizmą. Vert.

tis. Bet žmogus čia mokomas žiūrėti į šitą tikrovę, ją veikti, tvarkyti aplinkiniu keliu, per pirmąją tikrovę, dievišką, kuriančią. Pirmoj vietoj taigi yra ne žemiški reikalai, bet Dievas, amžini interesai, iš kurių žemiškieji gauna saiką ir tvarką ir kuriuose atvėsinaamas ir sugėdinamas jų didelis įkarštis:

Tu esi, žmogau, pirmiausia ne interesentas, bet amžino gyvenimo pradmuo, tu turi išplėtoti šitą savo esmę, jai turi tarnauti visi kiti dalykai, net visoks kentėjimas, visoks šio pasaulio skurdas ir apsigyvilimas. Nėra karo nė taikos brangesnės už viską, pasisekimo nė išsigelbėjimo brangesnio už viską, sveikatos nė džiaugsmo — Dievas nustato vertybių kainaraštį, tau jis smulkiai žinomas ir turi jo klausyti. Tai yra didžioji religijos drausmė. Vien čia slepiasi žmogaus vertas gyvenimas.

Be Dievo — tu vienas esi šiame pasauly, tu neturi tėvo nė motinos, giminių, draugų nė sąjungininkų. Kaimynas pavirsta į nieką, švenčiausia sutartis tampa popiergaliu; nėra žmonių teisės be dieviškos: visa leista, kas patinka, palaido aš šėlimui visoks žmogiškas atsargumas tampa auka. Tai mes šiandien matome ant visų kelių. Ir šita vidaus būseną yra paskutinė pasaulio krizės priežastis. Žmogus neranda ryšio su kitu, net interesantas su interesantu. Egiptiška akių liga neleidžia jiems pamatyti nė tikrosios savo naudos. Jie yra siauro egoizmo galerų

vergai — jie užmiršo aukoti Dievui, todėl nemato ir tikrosios žemiškos vertybės, kurioj galėtų susiderinti su kitais žmonėmis ir su giliausiais tikrovės dėsniais.

Tuo momentu, kai visa tai pajuntame ir dailomės aplink, nežinodami išeities, išgirstame šv. Paulių kalbant apie „pasisavinimą Kristaus nuopelnų“. Koki čia vėl teologiniai prietarai, sakysit? Na, kantrybės, visa tai jūs vėl greit suprasite. Tik paskaitykite bešališkai Naująjį Testamentą, atidėkite iš pradžių į šalį visus tikėjimo klausimus, paskaitykite šv. Pauliaus laiškų užbaigą; staiga jūs pamatysite, dar šiandien pažinsite iš naujo: čia išvaduojama nuo žemesniojo žmogaus, čia nesiekia žemiškų jausmų riksmas, viešpatauja tobula laisvė, čia padedami pagrindai žmonių visuomenei, čia vienas kito neša naštą ir neieškoma vien savo dalyko, čia įgyjama kantrumo, sutramdomas žmogaus pyktis, nesiginčijama su įkarščiu, čia aš išlaikau savo teisę, gindamas tavąją; — čia Dievas tapęs žmogum, ir mes dirbame, palaikydami ryšius su nauju centru, čia yra visų žemės sunkenybių išsprendimas.

Iš to juokiasi dekadentiškas literatas, šiame nėra kitame gyvenime neturįs jokie tvirto pamato. Nepakenčia jis teologijos, juk jis toks nelaisvas, kad nenori matyti gyvosios tiesos, tik dėl to, kad yra teologų ir teologijų, kurios jai neprilygsta¹⁾).

¹⁾ Foerster ne vienoj vietoj turi aštrių žodžių protestantų teologijai.

Bet šių laikų pasaulinė krizė jį pamokys: ji yra didžiausia visų laikų teologija, ji Kryžiaus tiesai duos liudijimą, prieš kurį turės nutilti visi literatai.

Romanų, gotiškas, baroko ir modernus stilius

Lapkričio dieną prie senos romaniškos šv. Leodegaro bažnyčios Gebweilere, Elzase. Pageltę lapai sukasi gatvėj: kartais lietus, kartais mėlynas dangus su sudriskusiais šiaurės debesimis. Įeini į bažnyčią ir jautiesi kaip ankstyvuosiuos viduriniuos amžiuos. Tik palengva supranti, kas čia yra. Ką reiškia šitas atbaigtas romaniško stiliaus pasaulis, šitie ramiai išdėstyti lankai, be ekstazės, asmeninių užgaidų, išdidumo? Tai nėra gotiškas sielos kilimas į Dievą, kalbą iš akmenų didžiosiose katedrose, — tai sielos namai, tikėjimo tvirtovė, dogmos architektūra, dogmos, kuri sielą taip nuramina, sutvarko, nuskaistina, išvaduoja nuo pojūčių ir iliuzijų svaigulio, kad ta nepaklysdama gali leistis į vidų ir į viršūnes.

Kaip čia tylu, kaip viršlaikiška. Tik sena močiutė įeina nuo rinkos ir šnibžda amžinus žodžius: čia negali tarpti jokia dvasios puikybė; čia yra Petras, čia išspręstas didžiausias socialinis klausimas — bendrai garbina Dievą didžio

proto žmogus ir gatvių grindėjas, daržovių pardavėjas, batsiuvys. „Žmogau, grįžk į esmę“¹⁾. Tik šitaip galės būti nugalėtos blogos darbo pasidalinimo pasekos abiejose klasėse. Nusiimkite kepurę, klaupkite, melstis... Būste vienybės ir susimąstymo, minties apie tą vieną, kas dar mums reikalinga. Modernus žmogus, išėjęs į pageltusių lapų sūkurį, pajunta drauge su Nietzsche: „Varnos krankia — vargas tam, kas neturi tėviškės“. — Toliau Strassburgo katedra. Tau paaiškėja visas skirtumas romanų ir gotiško stiliaus pasaulio. Ir čia Bažnyčios karalystė, bet tai ne architektūra, dogma, tradicija, o jų išauginta, padrąsinta, įkvėpta siela, be baimės ir pilnai įsitikrinus kylanti į savo pirmąjį šaltinį. Kam teks matyti tokią katedrą, tas turės pajusti traukiančią jėgą ir harmoniją, su kuria čia viskas veržiasi aukštyn, liudija apie kitą pasaulį ir visa, kas yra iš akmens, paverčia dvasingu judėsiu. Koks tvirtumas savo įsitikinimuose ir regėjime matyti akmeninėse figūrose ant portalo, koks tikslo aiškumas per visas šventųjų legendas ir istorijas, kurios veda aukštyn į Mater gloriosa, paskui į Kristų soste ir Dievą Tėvą! Anų laikų žmonėms tai buvo tikrovė, didesnė už tikrumą tos miesto aikštės. Žmonijos ir sielos ėjimas į Dievą jiems

¹⁾ „Mensch werde wesentlich“ — taip pavadino savo priešmirtinį straipsnių rinkinį — knygą, Hermann Bahr, didelis pervartininkas, sustojęs prie katalikiško gyvenimo esmingumo. *Vert.*

atrodė paprasčiausias judėjimas, toks paprastas, kaip kirminėlio, virstančio peteliške ir gaunančio sparnus skristi aukštyn.

Moderniam žmogui visa tai yra prietarai. O galbūt tikėjimas, kad randama kirminų, yra tikri prietarai?

Jau baroko stiliuj žemiškoji svorio jėga iš naujo pradeda veikti bekylančią sielą. Vienoj Elzaso baroko stiliaus bažnyčioj teko prisiziūrėti paveikslo vienos šventosios, su pavaizduotu aiškiai į dangų nukreiptu žvilgsniu. Tas įtemptas žvilgsnis ir judėjimas daug sako. Barokas prasižieda drauge su moderniojo žmogaus suskilimu, kai protas, apsvaigęs nuo gamtos ir pasaulio pažinimo, netenka aukštesnės tikrovės pajautimo, betgi kada dar būta stipraus religinio jausmo ir religinės tradicijos turėję daug galios. Žmogus stipriai traukiamas žemės, noro pažinti ir valdyti išorinį pasaulį, gamtą, jį žavi regimieji daiktai; dėlto visose baroko stiliaus figūrose žymu žemiško svorio, visa nusveriančio prisirišimo prie regimojo pasaulio. Bet drauge su juo didesniu įtempimu ir jėga akys kreipiamos į dangų; tai yra, lyg paskutinis nuoširdus pagalbos šauksmas aukštyn, prieš jai išnykstant. Palyginus su tuo XV šimtmečio arba ankstyvųjų krikščioniškų amžių figūras, matyti didelis skirtumas, panašiai kaip antikinio meno ankstyvuosiuose reljefuose: čia visas žmogus atsidavęs aukštesniam pasauliui, įsitikinęs juo ir tvirtai su juo sujungtas. Net ir

tada, kai jis nusideda, žino apie savo nuodėmę ir teismą, žino, kad nėra dviejų tiesų ir dvejopos tvarkos, bet tik viena, neabejotina, apimanti ir valdanti dangų ir žemę. Tai žymu visoj šių žmonių laikysenoj: kūnas reiškia maldą, ne mažiau kaip akys. Tuo tarpu baroke jau žymu „vakarų smukimas“, — išsilaužimas iš vidujinės ir išviršinės vienybės, iš stilingumo (tai parodo perdėtas stiliaus ieškojimas), pasinėrimas į materijos svaigulį, kontempliacijos vengimas, vien neapgalvoto veikimo tragika, išsižadėjimas klusnumo, tarnavimo, aukos, paskendimas savyje...

Moderniajam žmogui tas pats barokas, tik čia žmogus nepakelia akių, arba tikriaus, kreipia akis lygiai su tokiu įtempimu žemyn, kaip baroko žmogus aukštyn, jo materializmas dalimi yra lyg pyktis, kerštas už prievartingą aukštyn žvelgimą, betgi labiausiai jis yra apakęs kitam pasauliui nuo modernaus, technikos valdomo ir protu išaiškinto gyvenimo elektrinės šviesos ir persisotinimo materija. Net ir tikintis žmogus, pats nežinodamas, yra paskendęs tame baroke, vad., tam išvidiniam suskilime, tikėjimo ir atsidavimo nuovargyje. Jo akys dar ištikimai nukreiptos aukštyn, betgi ir jį svaigina modernios gyvenimo technikos, realinės politikos ir pirkliškos tikrovės galybė, ir jis bailiai žvelgia į tą didelį nuotolį tarp savo senųjų tradicijų ir dabarties pasitikėjimo gyvenimu ir savim. Turi ateiti dar atviresnis ir triukšmingesnis moderninių tariamų laimės

jimų bankrotas, kol bus suprasta klaidingumas to, ką šiandien kiekvienas žiopyls laiko tikriausiu dalyku ir kol bus pajusta geležinis teisingumas to, kas šiandien tik todėl atrodo nerealų, kad tai nemodernu ir nemoka sėkmingai savęs modernia kalba apginti.

Kryžius ir gyvenimas

Vienoj modernioj filmoj pavaizduota, kaip vienas vyras vedė mergaitę, išgelbėjęs ją iš gatvės gyvenimo. Jo sieloj lieka kiek nepasitikėjimo, taip kad vienai apkalbinėtojai lengvai pasvyksta mažą įtarimą sukurstyti į pavojingą; vyras tariasi neatitaisomai apgautas, gyvenimas jam atrodo sugriautas, jis sėdi sugniaužęs kumščias prie stalo ir žiūri į tuščią erdvę. Paskui jis nukreipia akis į auksinį žiedą ant savo piršto, įsiutęs nutraukia jį ir nori mesti pro langą į sodą. Tada jo žvilgsnis pataiko į kryžių; palengva jis atitraukia ranką ir užmauja žiedą ant piršto. Šita scena be žodžių publikai padaro smarkaus įspūdžio; be žodžių grąžinamas ryšys tarp dviejų lyčių tragedijos ir to, kas, rodos, šaltas ir sustingęs kabo ant sienos ir nieko neturi bendra su mūsų žemės gyvenimo tikrove: iškankintam ir apvilstam Nukryžiuotasis primena gilesnę prasmę viso žemiško beprasmiškumo, visus dalykus jam išaiškina taip, kad būtų dvasinės naudos, verčia jį

pažvelgti toliau už savo asmeninės laimės ir asmeninio apsisivylimo dalyką ir suprasti, kad jo artimųjų likimas jam svarbiau už savąjį, nes tame pasirodo jo charakteris, pasirodo, ar jis laimi, ar pralaimi kovoj su primityvių gyvenimo gaivalų smelkimusi. Kryžius nekalba, nediskutuoja, nekelia vaidų, nedraudžia, nepataria, bet apmalšina įniršusį apgauto ir įžeisto žmogaus skundą, nutildo mumyse šūkavimą, be paliovos trukdantį pažinti tikrąjį mūsų gyvenimą ir gerį. Jis taria žmogui: jokiam ginče nesiduok patariamais žemiško pykčio ir įžeistos savimeilės, padaryk save tyrą meilėj, kuri ne iš šio pasaulio ir kuri viena užtenkamai kilni nušviesti tavo giliausiam atsakingumui ir galutinam tavęs įpareigojimui. Veik klausydamas šitų jėgų ir tuo būdu ir kitą palenk dvasinei ir tvarkomajai galybei, iš jų išeinančiai.

Štai kaip yra su Kryžiaus palaima: žmogų, ankštai uždarytą su savim ir savo likimu, jis išvaduoja iš tos ankštumos ir parodo jam, kaip išsprendžiami žmogaus klausimai, kaip jis pagydomas, išlaisvinamas ten, kur jis iškilęs aukščiau iš tvankios žemiausių gyvenimo gaivalų, jų skaičiavimų, apvylimų ir bylinėjimosi sferos.

Neprieteliškumas religijai šiandien priveda daugelį žmonių prie to, kad jie tenkinasi nejaukiai paviršutinišku gyvenimo supratimu, atmeta Kryžiaus paslaptį, nemato, kad šita paslaptis ne tiktai yra apreiškiama iš aukštybių, bet taip pat pagrįsta ir parengta giliausiuose paties gyvenimo

dėsniuose. Nukryžiuotas gyvenimas nėra, kaip Nietzsche manė, didis prieš gyvenimą pasikėsimas, bet priešingai, jo simbolis atstovauja ir gina giliausias šito gyvenimo sąlygas kur kas sumaniau, negu tai gali padaryti savęs išlaikymo instinktas, kuris yra lyg koks namų šuo ir nieko nenuvokia apie tikrąsias gyvybės paslaptis. Juk jau Euripido pasakyta: „Kažin, ar mūsų gyvenimas tikriausiai nebus mirtis, o mirtis — gyvenimas“. Mes visi pajuntame tik savo giliausio susimąstymo valandose, kad mūsų visas išviršinis gyvenimo smarkumas, mūsų audringi norai su visu jų nekantrumu, aklumu ir kietumu, mūsų amžinas šėlstantis savęs laikymas ir gynimas mus priveda prie paties kvailumo, ligos ir atsiskyrimo, jei tik Kryžius netildo audros ir nenaikina mūsų iliuzijų. Panašiai kaip kad kilni moteris žiūri į šėlstantį vyrą Mona Lizos žvilgsniu ir jam duoda suprasti, kiek jo santykiai nutrūko su aukščiausia gyvenimo jėga ir kaip labai jis nustojo apžvelgti tikrovės visumą.

Graikas, prieš kiekvieną didį žygį aukodavęs dievams, žinojo, kokią mažą tikrovės dalį gali pažinti ir įvalioti sąmoningas apskaičiavimas. Jis tikėjo, kad nuolankus pasidavimas nematomam jam pasauliui ir nesavanaudiškas jo nurodymų vykdymas tikriausiai palaimina mūsų derlių, negu tai gali žvaliausias egoizmas ir kiečiausia energija. Tą pat galima pasakyti ir apie politiką, ekonomiką, mediciną, teisę, trumpai sakant, apie visas

sritis, turinčias reikalo su žmogaus gyvenimo išlaikymu ir išplėtojimu. Šiandien mums nepasiseka visose srityse, nes mes žiūrime į gyvenimo sunkenybes ir uždavinius ir imame juos spręsti tik pagal tą šiurkštų savęs išlaikymo instinktą, nematome, kad prisidedant prie išlaikymo kitų žmonių, nesuprantamu būdu daug daugiau galima išlaikyti save, net ir politikoj, ir ūky, negu akiai tarnaujant sau pačiam. Atsidavimas aukštesniam pasauliui daro mūsų dvasią ir „realinės politikos“ atžvilgiu šviesesnę, akylesnę ir plačiau reginčią, negu aistrus įsiziūrėjimas į pasisėkimą ir savus interesus. Visa, ką mes vadiname šių laikų kriziu — tautų gyvenime, pasaulio ūky, sveikatos, lyčių santykiuos, visa to paskutinė priežastis yra atsitolinimas nuo Kryžiaus tiesos, kuri viena tiktai ištraukia žmogų iš mirtinos izoliacijos, jo vadinamos realizmu ir atskiriančios nuo jo visas tikrovės sritis, kurios yra šalia jo asmens ir apčiuopiamų bei matomų daiktų pasaulio.

Jakobinas pas katedrą

Dijone yra gotiška katedra, kurios priekinio portalo visos apaštaly, kankinių, šventųjų figūros sunaikintos dideliu rūpestingumu. Tai padaręs vienas jakobinas. Didžiosios revoliucijos metu jis kas rytą ateidavęs į bažnyčią, pasistatydavęs kopėčias ir plaktuku sudaužęs figūras vie-

ną po kitos. Paskui ties tuščia vieta buvo išrašyti žodžiai — Liberté, Egalité, Fraternité.

Tas apakęs žmogus nesuprato, kad visa, kas tame šūky — laisvė, lygybė, brolybė — yra pritaikomo gyvenimui, sveiko ir pažangaus, paeina iš tų apaštalių, kankinių, šventųjų ir išpažinėjų, kuriuos jis nesuprasdamas ir įpykęs sudaužė. Nesuprato, kad be to didžiulio darbo, kurį jie įvykdė Viešpaties vardu žmogaus sieloj ir kuriuo nuveikė cezario galybę, niekados nebūtų buvus galima net prancūzų revoliucija ir joki „laisvės laimėjimai“, nė „socialinės reformos“ nebūtų buvę išgautos iš galingųjų valdžios ir turtingųjų egoizmo. Jei krikščionybės raugas nebūtų pamaži veikęs turtingųjų sąžinėse ir nebūtų suminkštinęs kieto įsitikinimo jų pirmenybės teisę, o žemesnėse klasėse nebūtų pažadinęs mintį apie visų žmonių lygybę prieš Dievą, nebūtų davęs žmogaus verto gyvenimo supratimą, niekados tos žemesnės klasės nebūtų įgiję to doriškai religiško tikėjimo į teisę būti išvaduotos ir pakilti. Kaip tik krikščioniškasis šitų idėjų kilimas užkariavo joms aukštesniųjų klasių širdis ir susilpnino politinį valdovų atsparumą. Liaudis laimėjo ne gatvėse, bet viešpataujančių klasių sąžinėse ir vėl neteko savo pozicijų tiek, kiek ji užmiršo tikrąją savo laimėjimų priežastį ir manė galinti pasitikėti iš savo pusės tiktai materialine revoliucijos minties sutelktų masių jėga.

Pagal šv. Raštą, Dievas gali sakyti išdidžiam

žmogui: „Tu užmiršai, kad tavo vynuogė paimta iš mano vynmedžio“. Nėra gilesnio pasakymo, išaiškinančio dabartį: visi, kurie dabar persiganėdę ir sumišę gali konstatuoti, kaip naujasis cezarizmas su panieka mindžioja kojomis išgarbintą „žmogaus teisę“ ir asmenybės vertumą ir kaip naujoji barbarija be skrupulų žengia, apleisdama visa, kas išrodė esąs tvirčiausias žmonių civilizacijos turtas — tie dar nesuprato, kad jų vynos imtas iš to dangiško Vynmedžio, kuriam sunaikinti jie ir jų protėviai yra dirbę klaidingai suprasistos „laisvės“ ir „lygybės“ vardu. Visa tikroji laisvė atėjo tiktai iš Kristaus paskelbto ir įvykdyto dvasinio žmogaus asmenybės išvadavimo, visa socialinės nelygybės pergalė tiktai iš krikščionių Dievo baimės, visas tikras broliškumas iš to, kad Kryžius nuveikė tiktai pačia savim pasitenkinančią žmogaus prigimtį.

Žmogus ir pasaulinė istorija

Nukreipus naktį teleskopą į tamsų dangų ir jo spindinčius švyturius, pervedus jį palengva per Paukščių kelio žvaigždžių daugybę ir užgesusius mėnulio kraterius, paskui paskendus į begalinės erdvės tolumas, kurių saulių sistemos neišmatuojamu greitumu lekia į begalybę, pajuntama ir pergyvenama su baime tą ledinį ir tylų šviesos pasaulį, į kurį trumpai valandėlei įsijungia žmo-

gaus širdis ir kuriame ji niekados negali apsi-
prasti. Kam tas viskas?

Ir kas naktį dvasios akim peržvelgia šėlstantį
žmonių pasaulį, visą jame atsipalaidavusią baimę
dėl gyvybės ir turto, valdžios ir įtakos, visą pyktį
ir aistrą atskirų žmonių ir grupių, kovojantį in-
teresų ir įsitikinimų susidūrimą, visą baisingą,
kruviną, triukšmingą pasaulinės istorijos suki-
mąsi, beprasmi ir negailestingą žmonių skruzdės-
lynų mišinį, tas klausia su nemažesne baimė: ar
šita žmonija, kuri žiauriame savo nuodėmių, gin-
čų ir klaidų sūkury rieda pirmyn be poilsio,
įtraukdama ir mane į savo gyvenimą, arba aklai
ir žiauriai mane sumindama, ar ji gali būti pras-
minga mano sielos tėviškė?

Didi gyvenimo įvykiai skrieja viršum manęs,
kaip vanagai išskėstais sparnais, vis pasirengę
pulti ant manęs ir sudraskyti, bet ką rūpi šitie
vanagų nagai mano vidujiniam gyvenimui, be pa-
liovos kovojančiam su visų daiktų beprasmiš-
kumu?

Tai amžinasis Jobo klausimas, šiandien ky-
lęs iš naujo, kai negailestingos likimo galybės
įpuola į mūsų gyvenimą ir nesuprantami teismai
sugniuždo kaltuosius ir nekaltuosius. Tada žmo-
gus iš naujo klausia save, išsigandęs savo vie-
nišumo: ką aš galiu daryti šitam katile, pilname
verdančio siutimo ir nusivylimo?

Atsakymas, kaip tik šiandien, tų lėmimų aki-
vaizdoj, aiškiau negu bet kada iškyla iš pačių

mūsų sielos gilumų: nuo Dievo atpalaiduoto žmonių gyvenimo draskymasis, sugriuvimas visų bokštų, kuriuos stato savo pačių valiai palikti titanai, atpildas, bauginamai atiduodamas mums patiems, vis tiek kur mes tik įsipainiojame į tuos darbus, kad ir statydami žemėj rojų, visa tai, pasaulio teismams bevykstant toliau, duoda nesugriaujamą tikrumą, kad ta amžina dvasios galybė, kuri iš sąžinės ir nuo Kryžiaus kalba į mus, yra aukščiausia ir paskutinė pasaulio tikrybė, teikianti visiems daiktams dėsni ir paslaptinę prasmę. Momente, kai mums šitai paaiškėja, gąsdinanti erdvės ir laikų begalybė, slėgianti regimo pasaulio ir jo demoniško šėlimo viršenybė netenka mums jokios reikšmės — mes tada susieti su nematoma tikrove, kurioj stovėdami galime visus daiktus panaudoti didžiausiam savo gerui.

Mistikai mums pataria sunkaus išbandymo, persekiojimo arba sumišimo laikais verčiau daug kalbėti su Dievu, negu nuolat minėti žmonių darbus ir išviršinių įvykių neteisingumą arba nepakenčiamumą. Su Dievu kalbėti galima ir didžiausioj žodžių tyloj. Tai reiškia pasinerti į didįjį mokslą tų laikų, pro kuriuos žvelgia amžinybė, nuplauti savo laiko prakeikimą, sugrįžti į vientisą žmogiškumą. Tai reikalauja ramaus pasidavimo ir kantrybės, kuri nekelia nesantaikos. Reiškia pamatyti palaimą, kuri išeina iš kliūčių, pažeminimo, apleidimo ir nepasisekimo; išsigąsti

tos sielos būklės, į kurią atvedė „gerovė“, tarps-
tanti baloj.

Viskas veda mus į tai, ką šv. Pranciškus va-
dino „povertà“ ir kas reiškia: nusigręžti nuo per-
teklaus, turėti drąsos siekti esminių dalykų, drą-
siai sekti Dangaus patarimus.

Evangelijos vadovavimas

„Savęs paties pažinimas pervėrė man širdį“,
sako Dantė, kai Beatričė jam parodo Kristų visoj
šviesybėj. Evangelija mums dažnai pasirodo tik
didi naujiena iš kito pasaulio, statanti mums prieš
akis pavyzdį, kuriuo mes nė iš tolo negalime
sekti. Bet mes dažnai nepastebime, net moky-
dami jaunimą, kaip giliai duoda mums pažinti
savo pačių esmę pasakojimas apie Kristaus gyve-
nimą, mokslą ir kentėjimus. Nepastebime, kad
kaip tik šitas sugretinimas tikrosios mūsų būse-
nos ir antgamtinio pavyzdžio, šviečiančio ligi pa-
skiausių mūsų žemiškojo likimo užkampių, yra
tikroji paslaptis tos Evangelijos jėgos, kuri pri-
kelia numirėlius.

Mūsų nešaukia galingais žodžiais eiti paskui,
bet staiga krinta dangiška šviesa ant mūsų slap-
čiausio vergiškumo ir melagingumo prieš mus pa-
čius, paskui mus palieka apsispręsti pačius. „Mo-
kytojai, pasakyk man, ką aš turiu daryti“, kla-
sia jaunuolis Naime. Ir kai gauna atsakymą, su-

pranta, kad iš tikrųjų jis visai nieko nenorėjo daryti, nenorėjo išeiti už paties savęs, nieko paaukoti nė atsisakyti. Toki visi esame, ir nebūdami turtingais jaunuoliais, jais tampame kaip tik tada, kada ką nors turime, ar tai būtų garbė, ar meilė, laimė, darbas. Tada mes būname užmiršę aukščiausią turtą, dėl kurio visa būtume pasirengę paaukoti, kai vieną dieną visi įgyti dalykai nesusiderina su aukščiausio sielai duoto pašaukimo sekimu.

„Jūs nežinote, keno dvasios esatė“, sakoma apaštalams, kada uolumas savo darbe juos verčia kalbėti, tarsi jie būtų kareiviai. Jie patiria, kad vienas tarp jų yra išdavikas, kad kitas vieną naktį tris kart išsigins savo Viešpaties; mes matome juos paskendusius giliam miege, kai jų mokytojas pergyvena sunkiausias valandas: visi liekame vergai tų dulkių, iš kurių padaryti.

Ir Kristaus palyginimai skirti ne tiek sukelti prieš akis kito gyvenimo vaizdams, kiek nušviesti mūsų kasdieniniam gyvenimui: tas, kuriam nenusipelniusiam atleidžiama skola, tuojau puola savo paties skolininką ir liepia uždaryti į kalėjimą. Be gailesčio, nedėkingas, šėlstantis aš, žinau tik save ir savo norus, perrėkia visus aukštesnius gyvenimo reikalavimus. Vis iš naujo kalba Jėzus apie žmogaus palinkimą dėl smulkių kasdieninių darbų ir draugystės su kitais nenuvirsti šauksmo iš aukščiau. Niekingi dalykai tampa mums svarbesni už svarbiausius. Iš ši-

tokio nusiteikimo išeina Barabo paleidimas ir Išganytojo nukryžiuojimas kaip neišvengiama išvada: Kančios pabaigoj abudu pasauliai išrodo toli nuo vienas kito kaip dangus, nors jie trumpą laiką išrodė susieiną. — „Šviesa švietė į tamsybes, bet tamsybės jos nepažino“.

Yra veikalų didžiųjų psichologų, ryškiai nušviečiančių mums visą savęs apgaulę ir veidmaininimą vien savim gyvenančio žmogaus. — O vis dėlto niekas taip nepasiekia mūsų gelmių, kaip Evangelija, nes žemesnįjį pasaulį galima tikrai pažinti ir atidengti tik iš aukštesniojo, bet ne vidurinio. Ne Paskutinio Teismo vaizduose, bet paprasčiausiuose Kristaus žodžiuose ryškiausiai nusakomas ir pasmerkiamas mūsų būvis, tone šitų žodžių, kuriais nuraminamos visos audros, nuveikiamos aistros, atleidžiamos visos nuodėmės, dovanojami kentėjimai, visi įvykiai nukreipiami į aukščiausią gėrį. Tikrai čia mes tikrai pamatome, kas mus stumia veikti, kas slepiasi už mūsų žodžių, koks karas už mūsų taikos, koks savęs apsigavimas už mūsų aukos, kokia nedora už mūsų dorovės, koks netikėjimas už mūsų pamaldumo, koks Kristaus išdavimas už drąsaus mūsų sekimo. Dabar suprantame, už ką mūsų laikais pildosi teismas. Suprantame, kad už visa tai laikas nuo laiko mums bus atmokama, nes mūsų gyvenimas ir visuomenė niekadės negali remtis vien tuo, kas yra žmogus iš prigimties, jo egoistiškai išdidžiu savo pasisekimo ir pa-

tyrimo įvertinimu, jo nepaliaujamu ir piktu savęs gynimu, jo karčia neapykanta viskam, kas nesu-
sitaiko su jo norais, jo negailestingu išnaudojimu
viso, kas negali gintis, jo atsisakymu nuo visų
įsipareigojimų ir visa ardančia melo jėga jo gal-
vojime ir gyvenime, jėga melo, tapusio juo ga-
lingesniu žmonių gyvenime, juo giliau įėjo Kri-
staus naujiena į žemės gyvenimą ir juo didesnis
tapo reikalas tamsybei ginti kitus ir save nuo
šviesos.

Kas yra žmogus, kur jis eina, kaip jį išgel-
bėti — apie tai giliausiuos pagrinduos kalba tik
šv. Raštas. Ateis vėl laikas, kai šita knyga taps
aktualiausia iš visų. Laikraščiai pagelsta tuoj kai
išeina, jie neišsemia faktų. Tiktai šv. Rašte
kalbama apie Pasaulinį karą, jo priežastis ir pase-
kas, tiktai ten apie reparacijas ir nusiginklavimą,
su visomis sąlygomis ir visu išpainiojimu iš melo
ir apsigavimo. Ir visos prekybos problemos, kre-
dito, finansų, profesijų klausimai ten išsprend-
žiami iš pagrindų — visa kita literatūra nieko
nežino apie tų dalykų šaknis ir dėl to įlenda į
painiavą be išeities arba į baisų kvailumą...

Optimizmas ir mokslas apie Kryžių

„Šio gyvenimo“ gynėjai mėgsta tikėti, esą, jie
tvirtai stovi ant tikrovės pamato, tuo tarpu reli-
ginė pažiūra į gyvenimą yra bėgimas nuo tikro-
vės. Iš tikrųjų yra priešingai. Niekur tiek neran-
dame utopistų ir fantastų, kaip tarp „šio gyve-

nimo“ garbintojų. Kodėl? Pascal atsako: žmogus be tikėjimo į Dievą ir Išganytoją visai neišdrįsta pažiūrėti į akis savo paties skurdui. Todėl ir daugumo žmonių didelės pastangos, didelis reikalavimas išsiblaškyti ir linksmintis, esą galų gale kilę iš noro pabėgti nuo savęs pažinimo. Išdidumas irgi neleidžias išganyto nerandančiam žmogui pilnai prisipažinti savo tikrą būklę. Gyvulys mokosi iš patyrimo, žmogus ne. Kodėl? Nes jis niekadęs nenori sutikti prisipažinti, net sau pačiam, kad jis veikęs ar kalbėjęs klaidingai ir kvailai, ir kad jo nepasisekimo priežastis yra jame pačiam.

Didesnė dalis „naujoviško auklėjimo“ paremta menku žmogaus prigimties silpnumo ir demonijos pažinimu. Norima atmesti visokią prievarną ir bausmes, kad nesunykėtų brangiausias asmenybės turtas, o toks auklėjimas nieko daugiau neduoda, kaip pusbernių ir nepakenčiamų egoistų. Yra tokia seksualinė pedagogika, kuri tariasi galėsianti suvaldyti geismines gamtos jėgas seksualiniu švietimu ir nemato, kad seksualinis smalsumas iš švietimo gauna tris kart daugiau degamosios medžiagos, negu gali užgesinti moralinis pamokymas. Yra tokia nereliginė moralė, tikinti, kad valia nori gera, reikia tik jai nurodyti tinkamas priemones. „Kaip galima tikėtis uždėti, atsako Schopenhauer, audringai aistrai, begaliniam egoizmo didumui kamanas ir brizgilą vien tiktai dėsniais“!

Yra ir toks pacifizmas, kuris nieko nenuvokia apie realų žmogų ir visas savo teorijas stato ant iliuzijų. Ne dėlto, kad jis kovoja prieš karą, bet dėlto, kad nemato, kaip giliai karas įleidęs šaknis žmogaus prigimty ir kokios elementarinės priemonės reikalingos nuraminti ir suaiškyti atpalaiduoto aš siutimui, kaip giliai ir universaliai turi būti veikama žmogaus siela, kad taptų nepaliečiama karo svaigulio. Tiktai vienas mokslas apie Kryžių nustato tikrą žmogaus santykį su savim ir visomis gyvenimo tikrybėmis ir padaro iš to visas išvadas. Bet kaip tik šiaudien yra daug krikščionių, nenujaučiančių, kad jie iš tikrųjų yra abstraktūs idealistai, o ne krikščionys, nes krikščionybė yra visų pirma realistiška, ne utopiška, ji kalba visų pirma apie žmogaus prigimtį ir jos esminę būseną, o iš to seka visa kita.

Kad Kristus buvo nukryžiuotas, kad žmogus vis iš naujo spiaudo į savo išganymą ir jį atstumia, kad esminių dalykų ir tiesos pažinimas niekados negali tapti bendru turtu, bet kad jis visados bus minios persekiojamas, arba suplokštinamas ir iškreipiamas (kas dažnai yra blogiau už patį kryžiavimą), tai turėtų turėti visam mūsų gyvenimo ir visuomenės supratimui daug gilesnių pasekų, negu paprastai manoma. Jau Talmude pasakyta: „jeigu Dievas gyventų tarp žmonių, jie akmenimis į jį mestų pro langus“.

Iš to neseka, kad tautai turi būti atimta balso teisė išsistarti apie savo reikalus, bet demokratijos viltis valdyti su tautos pagalba (tuo suprantama čia visos klasės) yra apgaulė ir šių laikų žmogaus apsimylimas, nuo kurio pamaži traukiamasi visuose kraštuose. Minia vis šaukia: „atiduokite Barabą“, ji šaukia visur, ji kryžiuoja savo išganyką visuose klausimuose ir griebiasi artimiausios ir regimiausios naudos. Ir juo labiau valdantieji yra tikrai renkami tautos atstovai, juo labiau jie pasiduos tokiam trumparegiškumui.

Kas supranta tragišką Kristaus Kryžiaus prasmę, nereikalaus su nekantrumu iš didžiųjų institucijų negalimų dalykų. Yra net nemaža krikščionių, kuriuos labai atstumia blogi papročiai Bažnyčioj, ir jie net galvoja dėlto išstoti. Jie tiki, kad Bažnyčia turinti būti dvasios globėja ir visai nusigąsta, kad taip daug kur nebūna. Jie užmiršta, kad Bažnyčioj, kuri apima masę ir iš šitos masės renkasi sau tarnus, Kristus turi būti be paliovos kryžiuojamas. Bažnyčia kaip tik nėra dvasinis elitas, bet institucija, tiesianti tiltą nuo žmogaus intelektualo į tą, kuris taiso batus, kuris su kauptuvu purina žemę, auginančią mums bulves. Todėl giliai prasminga, kad, pagal tradiciją, Kristus kreipiasi ne į gilios dvasios mokinį Joną, bet į Petrą, tris kart Jo išsigynusį, ir jam sako: „Tu esi uola, ant kurios aš pastatysiu“.

siu savo Bažnyčią“. Bažnyčios problema yra didžiausia socialinė problema. Problema sujungti dvasingą ir nedvasingą žmogų, asmenybę ir minios žmogų bendramene vieno aukščiausio gėrio garbinime. Apie šitą tikriausią žmonių visuomenės problemą visai negalvoja moderninis individualistas, tas visų amžių ir institucijų parazitai. Jis gaudamas visas savo būties sąlygas iš tradicijų ir visuomenės, neklausia, kas laiduoja tą saugumą, kuriuo suvaldomi demonai, suderinamos rankos ir protai, kad pagamintų jo pusryčius ir išaustų vilnas. Jis sukinėjasi žaizdamas apie tūkstančius problemų, bet apie savo egzistencijos pamatus nežino nieko, kol vieną dieną viskas sugrius.

Bažnyčia viena bando sujungti du dalykus, tariamai priešingus visokiam jungimui, ir tuo rengia visokiai bendruomenei giliausius pamatus: pirma, žinia, kad Kristus kryžiuojamas didžiosios minios, ir visos iš to sekančios realistinės išvados. Antra, tiesimas tilto nuo Kristaus kryžiaus į šitą didžiąją minią. Pati Bažnyčia su savo žemišku pasireiškimu ir žmogiškomis silpnėmis tuo tampa baugiu paveikslu to, kaip susijungia aukščiausias žinojimas su skaudžiu tiesos išsižadėjimu ir persekiojimu didžio nevertų žmonių daugumo.

Kiek skiriasi kaskart mūsų gyvenimas nuo mūsų aukštesnio pažinimo? Tik tas, kas drąsiai

užduoda sau šitą klausimą, taip neklystamai kritikuoja, tiktai tas liks viduj ramus ir žinos, kodėl čia ant žemės visa turi likti taip trapu, pusiautina ir netobula.

Bėgimas iš tikrovės

Vienas prancūzų autorius sako: Graikija „filtravo“ savo laikų civilizacijoms Rytų baisumus. Bet kitas klausimas, ar šitas estetinis sušvelninimas ir pridengimas to baisumo, diaboliskumo, nežmoniškumo, žiauriai ir juokingai žvelgiančio į žmogų iš orientališkų šventyklų, yra tikrai pasgeidaujamas ir sveikas. Nes baisenybės gyvenime tikrai yra ir jos skaudžiai atkeršija tam, kas jų nemato ir nenori matyti ir kas tik nedaro visa galima, kad jų apsisaugotų.

Graikai kovojo estetiškai su baisenybėmis, nes negalėjo jų nuveikti moraliai ir religiškai, o Goethe buvo irgi graikas, kai pridengdavo pragarą gėlėmis. Jam suprasti jis nebuvo priaugęs, tat pasitraukė toli iš kelio. Krikščionybė galėjo tikėtis iš žmogaus, kad jis pajęgs žiūrėti be baimės į velnią ir pripažinti baisenybių tikrumą gyvenime. Mat, ji sykiu nurodo jam priemones nugalėti ir išsigelbėti. Dėlto vidurinių amžių katedrose iš naujo pasirodo baisenybių ir demonų, kuriuos Orientas statė prieš savo šventyklas, pavaizduodamas žmogui visą jų realumą ir jam

aiškiai parodydamas, kad šitame baugiamame pasauly jis negali apsieiti be Dangaus galybių globos.

Drauge su humanizmu Renesanso epochoj įsigali ir graikiškas nusistatymas dėl pragaro jėgų veikimo gyvenime: vietoj velnių šalinimo, diskutuojama su žemuoju pasauliu, galų gale paneigiama juos sociologijoj ir pedagogikoj; prasideda laikotarpis visuotinio žmogaus nusiginklavimo prieš save patį, kas ne vien pripuolamai sutampa su augančiu išviršiniu ginklavimosi visų prieš visus. Paneigimas arba paslėpimas „baisenybių“ veikimo gyvenime, žaidimas su pragaro galybėmis vietoj baisėtis jomis, visados yra ženklas metafizinių tikrybių nublukimo. Kur gyvai pergyvenamas kitas pasaulis, įgyjama instinktą ir akis visai tikrybei velnio viešpatavimo ir siekimų šioj žemėj. Krikščionių tapytojai pragarą nesugalvojo; tas pats krikščioniškas patyrimas, kuris atveria aukštesnį pasaulį, aštrina mūsų žvilgsnį visam, kas tik mumyse ir aplink mus traukia į žemąjį pasaulį. Tai yra drauge įsiskverbimas aukščiausios šviesybės į žmonių pasaulį, iššaukias galingam pasipriešinimui visus Dievui priešingus siekimus ir skatinąs juos susitelkti. Iš to gaunasi didžiausias dramatinis įtempimas gero ir pikto jėgų kovoj.

Visame, ką vadiname moderniniu mintijimu, reiškiasi neaprašomas išsekimas: aukštesnysis ir pragaro pasaulis jame lygiai užmiršti. Tą pat

galima pasakyti ir apie šių dienų mintis apie pasaulio taiką ir jos sąlygas. Bespalvis ir abstraktus idealizmas ten turi daugiausia balso. Jis nori atnaujinti pasaulį, neturėdamas mažiausio supratimo apie šio pasaulio esmę, nė apie tai, kas tik vienas galėtų jį išgelbėti.

Šių dienų taikos siekime baisenybės yra „filtruotos“. Dėlto ir siūlomos priemonės taikai išlaikyti nemažiau „filtruotos“. Tokioj atmosferoj baisenybės auga smarkiau, kaip bet kada, ir jos nelauktai pasirodys vieną dieną per pavakarės užkandį.

Chesterton sako: „mūsų laikų pavojus yra ne nedorybėse, bet tame, kad dorybės apkvaišo“. Tai tinka pasakyti ir apie kai kurias pacifistines dorybes, kurios netiki į baisenybes ir nori su jom kovoti bejėgėmis priemonėmis.

Jei angelai netarnauja Dievui, bet savaip veda angelišką politiką, pridaro daugiau nelaimės negu visi velniai drauge.

Prieštaravimo ženklas

Šv. Luko Evangelijoje yra paslaptingas senojo Simeono išsitarimas, kur jis sako Marijai, Kristui gimus: „Štai, šitas skirtas puolimui ir atsikėlimui daugelio Izraelyje ir kaip prieštaravimo ženklas. Ir tavo sielą pervers kalavijas, kad atsivertų daugelio širdžių mintys“.

Ką reiškia tai, kad kardas, kuris pervers Marijos širdį, atvers slapčiausias daugelio žmonių mintis? Reiškia, kad daugelio žmonių giliausias pasipriešinimas aukščiausiai gelbinčiai tiesai tik tada smarkiausiai išsivers ir aiškiausiai pasireikš, kai šita tiesa bus tobulai įsikūnijusi šiame žemiškame gyvenime ir šiame mirtingame kūne ir jos pirmavaizdis bus atvaizduotas iki paskutinių išvadų. Kada šitai įvykdyta, jau negalima grįžti prie bendrų ir neaiškių minčių. Iš žmogaus tada reikalaujama kažin ko visai aiškaus ir nedviprasmiško ir jis verčiamas lygiai aiškiai nusistatyti už ar prieš tai. Yra daug žmonių, apie kuriuos mums ir jiems tik šitokiu atsitikimu paaiškėja, kur jie iš tikrųjų priklauso ir ko jie sielos gilumoj nori ar nenori. Juo geriau tobula šviesa įsiskverbia į žmogaus sielą ir galutinai nušviečia ne tik amžinąją jos tikslą, bet ir tikrą žmogaus prigimtį, juo smarkiau sukykla prieš tai valia to žmogaus, kuris nenori pažvelgti giliau į save, kuris tik dabar iki dugno supranta, ką apie jo paties būklę pasako ta aukščiausia tiesa ir ko ji pareikalauja iš netyrų jo gyvybinių instinktų.

Šv. Jono Apreiškime toks sukilimas numatytas. Pranašiška siela ten klausia savęs: kas atsitiks su žmonija, į kurią įneštas Kristaus mokslas ir pavyzdys? Ir jo vizija jam parodo, kad, tiesa, daug išrinktų sielų, pasižymėjusių ir menkesnių, kilniai seks Kristų. Tačiau paskui (tas

„paskui“ apima tūkstančius metų) Kristaus įsiveržimas į Dievui nepalankių gyvenimo jėgų tamsybę sukels visai nelauktų reakcijų: tūkstantį kartų stengsis žmogus išvengti apkaltinimo ir taip prigauti save ir kitus, kad negalėtų prasiveržti joks tiesos spindulys. Ne tik iš principo užsidariusieji nuo šviesos, bet ir daug vertų žmonių, kurie dėl savo gilesnio pažinimo nujaučia, ką jiems gali parodyti šviesa ir ką ji iš jų reikalauja, nepajėgia pakelti iš jos išeinantį pažeminimą, nenori rimtai pakeisti savo gyvenimo, nė gailėtis dėl praeities. Dėlto toki žmonės nepaliaudami ramina save įvairiomis mintimis, lyg laukinių krūmų tankme, ir tenkinasi likdami savo melo užvėjoj. Iš tokio egoistiško noro apsisaugoti, dar stengiantis laikytis krikščionybės, begaliniai išauga melas ir noras gintis nuo Kristaus kiekviena kaina, kad ir iš viršaus žmogaus gyvenimas atrodytų pamaldžiausias. Juk melo jėga baisiausiai išauga tuose geresnių palinkimų žmonėse, kurie jaučia savo būklę ir pripažįsta aukštesnį reikala vimą, bet ambicijos verčiami baisiu ir nepagydomu apsigaudinėjimu gintis nuo apkaltinimo, iš aukščiau ir iš paties jų vidaus keliamo prieš juos.

Pasinaudojant šiomis mintimis, reikia aiškintis šv. Jono Apokalipsės galingą tai kylančią, tai silpnėjančią kovą tarp šviesos ir tamsybės, tarp Kristaus pasaulio ir pragaro galybių. Ta kova betgi vyksta ne tik tarp aiškiai apsisprendusių, bet ir visose sielose. Gyvename laikais, kuriuos

galima suprasti tik apokaliptiškai; šiandien gali būti kalba ne tik apie amžinas abiejų galybių grumtynes; ne, visa telkiasi didžiausiam principiam paneigimui ir lygiai apgalvotam teigimui. Melas gamina savo karčiausius nuodus, tiesa turi drąsos baisingiausiems išpažinimams, drungnieji išspiaunami (pal. Jon. Apok. 3, 16), taktikai stumiami į šalį. Kalboj ir veikime svarbu tik jėgų įtempimas be atodairos. Tiktai šitą pamačius galima suprasti dabarties vyksmą.

Karas ir mes visi

Moderninis žmogus į karą žiūri lyg į ugninį meteorą, kuris iš kito pasaulio krinta į mūsų žmogišką sferą, prieštaraudamas visoms mūsų gyvenimo sąlygoms, visiems mūsų proto suvokimams, visiems širdies polinkiams; trumpai sakant, kaip dalykas, kuris neturi nieko bendra su mumis, nėra logiška mūsų būdo ir veikimo išdava, bet nesuprantamu būdu lemiamas iš viršaus, kaip kokia atgyventų epochų ir seniai pasenusių metodų liekana. Dėlto mes tariamės gali sunaikinti karą paktu, arbitražo teismu ir tarptautine organizacija.

Tuo laiku, kai visi paktai pasirašinėjami, rengiami ir organizuojami, pasmerktasis karas, dusliai niršdamas, baisesnis kaip visada, pasitraukia už juodos sienos tolimam horizonte, tyčiojasi gel-

tonai žaibuodamas iš mūsų pastangų, pasiunčia pirma savęs pilkus debesis ir vėją ir grąšina visiems mūsų kultūros kūriniais, juos beprotiškai sunaikinti.

Visa kas šiandien kalbama, rašoma ir daroma prieš karą, yra bėjėgiška, nes nematoma karo ir jo būtino vidujinio sąryšio su visa dabartinės žmonijos būtimi.

Karas — tai mes patys. Karas atskleidžia mūsų giliausius norus ir darbus ir visas iš to nuosekliai einančias pasekas; taika yra dirbtinė būklė; ta būklė, kada mes kurį laiką apsaugojami nuo mūsų charakterio ir veikimo pasekų. Tokiu būdu mes pasiduodame skaudžiai iliuzijai apie save pačius ir nematome, kad karas tai tikriausias mūsų padaras, ir jo veltui išsiginame prieš save ir kitus¹⁾.

Taika nusiginkluojant — taika arbitražu paremta — taika per saugumą — viskas iliuzijos... Nėra jokio saugumo atstatymo, visur įlenda karas, nes jis glūdi žmogaus gelmėse, jis baubia šėldamas iš kiekvienos komisijos, turinčios organizuoti *peace and welfare* (taiką ir gerovę) ir išvaiko su pašaipa į visas keturias puses jos narius.

Žiauri ir neužgesinama neprietelystė žmogaus

1) Forsterio labai pesimistiškas pasakymas, esą karas normalioji žmogaus prigimties ir žmonijos būklė, kilęs nusižiūrėjus į dabartinės žmonijos nuotaiką, bet ne į žmogaus prigimtį. Dėlto jį reikia suprasti reliatyviai. Vert.

žmogui yra didžiausias ir visa apimantis faktas žmogaus gyvenime žemėj. Jau gerų paprastų žmonių tarpe ji nuodija kaimyną prieš kaimyną. Juo daugiau išlavintas, turtingesnės vaizduotės, gilesnio proto tampa žmogus, juo karštesnis jo garbės troškimas, juo įvairesni reikalai, juo geltonesnis pavydas, juo daugiau užsispyręs teisybės ieškojimas. Vienas kitą žudo recenzijomis. Tu man pareini į kelią, jis mane išstumia. Jūs užstojate man šviesą, jie mane sustabdo, vienas iš mūsų yra perdaug pasaulio — tai tikroji gyvenimo tema.

Dėlto karas tik tada gali pranykti, kai pranyks žmogus, toks koks jis yra dabar. Tai yra, kai jis bus pakeistas, kai į jo vargingą dulkių buveinę įeis visai kita būtybė ir veiks jo vietoj, vadovaujama aukštybių, ne žemojo pasaulio.

Milijonus kartų mūsų laikais tariamas žodis „atnaujinimas“, tuščiai tikint, esą, bet kas galės būti atnaujintas, nors žmogus, naujų veikalų kūrėjas, visai nebus naujinamas iš viršaus, taip kad jį užvaldytų dieviškas pirmavaizdis, leistų jam pamatyti visas gėrybes tikrojoje jų eilėje, nuvertintų daiktus, dėl kurių ginčijamasi, sugėdintų atkaklų bylinėjimąsi dėl smulkmenų ir duotų progos tam žmogui kvėpuoti ir veikti kito pasaulio atmosferoje ir dėl to kito pasaulio. O tik tada jis būtų priaugęs sau ir šiam žemiškam pasauliui.

Jei krikščionybė niekad nebūtų atėjusi į pa-

saulį, šiandien, šitoj lemiamej valandoj bejėgiškų žmogaus grumtynių su savo grobuonišku palinėjimu tai pajustume. Panašiai kaip tai nujaučiama jau Euripido „Kapo teikėjose“, kur žmogus maldaujama is judėisiais stengiasi pasprukti iš demoniškų savo giminės pančių. Šiandien vėl mes nuvokiame, kas yra žemiškasis prakeikimas, kas požemių galybės, kas paklydusio žmogaus pirminė iliuzija, kas aklas sukilimas prieš šviesą ir kas mūsų gyvenimo šviesa. Krikščioniškame tikėjime žmogaus dvasios nenutildomą paskutinio išsipildymo ir išvadavimo ilgesį pasitinka tikrumas, kad dieviškasis Gyvenimas tikrai yra pasirodęs juodoj žemės nakty ir nutiesęs šviesos kelią tamsybėse. Šituo būdu gali būti išvengta visokios žemiško likimo lemties ir ji paversta į prisikėlimą, jei tik esi pasirengęs pakelti aukšty n akis, suabejoti savo išdidumu, išbandyti dvasios gyvenimo žingsnius ir nužemintai pasisavinti įvykdytos mirties ir nuodėmės pergalės jėgą.

Žmogaus prigimtis ir taika

Lengva kalbėti ir rašyti apie taiką, bet jau visos kalbos ir raštai mus tolina nuo tikrovės. Rašalas klusnesnis už kūną ir kraują, o kūnas ir kraujas — už amžinai neramią, maištingą, niekados nepatenkintą, vis ieškančią ir klajojančią sielą: kur mūsų nėra, ten laimė. Visi ste

bisi vieno žvėryno savininko sugebėjimu, šunį, pelėdą, bezdžionę ir katę taikiai apgyvendinti vienam narve. Bet daug lengviau gyvulius užauginti taikiai sugyvenančius, negu žmones, ypač tokius, kurie vienas kitam artimi ir giminės. Gyvulys nieko nepalaiko už piktą, nesirauko, o žmogus tūkstantį kartų pažeidžiamas, laukia tūkstantį kartų daugiau, negu tu sakai ir duodi, tikisi iš žemės, ką gali duoti tik dangus ir atsiseršija tau už visą skirtumą tarp dangaus ir žemės. Gyvuliai greit susitaria dėl ribų ir medžioklės plotų, žmogus nežino ribų, tiktai subtiliausia civilizacija patiekia išauklėjimą, kuris tikrai ir nuosekliai daro skirtumą tarp *mano* ir *tavo*, ne tik pinigams ir obuoliams, bet ir visokioms teisėms ir atsakingumams.

Ne gyvuliški geismai didžiausi karo kėlėjai, bet žmogiškos aistros. Ir gyvuliai turi norą pasireikšti, pavydą ir garbės troškimą; bet žmoguj veikia ir šėlsta suklaidinta nemirtinga siela, kuri persigandusi daužo ankštą savo gyvenimo erdvę lyg bokšto kregždė, kai įlėkus į pastogę, į langą sutriuškina sau galvą. Kainas nekenčia Abelio, ne dėlto, kad žmonės, bet kad Dievas jį laiko vertesniu; šėtono kankinamas žmogus nekenčia tų, kurie gali mylėti Dievą, ir net pats pamaldžiausias nenori būti nustelbtas prieš Dievą ir žmones dar pamaldesnio. Kur tai įvyksta, net atspariausius žmones nuveikia nuodėmės galybė. Todėl žmonių visuomenė, atpalaiduota nuo

Dievo, yra ne kas kita, kaip karas ir kerštas už pirmesnę karą. Kiekvienas pareina kitam į kelią, kiekvienas drasko kitam nervus, išstumia kitą, apvilia kitą; kada persipildo pyktis dėl šių dalykų, tada iš kurios nors pusės užaina karas, kaip nepakenčiamo įtempimo atsileidimas.

Juo giliau pažvelgiame į žmonių gyvenimą ir judėjimą visuomenėj, juo giliau pažįstame Evangelijos ir Kristaus kančios prasmę. Nukryžiuotasis yra ne tik tai visų asmeninių likimo klausimų išsprendimas. Jis yra ir vienintelis „žmonių visuomenės centras“; tik Kristaus nuraminimas, nužemintas ir apie tikrą gyvenimą ir tikrą laisvę pamokytas aš tinka gyventi visuomenėj. Gamtiškas aš, kuris nori „išsigyventi“ visuomenėj, ne Dievuje, būtinai sukelia karą ir baigia nuodingomis dujomis; mūsų laikai čia daro tik paskutines išvadas. Tik paskaitykime, atmindami šitą pastabą, šv. Pauliaus laiškų užbaigas ir perspėjimus, tada pamatysime, kiek daug Apaštalas turėjo veikti jau šitoj pirmutinėj bendruomenėj, kad pasipriešintų šitam trukdančios ir ardančios krikščioniškos ambicijos veikimui ir visai konkrečiai parodytų, kas yra gamtinė būseną ir kas krikštas, kiek reikia drausmės, savęs nusigalėjimo, kiek reikia saugoti savo nenuskaidrintą uolumą, kad žmogus neardytų vis iš naujo, ką Dievas nori suvienyti. Kaip sunku tarp marčios ir anytos tuos pačiuos namuos palaikyti taiką, nors jos krikščionės, bet jei nesupranta, ką

reiškia gerbti kito sritį. Kaip sunku būti krikščioniu ir įvesti tvarką, nustatyti ribas iš atžvilgio į tuos žmones, kurie turi per daug norų ir jausmų, kurie nesupratę, kad krikščionybė reikalauja suvaldyti ne tik demonus, bet lygiai reikalauja ir angelų klusnumo, nes pasilaisvinę angelai dažnai padaro blogesnių dalykų negu velniai. Karais ir masiniais žudymais žmonija baudžiama ne tik už politinę barbariją, bet dar daugiau už barbariją kasdieniniuos žmonių santykiuos, keno paskutinė išraiška yra žiaurumas tautų gyvenime. Tapome žiauresni už laukinius ir atkenčiame už tai, kas esame. Šiandien patiriame, kas yra „gamtinis žmogus“, ir dar baisiau tai patirsime ateity. Tik šituo būdu dieviškų dalykų pasiilgimas ir pažinimas galės atgyti sielos gilumoj naujam gyvenimui.

Dvasinė logika

Viename dideliame tarptautiniam kongrese dalyvavo gilus mokslininkas, bet tam tikras nedrąsumas ir nerangumas neleisdavo jam tinkamu laiku pasakyti savo nuomonę. Buvo iškelta daug svarbių klausimų, ir jis būtų galėjęs savo kalba daug ką nušviesti, debatuose ne vieną klausimą galutinai išspręsti, bet jis ryždavosi vis per vėlai, ir kai pagaliau paprašė žodžio, debatai buvo jau baigti; nieko juose nebuvo patiekta, kaip

perskubių ir paviršutinių nemokšų ir daugiakalbių pastabų.

Tai palyginimas: mes turime savyje vien kilnių idėjų ir įsitikinimų ir įsikalbame sau, esą mes dirbame naujai žmonijai sukurti ir vos galime laukti iš nekantrumo, kada bus nugalėtas buskaprotiškas pasaulio pasipriešinimas ir mūsų idėja virs tikrybe.

Bet kaip yra su ta naujo gyvenimo aušra duotam momente ir dienos įvykių bei amžinų žmogaus susidūrimų su žmogumi spūstyje? Gilius ir kilnus protas tada tyli, o prakalba tik pertempti nervai, irzios ambicijos ir paviršutiniai jausmai, kurie siekia savo paties gero ir savo paties saugumo šiame pasauly ir visur stato tariamą gėrį į aukščiausio gėrio vietą. Jeigu galėtume peršviesti ir nufotografuoti savo kasdienes kalbas ir sprendimus, žinotume, kokiam tvankiam vidaus gyvenime mes pasilikome ir kokios rūšies polinkiams kasdien leidžiame prabilti.

Viena iš svarbiausių dorybių yra budrumas. Be jos ir aukščiausios dorybės lieka miegoti. Tik budrume pasireiškia tikras noras. Tik jis sujungia tikėjimą ir gyvenimą ir nuveikia regimų daiktų galybę. Šiandien daug kalbama apie Oxfordo judėjimą¹⁾, stengiantįsi kovoti su miego liga

¹⁾ Oxfordo judėjimas yra XIX šimt. pabaigoj pradėtos pastangos atnaujinti religinį gyvenimą anglų episkopalinėj bažnyčioj. Jis daro ypač anglikanizme didelės įtakos ir nemaža jį artina prie katalikybės. *Vert.*

krikščionybėj. Vienas kunigas Philadelphijoj susiginčija su savo komitetu, atsisako nuo vietos ir keliauja į Europą. Ten jam nušvinta mintis, neteologiška, bet giliai žmogiška, turinti jam didžiausių teologinių ir praktinių pasekų. Jis atkreipia dėmesį į tą nekrikščionišką savo sielos būseną, kurios įtakoj jis įvertino konfliktą su komitetu, jis pamato savo nedraugiškus jausmus ir mintis, nuo šio laiko užpildančius jo sielą ir stiprinančius savisaugą. Pirmą kartą savo gyvenime jis pamato didžiausią spragą tarp mūsų sekmadienio pamokymų kitiems ir to, kaip mes elgiamės, iškilus konfliktams su kitais. Ir jis suprato — tai buvo lemiantis dalykas, — kad amžinos kalbos apie naują gyvenimą Kristuje yra melas ir apsigavimas, jeigu šitas naujas gyvenimas kokiu nors būdu aiškiai ir vaizdžiai nepasireiškia mūsų atsakyme, kurį duodame šiurkščiam tramvajaus konduktoriui, arba santykiuose su skolininkais ir kreditoriais, arba kovoj už savo teises, šeimos konfliktuose, politinėse diskusijose, arba reagavime prieš šmeižikus.

Trumpai kalbant, tas Evangelijos atstovas suprato, kad krikščionybėj anas pasaulis turi įžengti į žemiškąjį ir kad šitas nedviprasmiškas perėjimas neregimojo pasaulio į regimąjį, kaip jis mums buvo pavaizduotas kojų mazgojime, tik vienas parodo tikrą žmogaus atvirtimą. Šitas Evangelijos pasireiškimas elgesio formose žmogaus su žmogum, net su pačiu gyvuliu, net daik-

tais, yra tikrasis atbaigimas krikščioniškajai teologijai, kuri kaip tik ir nėra vien mokslas apie Dievą, bet ir Dievo įsikūnijimą, Dievo pasireiškimą savaitiniam turgui, skalbykloj, žmonių priešingumų susidūrime, komitetų posėdžiuose, šeimoj, pedagoginėse pastabose. Oxfordo judėjimas atrado¹⁾ — ir čia jis kaip tik pasiekė patį žmonių gyvenimo problemos branduolį, — kad didžiadvasiam žmonių konfliktų išrišime, indėniškų ambicijos jausmų krikšte, sąžinės išlaisvinime nuo nuodingo apkartimo iškyla aikštėn ištisa metafizika, kad be šito įgyvendinimo nebus suprasta tikroji šito mokslo prasmė ir tikėjimo dirva nebus padaryta derlinga.

Bet ar tai tik nebus Evangelijos išmainymas į Knigges knygą „Apie elgesį su žmonėmis“ ir religijos pakeitimas socialine morale? Klaidinga baimė šitokio klaidingo aiškinimo nemaža prisidėjo prie to, kad buvo užmirštas būtinas reikalingas sekmadienio pamokymus taikyti savaitei. Ar ne pati Evangelija vis kreipia mūsų dėmesį į tai, kad tik tas supranta mokslo prasmę, kuris mėgina jį perkelti į savo gyvenimą, nors tas mėginimas būtų kažin koks neužtenkamas ir netobulas? Ir ar ne vienas tik Evangelijos sekimas gali mums parodyti visą išganymo svarbą?

Tikrai jokia socialinė moralė ir joks mokslas apie *gentleman* negali atstoti to, ką žmonių gy-

¹⁾ Tai buvo atradimas protestantizmui, kuriam trūko gilesnės sąmonės ir gyvybės. *Vert.*

venimui teikia Kryžiaus mokslas. Nes žmogiško gerumo, užuojautos, aukos aukštumas, gilumas, subtilumas negali būti išreiškiamas sociologiškai, jis praneša ne tik protą, bet ir kiekvieną kalbą, jis „nėra iš šio pasaulio“. O vis dėlto jis turi reikštis šiame pasauly, šiame pragare, šiame gatvių triukšme, šioj kovoje už būvį visų mažiausių, smulkiausių, kasdieniškiausių dalykuos. Tik tada jis taps naudingas pasauliui, nuveiks demonus, virs gyva ir gyvybę kuriančia teologija. Štai yra dvasinė logika, Dievo visur buvimas, Jo visagalybė gyvenimui ir mirčiai.

Vyriška energija

Michelangelo vienoj daly savo įžymaus Medici paminklo, skirto aktyviam vyro tipui, prie Medici kojų iškalė miegančios moters figūrą, kuri miege taip apleista sąmonės, taip užmiršus save, kad jos kūnas, kaip pastebi Hermannas Grimm savo Michelangelo biografijoje, sukritęs laikosi tik pagal sunkumo dėsnius, panašiai, kaip galima matyti traukiny miegančių.

Kas čia atvaizduota? Kodėl neguli miegančioji prie kontempliuojančio Medici kojų?

Dėlto, kad kaip tik aktyviai į gyvenimą puolančiame vyre paskęsta į gilų miegą tai, kas amžinai moteriška, būtent, sąžinė, užuojauta, mylinti ir kantriai statanti jėga. Kai tik tampame

energiški, mus labai greit užvaldo elementari-
nės žemojo pasaulio stumiamosios jėgos, kieti
ir žiaurūs instinktai kuriančios gamtos, kuriai in-
divido gyvenimas nieko nereiškia ir kuri neper-
maldaujamai žengia tolyn tarp tvarinių dūsavimo
ir vaitojimo.

Visi didieji žmonijos pranašai jautė šitą vy-
riškos energijos tragiką. Klausantis puikios se-
nosios benediktinų giesmės „Salve Regina“ ne-
galima nepajusti vyro pasiūlgimo nugaltėti tą pra-
keikimą, kuris glūdi visuose vyro darbuose, jei-
gu jų nepalaimina vadinamas Marijos pradas.
Šitą įtaką mes visai klaidingai juntame kaip kliūtį
nekantriai pirmyn besiveržiančiai jėgai, tuo tar-
pu ji tikrumoj yra užburta jėga, mūsų kūrybi-
niam sugebėjimui nuverčianti nuo kelio sunkiau-
sias kliūtis, einančias iš užmiršto neregimo pa-
saulio ir pagaliau susikaupiančias prieš mūsų
aklą pirmyn veržimąsi į naikinančią baudžiamąją
galybę.

Technikos amžiaus garbintojai norėjo matyti
Fauste — inžinierių, atkovojančiam iš jūros nau-
jos žemės, visos Fausto problemos sprendimą:
atsiduodamas didžiam žmonijos reikalui, dide-
lių siekimų žmogus atperka kaltes ir laimi išga-
nymą. Tarsi šitame tarnavime didžiam reika-
lui kaip tik nebūtų kas dieną ir kas valandą pa-
pildoma didžiausia kaltė, didelių ir mažuos
dalykuos, pavojingiausia kaltė, nes ji be gailės-
čio, ji jaučiasi atpirkta „tarnavimu bendruome-

nei“. Tuo tarpu gi atperkama tik tai, kas giliai pavienėj sieloj iškovojsama iš požeminių galybių, kas jas supančioja ir atskiria nuo vadovavimo žmonių likimui. Todėl Goethe antrojo *Fausto* daly aprašo tragišką Fausto, su nieku nesiskaitančio inžinieriaus, kaltę, kada jis pažangos dėliai liepia padegti svetimą turtą. O toliau Goethe simbolizuoja vienintėles išganančias jėgas *Mater gloriosa asmeny*: „Aukščiausia pasaulio valdove, leisk man mėlynam išskleistam dangaus skliaute regėti tavo paslaptį“ ...

Viena vyro jėga nieko nepadaro, nė žmonių visuomenės kūrime, nė moksle, nė politikoje: juk žmogiška organizacija yra tūkstantį kartų didesnis dalykas už techniką ir discipliną, ji reikalauja valdyti tamsiuosius gaivalus dangiškosios jėgomis, kitaip — organizacija bus susprogdinta.

Karalius Kreonas laiko save patį valstybine išmintimi ir nubaudžia Antigoną, užbėrusią sau ją smėlio ant mirusio. Bet šitoj saujoj smėlio glūdi daug daugiau valstybinės nuovokos, daug daugiau žmogaus ryšio su žmogumi, gyvųjų su mirusiais, regimo su neregimu, daugiau pagrindo žmonių visuomenei, negu visame žiaurios tvarkomosios ir kuriamosios jėgos veikime. Akylai užjaučianti, turinti pagarbos, kantri statančioji energija turi daug daugiau gyvosios jėgos, negu nedisciplinuotas valios karštis, kyląs iš šiurkščių gyvulinio pasaulio jėgų ir veikiąs visados dezor-

ganizuojančiai. Energiškas žmogus be sąžinės yra automobilis be šoferio. Juo lekiama į sienas ir medžius, o paskui baigiama perskelta galva po rūkstančiais griuvėsiais.

Amerikoj, kur gerai nusimanoma apie tariau mai nesvarbius dalykus, nes kaip tik technikos ribos ten buvo labai praplėstos, didelės firmos laiko savo tarnyboj „socialines agentes“, kad tarp direktorių ir personalo būtų įterpta taikianti ir lyginanti dvasinė jėga. Šitą „amžinai moterišką“ elementą organizuojantis vyro tipas dabar labiau negu bet kada turi išugdyti savo sielą, jeigu jis nori laikyti save pribrendusiu savo uždaviniams.

Energijos ir autoriteto funkcija nėra palanki *esprit de finesse* (švelnumui). Todėl Biblijoje parašyta: „Kas didis prieš žmones, yra baisenybė Dievui“. Dostojevskis mini „administravimo eksperimentą“. Pažiūrėkime į tramvajaus konduktorių, mokantį savo kolegą bilietų žymėjimo: autoriteto karštis tuojau užvaldo jo toną ir veidą išraišką. Kai kuriems žmonėms netinka būti viršininkais: vietoj kad iš atsakingumo jie užmirštų save, vykdydami autoritetą jie labai iškelia savo ambiciją, ne įsakinėja objektyviai, bet išnaudoja valdžią savo asmeniui išaukštinti ir taip prispaudžia savo pavaldinių ambiciją, kad šie mato tik tą besiaukštinantį asmenį, o ne objektyvų uždavinį, ir maištingai priešinasi.

Todėl menas įsakyti yra toks aukštas savęs

pažinimo ir auklėjimo menas, visur — valstybėj, bažnyčioj, fabrike, šeimoj ir vaikų kambary!

Todėl ir išlaikyti taiką yra toks sunkus uždavinys ir reikalauja tiek asmeniškiausios kultūros — sujungimo vyriškos energijos su kito supratimu, ar tai būtų tas, kuris turi mūsų klausyti, ar tas, kuris kitaip galvoja ir kito siekia negu mes. Daugumas žmonių yra visuomenės parazitai: jiems neateina mintis, išmintingai ir apgalvotai elgiantis su žmonėmis, savo gyvenimo santykiuose tikslingai išplėtoti visuomenę, savas jėgas socializuoti ir humanizuoti ir tuo sau palankiai nuteikti neregimąjį pasaulį; ne, jie nori tik viešpatauti ir džiaugtis valdžia. „Po mūsų tvanas“. Prie dabartinės būklės prieita dėka Dievo apleistos vadinamos „vyriškos energijos“ viešpatavimo. Mes norime naudotis visomis žmonių visuomenės palaimomis, bet ir toliau kalbame, rašome ir veikiame nevisuomeniškai. Įžengiamo į tokį amžių, kur mums už tai bus patiekta negailestingos sąskaitos...

Taikos pamatai

Laisvamanis sociologas August Comte kiekvieną vakarą skaitydavo iš Tomo a Kempis knygelės *Apie Kristaus sekimą*. Tą knygą jis laikė kelrodžiu ir auklėtoju visokio tikėjimo žmonėms, kuriems tik rūpi tikru savęs pažinimu ir atitinkama išvidine drausme pakilti iš grynai gamti-

nės būklės, reiškiančios visų karą su visais, į visuomenės gyvenimui tinkančią būklę. Paskaityk šiuos Tomo a Kempis žodžius ir paklausk savęs, ar tai nėra tikrai monumentalūs žodžiai, be kurių visoks taikos darbas kabo ore ir slaptas karas tol siaučia po visa išviršine tvarka, kol vieną dieną jis iškils matomom liepsnom ir savo kruvina tikrove nušluos taikos melą ir visokią kitokią melagingą civilizaciją. Skyriuj — *De bono homine pacifico* rašoma:

— Gražink pats save į taiką, tada galėsi ją duoti ir kitiems.

Žmogus, kurias taiką, yra vertesnis už mokslininką.

Kas valdomas aistrų, net gera apverčia į piktą ir lengvai tiki bloga.

Tikrai taiką mylįs žmogus kreipia visa į gerą.

Tas, kuris tikrai yra taikoj, nieko neįtarinėja, o kas nepatenkintas ir išsiblaškęs, tas mėtomas įtarimo šen ir ten; jis neturi ramybės ir nepakenčia, kad kiti yra ramybėj.

Jis dažnai sako tai, ko neturėtų sakyti ir dėlto pamiršta tai, ką turėtų padaryti.

Jis mėgsta priminti, ką kiti turi daryti, o apleidžia tai, ką pats turėtų įvykdyti. Dėlto pirma nukreipk savo uolumą į save patį, o paskui sielokis savo artimu.

Jūs greit randate pateisinimų sau patiems ir mėgstate dailinti savo pačių darbus, bet svetimų pasiteisinimų nenorit klausyti.

Gi teisinga būtų vien kaltinti save ir išteisinti savo brolių.

Pakęskite kitus, jeigu norite patys, kad jus pakęstų.

Pagalvokit apie tai, kaip toli dar jūs esate nuo tos tikrosios meilės ir nusizeminimo, kur neapykstama ir nesierzinama, nebent ant savęs paties.

Nėra didelis dalykas sugyventi su gerais ir ramiais žmonėmis, tai patinka mūsų prigimties palinkimams, kiekvienas mėgsta taiką ir labiau vertina tuos, kurie panašūs į jį. Bet taikoj gyventi su bukapročiais, papaikusiais, netvarkingais ir atkakliais — tai didelė dovana, tai drąsus darbas ir vertas didelės garbės.

Yra žmonių, kurie patys save laiko taikoj, dėlto taikoj ir su kitais gyvena.

Yra ir tokių, kurie patys neturi ramybės ir dėlto ir kitų nepalieka ramybėj; jie kitiems tampa našta, bet nemažiau slėgia ir pačius save. Tas, kurs kantrčiausiai moka iškęsti skausmą, tas turės didžiausią ramybę; jis nugalėtojas paties savęs ir pasaulio viešpats, Jėzaus Kristaus draugas ir dangiškų džiaugsmų paveldėtojas. —

Šitie Tomo a Kempis žodžiai rūpi ne tik religingam žmogui, jie prisideda ir prie tikriausio žmonių visuomenės pagrindo, prie konkrečiausio pilietinio auklėjimo, svarbiausio nesocialios žmogaus prigimties suvisuomeninimo. Pacifizmas yra ne šiaip sau laisvai pasirenkama žmonių kultūros darbo dalis, ne, čia yra visų pamatų pamatas,

be kurio visa kita lieka tik apsimetimas ir melas. Čia eina kalba apie visų paprasčiausią ir visų sunkiausią dalyką kiekvienuos namuos, kiekvienoj kolegijoje, raštinėj, visokiam suderinime priešingų gabumų, interesų, tradicijų: garbingai pakęsti kas skirtinga nuo mūsų ir vesti į aukštesnę vienybę. Giliai mumyse visuose slepiasi karas, Kaino pavydas Abeliui, Sauliaus pavydas Dovydui, šėlimas prieš svetimą valią, kuri nesutampa su mūsų norais, įniršęs kiekvieno gyvio nepakentimas viso, kas tik yra kitos spalvos ir plunksnų, visa nesupratimo ir klaidingo supratimo tragika. Todėl visuomenė visur turi prasižadėti nuo to, ko reikalauja Tomas a Kempis: tik čia viskas tikrai organizuojama ir socializuojama. Kas aplenkia šitą uždavinį, atideda arba išjuokia, tas greit patirs, kaip nesuvaldyta žmonių neprietelystės demonija susprogdins jų darbus.

Taika namuose

„Mes jaukiname liūtus ir tigrus“, sako Plutarčas, „bet išleidžiame savo laukines aistras kaip plėšriuosius žvėris ant artimiausių savo šeimos narių“. Labai lengva uždaryti svetimus liūtus ir tigrus į pacifistinių teorijų popieros narvus, bet sunku pririšti savo vidaus plėšriuosius žvėris ir su artimiausiais šeimos nariais aiškintis nuomonių skirtumus be liūtų staugimo, durų trankymo ir temperatūros pakilimo; konfliktus,

kylančius iš charakterio ir tradicijų skirtumo taip tvarkyti, kad būtų išvengta sunkių pusiausvyros iširimų ir karo paskelbimo.

Vyras su žmona ginčijasi, ar tinka švelnumas, ar griežtumas sunkiai auklėjamam vaikui. Ar bus pasiekta sutartinos taikos, ar prieita prie vienos pusės diktato su tolesniu slaptu kitos pusės sukilimu ir ginklavimosi, ar tęsiamas 30 metų karas. Vyras ir žmona ginčijasi dėl teisingumo viename vaikų ginče ir daug daugiau suskyla prieš vienas kitą, negu patys vaikai. Kiek daug susiginčijusių užaugusių žmonių turi pasakui prisipažinti savo gėdai, atskirai vieni sau, kad jie nė milimetrą neišaugo iš vaikų kambario. Pasauliniam kare visų tautų užaugusieji kalbėjo ir rašė vieni prieš kitus lyg dvylikos metų gatvės padaužos. O nuo to laiko žmonių santykiai namuose dar gerokai buvo paveikti alarmino ugnies, rankinių granatų ir melo propagandos.

Nežinoti, kad tik tos ypatybės laimi pasauly, kurios buvo išugdytos savo šeimoj, yra abstraktaus ir bedvasio pacifizmo ženklas. Kokia nauda gauti sveikinimų dėl puikiai pasakytų kalbų apie taiką, kai mano šeimoj kaimynai girdi tik ginčus, arba kai aš prie telefono rėkiu ant privargusių telefonisčių, lyg admirolas jūrų mūšy, arba atsakau į kiekvieną kritiką spiaudydamas ugnim? Šeima yra visuomenės celė ir ta prasme, kad tikroji taikos išlaikymo ir atstatymo problema, įvairių priešingybių painiavoj, yra kaip

tik čia pergyvenama ir išbandoma visam savo sunkume. Kas šitoj vietoj lieka paniręs militarizme, tegu neįsikabinėja sau, esą, jis kur nors pasauly galįs spinduliuoti iš savęs „pacifizmą“. Yra militaristų, kurie santykiuose su savaisiais išlaiko daugiau tono apvaldymo ir širdies mandagumo, negu kai kurie pacifistai, manantieji galį duoti sau namie laisvę, nes pasauly jie veikia prieš militarizmą spauštuvės dažais. Visi esame silpni žmonės, kalbame ir veikiame ne taip švelniai, kaip norime; bet visa čia pareina nuo to, kad vėliau klaidas pažįstame ir jų drovimės, o tai jas atperka ir padaro galimą visokią pažangą.

Taikos išlaikymas yra didelis menas, ir tik tas, kuris namuose tai apvarsto ir mato čia pasitaikančius sunkumus, supras tą problemą visoj gilumoj ir suras tinkamas priemones.

Pirmas dėsniis yra: kiekvienas turi išmokti pasilikti savo ribose ir gerbti kito sritį. Vienam Euripido veikale karalienė sako: „Aš žinojau, kur man derėjo jį nugalėti, kur jam mane“.

Antras yra: kritikoj ir reikalavimuos nepažeisti kito ambicijos. „Ménager les amours propres“ — sako prancūzai ir savo mandagume tuo labiausiai rūpinasi. Prie to priklauso ir drąsiai prisipažinti savo silpnybes ir klaidas.

Trečia, išsikalbėjimui pasirinkti tinkamą vabalą, kai pats nesusierzinęs ir kitas ramioj nuotaikoj. Tai kiekvienos pedagogikos A ir O.

Ketvirta, netylėti meilėj, bet kitiems vis išdėstyti mūsų pagarbos, pasitikėjimo ir vertinimo priežastis. Tai pavasario lietus, išauginęs visas žiutes.

Penkta, mokėti rasti sprendimų, kuriais abi pusės atgautų savo teises ir garbę.

Šešta, tam tikruose dalykuose likti kietam kaip uola ir nenusileisti nė per pirštą: tik šitai išsaugoja taiką. Vakarų Locarno arba Rytų Locarno tikrai veda prie karo. Sienų nereviduojama, nes tada bus maišatis ir pagundos, o ne sienos.

Taikos problema vis atrodo nuobodi tiems, kurie tiktai abstrakčiai galvoja apie institucijas. Realiam gyvenime kurti taiką, ne už kiekvieną kainą, kad ir supuvusią taiką, bet tokią, kuri prisitaiko prie tikrosios gėrybių ir reikalavimų tvarkos, kurti ją gyviems temperamentams, paveldėjimams, interesams, teisėms ir pažiūroms yra plačiausia ir neišsemiamiausia visos žmonijos būties problema.

Pasaulio organizacija ir širdies gerumas

Napoleono Bonapartes mirtina priešininkė madame Rémusat pripažindama pasakoja savo memuaruos tokį atsitikimą: kai Napoleonas buvo Egipte, direktorijos narys Barras jį pakvietė į Paryžių daryti tvarkos. Vienas anglų karo lais

vas sekė prancūzų laivą ir netoli nuo Marseille paleido pirmą armotos šūvį į jo stiebus. Vienas jūrininkas nukrito nuo stiebo į vandenį. Kapitonas liepė važiuoti toliau, nes perdaug čia buvo svarbus reikalas, kad dėl jūrininko vertėtų sustoti ir dar generolą Bonaparte arti uosto statyti į pavojų. Bet šis įsakė: „Sustoti ir išgelbėti jūrininką“! Tas pats diktatorius, kuris aukojo šimtus tūkstančių, kai tikslas to būtinai reikalavo, turėjo akis ir širdį smulkiesiems žmonėms iš savo aplinkumos, buvo jautrus ir dėkingas visiems tiems, kurie jam asmeniškai patarnaudavo, išlaikė žmogišką *égalité*, nepakenkdamas realiai viršenybės tvarkai ir autoritetui, kokiu nors klausimu arba susirūpinimu staiga parodydavo, kad ir būdamas paskendęs savo reikaluose, pats užjausdavo žmones, su kuriais jungė jį pareigos. Tai patraukė prie jo ir grafą Ségur, išsyk jo neapkentusį, o paskui lydėjusį jį į Berlyną; tai buvo galbūt lemiantis jo asmens masės užburiančios įtakos momentas.

Kas neturi tiek daug atidumo kitiems, atminties ir proto, nėra gimęs tikru vadu. Niekas labiau neatstumia ir neslėgia, kaip tie vadinami „savo dalyko“ žmonės, kurie iš didelio atsidėjimo pareigoms nepastebi ir nekreipia dėmesio į aplinką, nepaploja savo arkliams į kaklą, užmiršta cukraus, nepagiria virėjos, neįvertina šeimininkės darbo, naudojasi kito patarnavimais neatjausda-

mi jo nuovargio, sveikinasi išsiblaškę, žemesniems žmonėms neturi žodžių nė dėmesio, visa priima šaltai, savo bendradarbiams neparodo jokios žmoniškos užuojautos, nesirūpindami palieka šalti šoferį, šykštūs didelių dėžių nešėjams, bet savo komfortui be galo daug išleidžia — ir vis dėlto galvoja, kad jų gyvenimo darbai priimtini Dievui ir žmonėms.

Pasaulio organizacija ir širdies gerumas daug daugiau rišasi, negu mano žmonės, kuriems rūpi vien dalykų technika. Nežymus ir neišgarsinąs žmoniškumas mažiausios dalykuos, akylas dėmesys tiems, kurių protekcija mums nieko nepadės, laiko gaišinimas tokiems dalykams, nors mes nė mažiausia laiko neturim, tai auka aukštesniam pasauliui, negu objektyvus šio pasaulio šaltumas. Ji grįžta su paslaptinga palaima į tuos, kuriems malonė tai įkvėpė ir kurie paklausė jos balso, vietoj pažiūrėti į laikrodį. Ir organizacija nepavyksta, kai toje aukštesnėje srity neturime susirinkę sau turto. Juk negali būti jokios tikros organizacijos, kada žmogus neišeina iš savęs ir neįžengia į kito pasaulį. *Esprit de géometrie* neužtenka, jei prie to neprisideda *esprit de finesse* ir neįjungia, nelaimi to, ko negali pasiekti viena organizavimo technika. Kai šviesos dievas Apolonas skambino stygas, norėdamas padėti karaliui Admetui pastatyti miestą, akmenys susidėjo patys. Taip ir yra, kuria tonas, dangišk

koji styga, dieviškoji šviesa, svarstant ir tvarkant žmogiškus dalykus, o ne mūrininkas, ne cementas, ne Taylor sistema¹⁾), ne mokslinė įmonės technika. Tik tas, kuris kartais pasitraukia į šalį iš organizacijos mašinos, gali tikrai veikti dalykus. Kas gali sugaišti laiko, jo laimės, kas neapsisiskaito, atlieka iš tikrųjų teisingus skaičiavimus. Tiktai kas žmoniškas, tikrai patarnauja tam reikalui.

Du tilto lankai

„Nesipriešink piktam“ — kaip dažnai klaidingai suprantami šitie Evangelijos žodžiai. Negalima teisingai išaiškinti Kristaus žodžių, nepastebėjus, kad kiekvienas atskiras žodis gauna savo aiškumo tik iš visų kitų pasakymų. Evangelijos išmintis visados yra lyg tiltas, laikomas dviejų puslankių nuo priešingų upės krantų. Parašyta: „Palaiminti taikieji“, ir drauge mums sakoma: „Aš neatnešiau taikos, bet kardą“. Išrodo tai visiškai nesuderinama, o vis dėlto gyvenimo tiesų, kurios turi atitikti surizgusios daiktų daugybės priešingumus, negalima išreikšti kitaip, kaip prieštaravimais. Prieštaravimais, kurie atsimezga ir susiderina, kai tik suprantame, kad kiekvienas žodis yra tik puslankis, dengiąs tik

¹⁾ Amerikiečio Taylor tikslingo darbo pasidalinimo sistema. *Vert.*

vieną neužginčijamą tikrovės pusę, bet papildymui, kad tiltas laikytųsi taip, jog juo galėtų saugiai važiuoti sunkus žemiškų krovinių automobilis, turi laukti puslankio nuo kito kranto. Teisinga, kad taikingieji yra palaiminti, bet lygiai teisinga, kad realiam gyvenime iš mūsų reikalaujama tokių apsisprendimų ir išpažinimų, kurie priveda prie aštriausio nesutarimo net artimiausių šeimos narių tarpe, prie neprietelystės, neapykantos ir persekiojimo: taika nėra aukščiausias gėris, tiesa yra aukščiau, ir tik iš jos dvasios gali išeiti tikroji taika.

Vėl mums pasakyta: „Žinote, keno dvasios jūs esate“. Kiek neapykantos jausmo ir žiauraus noro naikinti, kiek nešvaraus bylinėjimosi, kiek šalto aukštinimosi įsiterpia į mūsų kovą už tiesą! Mes nepajėgiame užtenkamai saugoti pačių savęs.

Ir iš kitos pusės; kiek bailumo, mieguistumo, smagumų ieškojimo ir noro neužkliudyti ir nesugadinti gerų santykių slepiasi dažnai už taikingumo. Tada mus ištinka tarsi botago smūgis: „Kas tėvą ir motiną myli labiau negu mane, nėra manęs vertas“. Tai taikoma ir savo tautos meilei.

Tik visa Evangelija teikia mums apsaugą visoj pilnumoj: atskiras žodis, atitrauktas nuo visumos, yra bedugnė, į kurią galime griūti ligi pragaro gilumos. Atskira Evangelijos tiesa, atitraukta nuo krikščioniškos tiesos visumos, tampa dinamitu, galinčiu susprogdinti sielą ir visuomenę. Tai tinka pasakyti apie žmogaus teisę, kai

jį atskiriama nuo Dievo teisės į žmogų, ir apie apsisprendimo teisę, kai ji atskiriama nuo atsa-
kingumo už kito apsisprendimą.

Tai galima pasakyti ir apie pamokslo nuo kal-
no žodžius, kuriais pradėjome šitą skyrių: „Ne-
sipriešinkit piktam“. Iš karto yra aišku, kad
šiais žodžiais neįsakoma nė ištižusi tolerancija,
nė neuždraudžiamas dvasinis veikimas prieš pik-
tą. Juk nė viena galybė žemėj tiek nepasiprieši-
no piktam kaip krikščionybė. Krikščionybė ko-
voja su tuo gynimosi būdu, kuris yra ne kas ki-
ta, kaip smūgis, klausas refleksinio judėjimo,
kuriuo kiekvienas gyvis atsako į užpuolimą arba
įsiveržimą iš lauko. Krikščionybė neuždraudžia
reakcijos, ji tik nori išlaisvinti apsigynimą nuo
gyvuliško atveikimo įtakos, nuo nesutvarkyto
refleksinio judėjimo, atsimokėjimo ir keršto in-
stinktų. Mūsų apsigynimas turi būti visai lais-
vas nuo svetimo pavyzdžio dvasios. Tai tikroji
emancipacija žmogaus nuo žmogaus, be kurios
negali būti apsisaugota nuo apsikrėtimo neteisy-
be ir padaryta jokios tyros ir sėkmingos įtakos
pažengusio atsilikusiam.

Jau vaikai visai tiksliai žino, apie ką čia eina
kalba. Klausiu: kodėl taip sunku giedant chore
išlaikyti antrą balsą? „Nes visados paimama kito
toną“. Taip yra ir pasikalbėjime. Vienas už-
krečia kitą. Vienas pereina į kito tonų ga-
mą. Tikrai krikščioniška yra laikyti savą toną,
vistiek ką darytų kitas.

Tas vidujinis išsilaisvinimas nuo kito už puolimo dvasios yra reikalingas ir tam, kad galėtume visa energija atsispirti, nepasiduodami gyvulio refleksiniam judesiui, ir svetimam pavyzdžiui. Pamokslas nuo kalno ne supančioja, bet apkrikština pasipriešinimą piktam. Jis atpalaiduoja dvasinę energiją, vietoj reflekso energijos. Jis leidžia vartoti ir fizinę jėgą, jokių būdų neatmeta elementarių apsigynimo priemonių ten, kur jos nepakeičiamos; jis tik apsaugoja mus nuo apsikrėtimo žemosiomis jėgomis, nurodydamas mums sielos gėrį, prieš kurį mes atsakingi už visus mūsų veiksmus ir kurį mes turime giliausiai atsiminti kaip tik tada, kai smarkiausiai gauiname grumtis su blogiu pasauly.

Žmogaus lepumas ir krikščioniškas kietumas

Nietzsche buvo labai pastabus pavojams iš nesergimų ir nesutvarkytų socialinių jausmų žmogui. Jo pasakymas „visuomenė pažemina“¹⁾ kils iš šitų pavojų stebėjimo: mes bijomės būti vieni, turėti priešų, būti neįvertinti ir pajuokti, ieškome, kaip gyvuliai, apsaugos ir globos. Užuojauta, simpatija ir palinkimas draugautis mus tūkstančius kartų jungia su kitais ir duoda jiems

¹⁾ „Gemeinschaft macht gemein“.

valdžios ant mūsų. Baimė įžeisti svetimus jausmus arba sukelti priešiškas reakcijas sukliudo tiesiai įvykdyti reikalingus veiksmus. Todėl Nietzsche sako: „Vargas tiems, kurie nežino nieko aukštesnio už savo užuojautą“, ir pataria žmogui, norinčiam šio to pasiekti: „Ne savo artimą, bet savo darbą turi mylėti“.

Nors kažin koks vienašališkas Nietzsche būtų, jis teisingai pažino pavojų, ypatingai didelį tais laikais, kai religinių tikslų iškrikimas žmogų visiškai paveda visiems tiems slėgiantiems instinktams.

Pažymėtina, kad tokiais laikais socialinė instinkto moralė nepastebimai įsiskverbia į krikščioniškų sluoksnių religinę sąmonę ir suklaidina joje Evangelijos aiškinimą bei padaro jį sekly.

Privačiame ir tautų gyvenime ieškoma taikos ir susitaikymo bet kokia kaina. Kuo greičiausiai atstatyti bendravimą atrodo krikščioniška pareiga. Sakoma, gera yra atleisti ir užmiršti, nors kaltė ir nebus atpirkta, neteisybė atitaisyta. Motina nepakenčia įtempimo ir laikinio santykių nutraukimo su blogu vaiku; netvarkingas noras nuolatinės simpatijos sukliudo visokį rimtą auklėjimą; simpatijos troškimas tampa visiško charakterio netekimo priežastim.

Kokia klaida tai vadinti krikščioniška meile! Tokiam Evangelijos aiškinime trūksta dieviškos tiesos, t. y., žmogaus prievolės, pasiremiant Dievu, tą žmonių meilę tvarkyti, sergėti, gryninti,

kelti ir padaryti ją naudingą amžinojo gėrio siekimui, mums ir tiems, kuriuos mes mylime.

Shakespeare'o *Žiemos pasakoj* viena kilni moteris baudžia savo vaikiškai pavydų vyrą, atsiitolindama nuo jo į nežinomą vietą ilgam laikui. Toks būtinas griežtumas yra galimas tik ten, kur meilė užgrūdinta aukštesnio siekimo ugnį ir jam palenkta. Silpnas vyras ar žmona, turį vienas kitam tik gamtinės meilės, tokios bausmės nepajėgia vienas kitam uždėti. Tik viena krikščioniška meilė gali būti griežta, savo pačios aukščiausio tikslo, įstatymo ir tikro išganymo, kurio linkima mylimai būtybei, vardu. Kito kaltę galima labai greit atleisti, kai ji bus išpažinta, apgailėta ir atsipirkta Dievo akyse. Bet kur to nėra, susitaikyti ir užmiršti būtų parodyti charakterio trūkumą, neturėjimą tikros krikščioniškos meilės, kuri šitam atsitikime buvo pakeista netvarkingu gamtos patraukimu palaikyti socialinį ryšį be sąlygų ir kiekviena kaina. Neprisipažintos ir neatgailotos kaltės užmiršimas yra Dievo užmiršimas, nusižengimas aukščiausiam gėriui ir pačiam artimui, kuriam privalome nelengvai praleisti incidentą. Kas su kitais taip padaro, dėl šventos ramybės ir meilės, tas su savim taip tikrai padarys. Ir labai dažnai toks didelis nuolaidumas kito nusižengimams yra sąmoningas arba nesąmoningas rengimasis atsižadėti visų nepaperkamų reikalavimų prieš savo netvarkingus norus ir polinkius.

Tikra krikščioniška meilė nėra joks santykių atstatymas kiekviena kaina, joks besaikis atsidasvimas kitam, joks be charakterio susitaikymas su tuo, kuris nesusitaikė su Dievu, ne, krikščioniškos meilės esmė yra ta, kad ji pirmiausia yra Dievo meilė, o tik paskui ir remiantis tuo — artimo meilė. Žmogiška meilė išlepusi, krikščioniška meilė kieta, dėlto ji pergali mirtį, panieką ir neprietelystę; nepaskutinėj vietoj ir didžiausią meilės pavojų, nepatvarų ir becharakterišką simpatijos ir draugystės palinkimą, kuris akiai, pirmiau viso ir be paliovos nori bendrauti, o už kito ir savo paties amžinąjį išganymą nejaučia jokio aiškaus nė tvirto atsakingumo.

Žinoma, tikra krikščioniška meilė irgi pajunta šitame pasauly Kristaus Kryžiaus tragiką.

Kas negali neapkęsti tėvo ir motinos dėl manęs...

Vienas romėnų konsulas turėjo sūnų, kuris sunkioj valstybei valandoj, priešindamasis tėvo valdžios įsakymui, padarė sauvališką žygį. Tėvas nepermaldaujamai liepė jį pasmerkti. Valstybei ir jos aukščiausiam autoritetui išlaikyti prieš visus netvarkingus reikalus buvo ir reikalingas toks geležinio griežtumo tėvas, kuris kietai paaukojo visus šeimos ryšius ir jausmus reikalui be sąlygų klausyti valstybės.

Šiandien mes gyvenam visai kitokioj istorijos plėtotės lemiamoj valandoj. Mes žinome, kad

visi „tėvynininkai“ grius į bedugnę, jei nepavyks ištraukti sąžinės iš apnarpliojimo visokiomis „tautos bendruomenėmis“, atverti jas aukštesniam dorinio įstatymo, viršesnio už visas tautas, autoritetui ir šiuo autoritetu pasiremiant negailestingai griautis į vien patriotiškai nuteiktos gyvenimo ir meilės bendrijos partikuliarizmą. Reikia vyrų, kurie prieš patriotinį siautėjimą ir tautinį savanaudiškumą lygiai nepalenkiamai atstovautų ir tvirtomis lūpomis pareikštų aukos būtinumą visas valstybes apimančios vienybės sąlygoms, kaip tai padarė kruvina širdimi, bet neklystamai ir nesuminkštinamai, romėnų konsulas Manlius. Dar aukštesne ir platesne prasme reikia suprasti Kristaus žodžius: „Kas negali neapkęsti tėvo ir motinos manęs dėliai, tas nėra manęs vertas“. Kas neapkenčia, t. y. ten, kur tėvas ir motina pareina į kelią Kristaus reikalavimams, nepasisako nesvyruodamas prieš tėvą ir motiną, taigi taip pat prieš savo tėvynę, prieš Paneuropą, prieš Tautų sąjungą, tas...

Gyvename paskutinio ir aukščiausio šaukimo laikais. Kaip tik tuo momentu, kai atskiras žmogus godžiai įpainiotas į dideles ir mažas pasaulio organizacijas ir bendruomenes, kad tvarkos, solidarumo, disciplinos ir ištikimybės vardu tarnautų visų karui su visais ir moraliniam chaosui, jis šaukiamas aukščiausio dangaus angelų chorų iš šito sąmyšio, kad leistų save visų daiktų Tvėrėjui perkurti į naują žmogų ir pri-

pildyti Šv. Dvasia, be kurios negali egzistuoti šeima, nė tėvynė, nė valstybė, nė tautų bendruomenė. Dar niekada taip nebuvo mobilizuojama į karą, kaip dabar, dar niekada visos pasaulio galybės, ūkis, mokslas, technika, menas, net suklaidinta religija su tokiu tikslo aiškumu taip nebuvo įtraukiama į šitą darbą. Tad ir pagalbos jėgos turi grūdintis niekada negirdėtam nuoseklumui ir tvirtumui, jeigu jos nori kalbėti autoritetingai ir gražinti pagarbą tiesai, kuri viena gali organizuoti, tvarkyti, auklėti ir tikrai padėti pagrindą tėvynėms.

Kristaus kojų plovimas

Iš visų Oberammergau Kančios vaidinimų scenų galbūt giliausiai veikia kojų plovimo scena. Nė vienoj vietoj žiūrėtojai taip nenutyla, kaip čia — kiekvienas tai pergyvena taip, kaip kadaise pergyveno mokiniai. Jiems tai išrodė nesuprantamiausia iš viso, ką jie visą laiką drauge būdami su savo viešpačiu ir mokytoju buvo patyrę, lyg koks visų žemės dalykų ir viršenybės tvarkos apvertimas, lyg ryški priešingybė visų įgytų įvaizdžių apie Dievo kilnumą ir didybę. Jeigu vyko kada pasauly revoliucija, kurioj nebuvo tik kertamos galvos, kad kokia nauja grupė atsisėstų į vietą nuverstųjų ir pakeitusi kaukę darytų tą pat, kas buvo pirmiau, tai ji įvyko čia: čia cezaris buvo nuverstas nuo sosto, visa pasaulinė viešpatystė neteko vertės, buvo pa-

smerktas visoks išnaudojimas ir paskelbtas tarnavimas, kuris neparemtas atsilyginimu panašiu darbu. Pasirodė, kad tvarka, kuri gina tokius santykius, kur nėra tokio žmogiško atpildo, tokio nusizėminusio ir greito pagalbos teikimo ir su juo susijusio nusiteikimo ir įvertinimo, yra tik Dievui priešinga netvarka. Čia nepaliečiama jokia valdžia, neatšaukiamas joks paklusnumas, nesėjama neprietelystė, neneigiamas joks išviršinys nesutikimas nė pasidavimas, tik kažin kas tyliai įvykdoma, kas atskiria matomą viršenybę nuo visokios išvidinės viršenybės ir pirmenybės. Tai daroma, kad reikalingas pasauly darbo pasidalinimas nebūtų išnaudojamas piktam puikybės ir išdidumo, asmens viršenybę statančio vietoj grynai objektyvaus pašaukimo bei paskyrimo. Dievybė išėjo pas mus tarno išvaizdoj, parodyti mums, kad mes tik tarnaudami galime priėti Dievybę.

Čia yra centras, iš kurio vieno gali būti išspręstas socialinis klausimas. To klausimo didžiausių sunkumų nė nepaliečia techniškai organizatoriški bandymai. Joks darbo santykis negali išlikti patvarus, kilnus ir našus, jei ponas neplauja savo tarnams kojų — čia mums duotas palyginimas. Ir kur šitai lieka nesuprasta ir neperkelta į elgesį, papročius, toną ir nusiteikimus, ten visi ratai įkaista, apkartimas apima sielas, sugniaužiamos rankos ir paskutinį žodį taria giliotina.

Jau pagonybė suprato kojų plovimo prasmę: saturnalių šventė Romoj buvo ta, kad mažiau- sia vieną metų dieną ponai tarnaudavo savo ver- gams. Tai aš papasakojau vaikams iš turtingų namų. Kitą sekmadienio rytą motina juos rado valančius tarnams batus. „Ką čia darote“? „Šven- čiams saturnalijas“. Motina išėjo linguodama galva iš kambario.

Ar ne nuostabu, kaip baisiai nejautriai lei- džiasi sau patarnauti daugumas žmonių ir nau- dojasi visuomeninio darbo pasiskirstymo gėry- bėmis, nepagalvodami, kad asmeniniai patarna- vimai negali niekada būti atlyginami vien ma- terialiai, bet reikalauja ekvivalento žmogiškai do- riniu atpildu. Giliausias socialinis klausimas bus išspręstas ne plačiam masių interesų susidūrimė pramonės srity, bet tik visiškai sužmoninant as- meninio patarnavimo santykius; taigi, aukštesne etika santykiuos su nešėjais, kelneriais, pasiunti- niais, siuvėjomis, ligonių prižiūrėtojomis, parda- vėjomis, tarnais ir kitokiais asmeniškai patarnau- jančiais. Kas čia nėra sumanus, jautrus, dėkin- gas, riteriškas, ištikimas, motiniškas, nesirūpina kitais ir jų negerbia, tas yra parazitas bei išnau- dotojas ir gyvena iš geradarybių, už kurias tik- rai neatsilygina. Vienoj Tolstojaus apysakoj sa- ko kokia tai grafitė: „Ar iš tikro nenuostabu: tos mergaitės atlieka prasčiausius patarnavimus ir vėdina mūsų lovas, kad mes galėtume skam- binti Chopin'ą“. Taip, tai nuostabu, ir tai daug

nuostabiau, negu kad vieną dieną užėjo bolševizmas, uždarė pianiną, sudegino Chopin'o gaidas ir užmušė skambintoją. Tai ne dėl darbo pasidalinimo, bet dėlto, kad aukštesnieji nesuprato Kristaus kojų plovimo paslapties, kasdien iš naujo neatjautė savo viršenybės ir už ją neatsilygino.

Kuri ponია tikrai rūpinasi savo tarnų sveikata, vienintėliu vargšų kapitalu, rūpinasi jų poilsiu, sustiprinimu, tinkamu išsiblaškymu, saugoja juos nuo pagundų, kaip savą dukterį? Kokia ponia kada surinko pinigų savo siuvėjos atostogų poilsiui ir laužė sau galvą dėl tinkamiausios jai vietos? Kokį liudijimą duoda apie visos mūsų civilizacijos dvasią ligonių prižiūrėtojų išnaudojimas ir menkas rūpinimasis jų gyvenimu, poilsiu ir džiaugsmu! Net „geresnieji“ vyrai gatvėję sveikina kokią aukštesnės kilmės, tūkstančio žmonių aptarnaujamą dykaduonę tris kart daugiau, negu savo dorą tarnaitę, kuriai tuo rodoma, kokiam žemiškos pagarbos laipsny yra jos patarnavimas.

Tame, kaip žiūrima į darbo santykius, tiesiog bauginamai pasireiškia mūsų „kultūros“ vidurinė barbarija; ne mažiau ir tame, kaip įvertinama ir traktuojama tą nenutildomą nuskriaustųjų veržimąsi išsivaduoti nuo besaikio, jokio džiaugsmo neteikiančio, neįvertinamo ir neaprūpinamo tarnavimo. 1. gegužės ar neturėtų virsti pasauline visų luomų švente, kurioj nebūtų nė vieno, kas

nesimelstų drauge ir nepareikštų norą, kad rankų darbui vėl būtų kada užtikrinta žmoniška pagarba ir džiaugsmas?

„Vis kalbama apie darbininkus — juk mes visi darbininkai“! Taip ir ne. „Darbininku“ iš tikrųjų šiandien vadinasi tas, kurio vargingame gyvenime visa užima daibas savo monotoniškiausia ir gyvą sielą žudančia forma, naikina visą laiką, gyvenimo džiaugsmui ir knygoms tiek maža jo palikdamas, kad toks žmogus jaučiasi neištrūkstamai įkliuvęs į slėgiantį prakeikimą. Ir ūkininkas dirba, dažnai ilgiau už „darbininką“, bet susitikdamas su gamta ir gyvuliais, įvairiai ir jausdamas pasitenkinimą savo darbo vaisiais. O darbininkas nėra savo darbo ponas, bet dažnai jo auka. Toks jo pasmerkimas yra prakeikimas visai mūsų civilizacijai, aptemdančiai visus žmonių santykius ir atimančiai jiems sielą, šalia nepaprastai didelės modernios prekių produkcijos laikančiai mus piktos sąžinės išgąščio nelaisvėj.

Skolos

Emerson sako: „Šiandien tu tiki, svarbiausias dalykas esąs, kad tu niekieno nebūtum apgautas, bet tavo gyvenimo saulė užtekės tik tada, kai pirmiausia rūpinsies tuo, kad tavo artimas nebūtų tavęs apgautas“. Koks nustebimas, kai šiandien kas pasako turgaus pardavėjai: „Aš bijau,

kad jūs apsiskaičiavote savo nenaudai“. Visi gyvename kovodami už naudingiausią sąskaitą, užtat mūsų pačių skaičiavimai dar neapšviesti tos saulės.

Aukštesnė matematika reiškia teisingai skaičiuoti skolas, įsiskaičiuoti ir savo paties nenaudai, ne tiktai ten, kur turime reikalo su tikromis sąskaitomis, bet visur, kur kalbama apie davimą ir ėmimą, pareigas ir teises, gerą darbą ir padėką. Net labai gerai moką skaičiuoti žmonės čia sufalsifikuoja sąmoningai ar nesąmoningai visus skaitmenis.

Tikriausia kilnaus žmogaus žymė yra dėkingumas, skolos jausmas, kyląs iš sielos, lyg gėlė iš miško žemės, prievolė, negalinti būti apskūsta, neskaičiuojama skaitmenimis; tai nežemiška aritmetika, kuriai sava nauda vis išeina mažesnė, kuri tiesiog gimininga religijai ir į ją veda. Atsilyginimas — gražiausia žmogaus privilegija. Gyvulys turi daug dorybių, bet jis nežino atsilyginimo, pažįsta visokią ištikimybę, bet nežino ištikimybės, einančios iš netiesos atsiminimo ir noro išdildyti netiesą iš atminties ir gyvenimo. Karo tarnyba sukūrė geležinį pareigos imperatyvą, bet daug galingesnis, įsakmesnis ir neišnaukinamas yra kategorinis imperatyvas, einąs iš kaltės ir klaidos ir siekiąs atstatyti teisę ir dorinę tvarką sieloj ir visuomenėj.

Tikrumoj niekas negali būti pilnai atitaisyta. Sunaikinta laimė nepakeičiama, pažeista širdis ne-

pataisoma, piktas žodis dega amžinai; užmiršimas, tiesa, gali užtrinti jau vis tiek negražinamą dalyką. Bet svarbu, kad tu jaustumėis skolingas ir stengtumeis išgydyti tavo padarytą žaizdą; ta tavo kraujo transfūzija, tavo išdidumo pažemėjimas, sumažinimas tavo rūpesčio pačiu savim, gadinimas savo sąskaitos — štai kas yra tavo išsigelbėjimas, atstatymas tavyje lygsvaros, susiejimas su kitais žmonėmis, su praeitu, užmirštu, užkastu.

Tai tikroji vėlių diena, kada skolos prisikelia sielų, tai pasenimas, kada gyvos skolos miršta sielų. Nelaimė tam išlaisvinimui, kuris nusieta pareigas ir sudrasko sutartis, nesiskaito su reparačijomis, kas šitokiu būdu išsilaisvina, ne nujaucia, ką jis sudrasko ir kas buvo sudraskyta dangų ir žemių iš viso to, kas teikė dieviškas ir žmogiškas jėgas jam padėti ir saugoti.

Sudegintas vekselis

Pasakojama, imperatorius Karolis V buvęs skolingas pirkliui Fugger labai didelę sumą pinigų. Kai imperatorius kartą aplankė pirklių, norėdamas su juo pasikalbėti apie tos skolos atidėjimą, pirklys paėmė vekselį ir imperatoriui matant įmetė į ugnį.

Kiekvienas iš mūsų turi savo skrynioj daugybę skolos raštų, vekselių. Tai nėra vien tiktai

kvitos už gautus pinigus. Toki skolos raštai lengvai būtų realizuojami. Bet dar yra kitokių skolų, kurias ne taip lengva suklysti apskaičiuojant ir išmokant: atlikai patarnavimų, padarei aukų, parodei meilės, pagarbos. Už tai negavai rašto, bet manai, kad kito atminty ir sąžinėj tos sumos teisingai įrašytos. Staiga tu suseki, kad kitas apie tai nieko nėra pasižymėjęs ir nieko neatsimena. Net dar daugiau — jis įsitikinęs, kad visa, ką jis mums suteikė, paaukojo, yra daug svariau ir vertingiau už mūsų sąskaitos išlaidas jam. Kaip neaprašomai nejauku, kada tokiam atsitikime žmonės ima patiekti vienas kitam vekselius — draugystėj, šeimoj ar šiaip žmonių santykiuos!

Viena iš didžiausių gėrybių šiame žemės gyvenime yra didelė krosnis vekseliams! Kas neturi sielos didybės nuolat mėtyti į ugnį vekselius, niekadęs neišeis iš vidujinės ir išviršinės nesaistikos. Ir dar kitas dalykas, be krosnies, yra reikalingas: pirklys Fugger triumfavo matydamas, kad jo teisė pripažinta ir jis gali pasirodyti prieš imperatorių didžiadvasis. Tokių aiškių pasirodymų ir pasaulinių triumfų, tokio kilnumo atpildo yra tik su regimais vekseliais, bet ne gilesnėse dvasios sklose. Ir juo giliau kitas pasinėręs į skolą mums, juo daugiau jis stengsis išdildyti sąskaitą, ją sunaikinti, net paversti ją priešinga. Daug geriausių ir nesavanaudžių žmonių tokio elgesio bus apvilti, įpykinti, ims nepalaujamai kovoti ir garsiai pyktis su Dievu ir

pasauliu. Tai jų teisingumo jausmas, ižeistas dėl sufalsifikuotos sąskaitos, neleidžia nurimti šiečiai. Bet šitai parodo, kad tiems žmonėms dar trūksta subrendimo ir tikrovės pajautimo. Šioje žemėje mes turime baigti kartą su falsifikuotomis ir ištrintomis sąskaitomis, jau dėlto, kad mes niekada negalime žinoti, kiek sąskaitų buvo sufalsifikuota ir ištrinta mūsų pačių sielose mūsų naudai. Kada nors visa tai nušvis geresniame pasaulyje, bet dabar reikia stropiai deginti vekselius, kuriuos turime arba tariamės turėti iš kitų, reikia atsiminti tik savo skolas kitiems. Tiek, kiek tai padarysime, ir ten aukštybėse bus metami skolos raštai į ugnį, kuriuose surašytos mūsų skolos.

Kas deda pagrindus visuomenei?

Visuomenei bus padėtas pagrindas, kai aš laikysiu savo duotą žodį.

Kai nieko neversiu laukti, bet punktualiai laikysiuos susitarimo.

Kai kitam padarysiu garbės tuo, kad jam nemeluosiu, bet sakysiu tiesą, nors man tai ir padarytų išviršinio nuostolio. Nes „suvisuomeninti“ reiškia tai, kad saugojimasis žalos nebus man aukščiausias gėris ir įstatymas, kad už mane liks viršesnis amžinas dėsnis, kur pažymėta mano būtina skola kitam žmogui.

Visuomenei bus padėtas pagrindas tiek, kiek

aš pripažinsiu prisiimtas skolas ne tik popiery, bet ir sąžinės gilumoj, taip kad neturėsiu ramumo, kol jas kada nors koku nors būdu ir kur nors atsilyginsiu. Kitas tai pajus, ir taip bus padėtas pagrindas viesuomenei.

Visuomeninė sąmonė gauna pagrindą ir visur ten, kur rimtai norima prisipažinti kitam padarytą nuostolį ir atsilyginti už jį, nepriklausomai nuo jokio įstatymo, arba kur už kaltę gailinasi ir ją atperkama, kur garbingai atitaisoma apsileidimą ir rūpestingai atstatoma įžeistą teisę.

Valstybei dedami plieniniai pamatai ten, kur išpildoma žodžiais nepasakyta pažada, kur atitaisoma nematoma nuostolį, atsilyginama nežinoma, neįrodoma skola, arba kur pajuntama arba atiduodama padėka, kuriai niekada negalėjo būti patiekta sąskaita.

Arba kur patylomis buvo paaukota laimė, kad kitam, matomai vertesniai, nepastebimai užleidus pirmą vietą. Arba buvo tylėta tokiu atsitikimu, kai kiekvienas paprastas žmogus garsiai būtų ieškojęs savo dalykų, gynęs savo teises, kėlęs aikštėn savo nekaltumą, stengęsis išsaugoti kas jam naudinga. Kryžius pagrindžia valstybę; ta nežinomiausia, švelniausia, vos drįstanti pasireikšti auka, gražiausia atgaila už nežymų nusizengimą, jokioj įstatymų knygoj nepažymėtas, nė jokios moralės neapspręstas, bet nepanaikinas pareigos jausmas kito gyvenimui, taip pat amžinas atsiminimas mirusiųjų, kurie mus mylėjo ir linkėjo gera.

Antigona, ne Kreonas, pagrindžia valstybę.

Niekados nebuvo didesnės iliuzijos už tą, kuri įkvėpė posakį: valstybė yra jėga. Ne, valstybė gyvena dėka sąžinės, gilaus pareigos ryšio, išsivadavimo iš egoizmo, ir tik šiuo keliu ji gauna vienybę, jėgą, galybę, ir kitą dieną virs vėl bejėgė, jei tik bus pašiepiama ir išsižadama neregimo pasaulio, stovėjusio už jos ir visa palaidkuisio.

Todėl ir kiekviena auka, kiekviena skola, savęs nusigalėjimas dėl interesų, siekiančių plačiau už mūsų šalies ribas sykiu neabejotinai sustiprina ir pašvenčia visas valstybės jungiamąsias jėgas. Atitaisymas dalykų už savo valstybės ribų atima drąsą nusikaltimams savam krašte, išmokėjimas skolų kreditoriams ne tos pačios valstybės piliečiams, kaip mes, primena visiems skolininkams savam krašte jų pareigas — ir atvirkščiai, taip, ir atvirkščiai.

Išauklėjimas

Vienas europietis kartą pasakoja apie savo apsilankymą pas vieną senų tradicijų japoną. Tas priėmė jį labai linksmi ir visą vakarą pasakojo apie daug įdomiausių dalykų, rodydamas didžiausią susidomėjimą svečio reikalais ir pažiūromis. Tiktai jam išeinant, tyliai pasakė: „Šian-

dien užgėso mano gyvenimo saulė, mirė vienintelis sūnus“.

Tai senas, gilios reikšmės paprotys: nesiskubink pasakoti apie savo asmeninį gyvenimą ir nesmagumus, būk tikrai svetingas, klausykis kito — klausyti išmintingiau negu kalbėti.

Tai tik nedidelis akmuo iš viso to atsargumo ir jautrumo statinio, atsargumo ir jautrumo, pagrinde siekiančio to paties, ką krikščionybė nori sukurti atnaujintame žmoguje: ji nori duoti gamtos pergalę, ar geriau pasakius, pergalę stipraus gamtos polinkio, verčiančio žmogų visur triukšmingai kelti save, visur rūpestingai reikauti savo, padaryti save visų dalykų mastu, o visą pasaulį — auditoriją savo skausmams ir nusiskundimams, bet pasilikti kurčiam dėl svetimo likimo ir nesmagumų, kitiems pripažinti tik pareigas, o ne teises, taigi, gyventi visuomenėj kaip parazitas, mintąs kitų aukomis ir patarnavimais ir kasdien nedėkingai praryjās visą meilės ir atsidavimo jūrą, lyg banginis vandenį.

Dažnai juoktasi iš Rytų Azijos mandagumo su perdėto nusižeminimo formulėmis, bet nepagalvota apie gilią šitų dalykų prasmę; turi būti pažemintas begalinis gamtinio žmogaus naivumas, darąs negalimą bet kokią žmonių visuomenę. Žmogus nėra, kaip Aristotelis sako, „visuomeninis gyvulys“, bet priešingai, visuomenei priešingas gyvulys, kuris, tiesa, viena savo būtybės pu-

se veržiasi į sutelktinį darbą, bet iš kitos pusės, savo neatpirktojo gamtinio būsenoje netinkamas jokiai tikrai visuomenei.

Kas grįžta iš senųjų kultūrų kraštų į Vakarų gyvenimo sukurį, kur jau pusė tūkstančio metų gamtinio žmogaus apvaldymas ir skaistinimas vis baisiau buvo apleidžiamas ir neįvertinamas, iš naujo nustemba tuo barbarišku naivumu, kuris plačiai reiškiasi ir duoda progos mums pamatyti, kas yra žmogus, „kai jis išsprunka iš pančių“ ir rūpinasi vien sutvirtinti žemėje savo teises. Savižvalda, apsisprendimas, atsakomybė prieš save — visa tai daug žadėjo, kai dar buvo šis tas daugiau, kas iš vienos pusės apsprendė, iš kitos pusės draudė, įspėjo ir davė patarimą. O pats save tvarkęs dabarties žmogus pradeda darytis pasibaisėjimo pilna vizija...

„Dabarties auklėjimo uždaviniai“ — taip pavadinta daugybė straipsnių, kur kalbama apie dalykus, nieko bendra neturinčius su dabarties nelaimėmis. Suprasti Goethei reikia šimto metų elementariausio pasirengimo. Dabarties auklėjimo uždavinys yra toks paprastas: išauklėjimas reiškia pirmiausia žinoti, ką esame kitiems skolingi, ir atsižvelgiant į tai kalbėti, tylėti ir veikti. Čia yra didžiausias ir pats pagrindinis auklėjimo ir savęs auklėjimo uždavinys.

Pabandyk šitą darbą tokiame amžiuje, kada pareigos sąvoką visiškai nustelbia savo gyvybės

teisės supratimas ir kada yra įprasta tiktai ap-
sunkinti kitus savo naudai.

Tik pažiūrėkim į tuos sporto vaikytojus, ne-
galinčius praleisti sekmadienio su tėvais, — tai
vis parazitai, atskirti nuo didžios gyvenimo pras-
mės ir pagrindo, jie nori tik imti, ne duoti.

Žiūrėkite, koks baisus bemintiškumas — pri-
imant patarnavimus, prižiūrint ligonius, trūsiant
namuose, nešiojant sunkumus, be teisingo atpila-
do ir atsakomybės.

Kaip tas šelstas ir aklas modernus aš
nuolat kyla prieš kitus, kaip baisiai falsifikuoja
kitų sąskaitas savo naudai, bet neturi laiko, nė
akių, nė užuojautos iš savo pusės pagalvoti apie
amžinas pareigas kitiems, bent apie šios dienos
pareigas. Daugelio žymių, išlavintų ir intelligen-
tiškų sluoksnių barbariškumas širdies takto da-
lykuose su prastais žmonėmis, estetiškai išla-
vintų žmonių nešvarumas mokant už patarnavi-
mus ir spaudžiant kainas, kai reikia aprūpinti
tarnus ir siuvėjas, yra blogesnis liudijimas apie
žemą mūsų kultūrą, negu atviri žiaurumai gat-
vėse.

Tam pavyzdys išėjo iš įžymaus vardo ir gy-
venimo žmonių, kuriuose smuko tikrasis kilmin-
gumas. Nusivokimas apie luomą dažnai žudo
nuovoką apie nuodėmę, aristokratiškumas nere-
tai sunaikina kilmingumą, nes tiktai nesavanau-
diškumas ir negalvojimas daug apie save žmogų

padaro kilmingą, moko jį užleisti kitam vietą, klausytis ir skaitytis su kitais.

Šventųjų žvaigždės mūsų laikais apgeso, bet jie visados iškeldavo tikrąsias vertybes, jie duoda drąsos būti paprastam, tarnauti, būti įsakančiam griežtam savo triukšmingam ir pasipūtusiam aš, su visu būriu žemų palinkimų, bailumu, pareigos užmiršimu, pasididžiavimu ir savęs apgaule.

Argi stebėsimės, kad vadinama didžioji politika tik išreiškia visą tą žmonių būseną? Tautų politikoj sena žaizda dabar tik atsivėrė: seniai esanti barbarija ten pasidarė paskutines išvadas.

Turime pirma atidengti iš naujo visą žmogaus prigimties turinį, tik tada galės būti naujai suprasti ir pergyventi antgamtiniai dalykai.

Visuomenės palaima

Vienos šventosios biografijos parašyta: „Aš tada turėjau didelę malonę turėti nesmagų viršininką“. Tai ta religinio gyvenimo supratimo stiprybė, — ir net netikįs žmogus gali iš to semtis gilių paskatinimų savęs auklėjimui ir nusiramimui piktuose konfliktuose — kad jis žmogui pastato prieš akis vidujinio išsilaisvinimo ir tobulinimosi tikslą, iš kurio visi skaudūs patyrimai santykiuose su žmonėmis gauna keliančią prasmę.

mę. Santykių palaikymas su nemaloniais viršininkais naikina nervus tik tam, kuris tame mato beprasnę kankynę ir gyvenimo kliūtį. Tai nustoja mus graužti, kai tik suprantame, kaip labai tai mus skatina auklėti save pažinti žmones ir apsvarstyti, kaip tinkamai su jais elgtis. Taip įvyksta, kai tik mes vertiname visu rimtumu tokius mūsų žemus pergyvenimus iš aukštesnio pasaulio požiūrio. Tą pat galima pasakyti apie visokį susidūrimą su skirtingo būdo arba sunkiai sugyvenamais žmonėmis, net ir paprasčiausią šeimos gyvenimą: išlaikyti tinkamą aukštumą žmonių santykius arba iškelti į tą aukštumą, pašalinti savo įerzintą ambiciją, būti visai teisingam su kitu, skaitytis kilniai, neaštrinti nuomonių skirtumų, pakęsti blogus įpročius, ko mes tikimės ir iš kitų, daug ką nenugirsti, o vis dėlto ramiai ir tvirtai pasipriešinti netvarkingiems reikalavimams, griežčiausiai atsiriboti nuo svetimo blogo pavyzdžio, nedaug galvoti apie kito trūkumus, turėti akyse jo vertingas ypatybes ir nepaleisti pyktį dėl artimų žmonių sunkiai pakenčiamų charakterio ypatybių — tai tikra išsivadavimo mokykla. Visuomenę pagrindžia tik aiškus supratimas tos palaimos kiekvieno asmeniui, kuri kyla iš tinkamo elgesio su žmonėmis.

Ką reiškia tas tylus šypsniš Leonardo da Vinci Mona Lizos lūpose? Jis reiškia moteris, kurios daugiau žino negu sako. Gera yra permatyti žmones ir neduoti savęs išnaudoti blo-

gam, bet dar svarbiau neduoti kitiems pastebėti tokio savo žinojimo, likti visada vienodam ir nevaidinti sentimentalaus ir apvilto Tasso. Daug jautrių žmonių neretai dėl gyvenimo patyrimų įgyja suerzintą ir visados banguojančią sielos nuotaiką. Vietoj to, kad kartą ant visados užmirštų nevertus žmones, jie juos dažnai prisimena, ir tas prisiminimas lyg koks rūkas slėnyje nepaliamamai klajoja po jų sielą; dėlto jie kiekviena proga išpila karčių žodžių, visai užmiršdami, jog mes šioj žemėj nesame tam, kad užimtume mūsų sielą, nuolat prisimindami žmonių silpnumo pavyzdžius.

Kad būtų galima geriau įsijungti į visuomenę ir asmeniškai tinkamai panaudoti ten gaunamus patyrimus, svarbu kiekvienam individui nuolat suprasti, kokia menka jis yra žmoniškumo nuotrupa ir kaip būtini jam priešingi ir papildomi charakterio bruožai. Iš pagrindų nesocialu, kai Mortos prigimtis aukštinaisi prieš Mariją, arba Marija prieš Mortą, duosnusi prieš atsargų skaičiuotoją, didžiadvasis prieš pedantą, kuris juk tam ir yra, kad atsvertų neatsargųjį, arba kai menininkas pašiepia moralistą, be kurio nebūtų tvirtos visuomenės tvarkos, laiduojančios jam egzistencijos pamatus. Visoks būdo palinkimas bei savybė yra ne tik būtina visuomenės gyvenimui, bet drauge duoda ir sveiką atsvarą kito vienašališkumams ir jų pavojui. Tas duoda pagrindą visuomenei ir drauge universaliam sielos ugdy-

mui, kuris santykiuose su žmonėmis ieško tų sveikų priešingybių, vietoj jų vengęs ir pajaukęs, vietoj netolerantiškai persekiojęs savo paties priešvaizdį. Esame žemėj tam, kad kaip dailis vis siektume visumos ir vis iš naujo tyčia stengtumės susitikti su tuo, kuris iš pagrindų kitoks yra, kito siekia, kitaip mąsto negu mes, ir pasinaudotume tuo išsigelbėti iš siauros savo vienašališkumo lindynės.

Kaip maža yra žmonių, kurie paties savęs ne laiko norma, pilnumu, net mastu visam, kas tikra, normalu, sveika, našu; kaip maža suprantančių, ką reiškia asmenybei bendruomenė, prieštara-
vimas, įvairumas, ir kaip neapsakomai daug gali išmukti turtingasis iš vargšo, painaus būdo žmogus iš paprasto, kovotojas už laisvę iš įstatymo saugotojo, bohemos mėgėjas iš tvarkos gynėjo. Maža kas nuvokia, kad tikras subrendimas pasireiškia tokiam giliam nusizeminime, pažinus, kad žmonių nuotrupos būtinai turi viena kitą papildyti.

Sąžinė

Įvairių yra patyrimų, vedančių į Dievą. Sąžinės baimėj ir gėdoj Dievo tikrumą patiriama galbūt smarkiausiai. Ir kaip tik tokiais laikais, kaip mūsų, kur net daugelis gilesnės prigimties žmonių, laiko dvasiai slėgiant ir klaidinant, išsprunka iš visokio aukštesnio vadovavimo ir ne-
nuvokdami daro eksperimentus, kurių pasekų

nenumato, įsitraukia į dalykus, kurių charakteris jiems per vėlai pasibaisėtiniu būdu paaiškėja.

Žmonės, neturėję tokių patyrimų, nors mažiausios dalykus, ir nepadarę iš to išvadų, nieko nežino apie dangų ir žemę ir žengia šiuo gyvenimu, nenujausdami, su kuo jie turi reikalo. Ką jie kalba ir rašo apie pagrindines žmonijos problemas, neverta nė to suvartojamo popierio. Šiandien kaip tik jiems tenka pirmas žodis, o šiaip visais tikrai svarbiais laikotarpiais jie tylėdavo, gi žmonijai kalbėdavo didieji Dievo liudytojai, kurie sąžinės buvo pamokyti apie tai, kas buvo, yra ir bus, koks teismas yra žmogui, jo sieloj ir viršum jo.

„Ir nors aš turėčiau aušros sparnus, nulėčiau į tolimą jūrą, vistiek tu esi su manim...“

Gąsdinąs, bet drauge keliąs ir teikiąs paramos dalykas sąžinės pergyvenime yra tai, kad tuoj pajunti, nors kaltė būtų ir kažin kokia menka, jog tas balsas tūkstantį kartų galingesnis už tave, ir joks mėginąs teisinti melas, joki lengvas būdiški plepalai, jokia ginanti filosofija negali nutildyti pasmerkimo.

Staiga įeina į tavo kambarį trys juodos būtybės ir nejaukiai žiūri į tave. „Ko gi jūs norite? Juk ten nieko nėra, juokinga į tai kreipti dėmesį. Mes juk ant žemės, ne danguj!“

Pulta staiga iš nekaltumo į kaltę: gauni du smūgiu į veidą, tau atimamas kardas, nuplėšiami antpečiai, atimamas titulas. Ir blogiausia: paže-

minimas eina ne iš lauko, nes gi niekas nežino apie tavo kaltę, jis išėjo iš tavęs paties, neįtikimai tvirtas ir negailestingas, tu pats save nuteisei, tu pats jo šaukiesi, nepadeda joks raminišasis; nėra jokio skundo prieš degradavimą, išeinantį iš neregimo pasaulio: tave gali išgelbėti tik giliausias atšaukimas ir atgaila.

Viena žmona nusideda sau perdaug leisdama. Vakare ji mato tris juodus pavidalus savo kambary — belaikius pavidalus, nesujudančius nė tada, kai ji lovoj pakyla ir šaukia: „Kas gi ten buvo? Ką aš galiu padaryti, kad Dievas mane sutvėrė ne su žuvies krauju?“ Ji žino, kad čia ne kraujas, bet galybė mummyse, teisianti kraują ir turinti daugiau gyvybės ir jėgos už kraują, jei mes tik norime. Daug buvo apie tai kalbėta, kiek sielos suirimo gali sukelti nuslopinti kraujo geidimai. Bet perdaug maža kalbėta apie sielos naikinimą, baimę ir išsigimimą, kylantį ten, kur atstumiami sąžinės įspėjimai. Iš tokios psichos analizės daugiau būtų pažinimo ir išganingos jėgos, negu iš visos literatūros, pasakojančios apie varžomų instinktų kenksmingumą sveikatai. Žalos tai yra, bet ji kyla iš pusiautino, iš bebūdžio svyravimo tarp geidimo ir paklusimo, ten kur neregimasis pasaulis netekęs savo aukščiausio autoriteto, ir laikomas tik koku tai tradiciniu prietaru, bet dar reiškiasi kaip nesąmoningas, nors ir bejėgis drovumas ir kliūtis.

Bet šitas „prietaras“, nustelbiamas laiko dvas

sios arba perrėkiamas kraujo balso, yra giliausia išraiška neatmezgamo ryšio mūsų žmogiškos prigimties su kuriančia Dievybe; be jo giliausioj dvasinėj prasmėj mes nesame mes patys, o tik tušti kiautai, putojančių bangų išplaunami šen ir ten ant kranto. Tik šitaip išaiškinama sąžinėj kalbanti teisiemoji galia, nepaleidžianti mūsų ir naikinti visa, lyg liepsnojanti ugnis, kas tik prieš ją iškyla iš laiko dvasios, mados, vadinamo materialinio būtinumo. Taip yra visur, kur mūsų veiksmai arba apsileidimas, gindamiesi gražiais žodžiais (meilė, valstybės reikalas, technikos įsakydas, ekonominė prievarta) nusižengia, nors ir kaip tyliai, tam mūsų santykiui su Dievybe ir dvasine tvarka.

Net mažiausius nusižengimus sąžinė tuoj pastebi ir teisia. Ne tik po uždrausto obuolio valgyimo Dievas susitinka Adomą ir klausia: „Adomai, kur esi?“ Ne, tu gali padaryti juoką, kuris vargšą žmogų ižeidžia, ar silpną sielą suklaidina, gali netinkamu būdu taupyti, poilsio kelionėj netinkamai atlyginti sunkiai velkančiam nešėjui, užmiršti padėkoti, kur būtų reikėję, padaryti kokią mažą nesąžingumą, visur, kur buvo nepaklausyta ne kokio sutartinio papročio, bet atsakomybės, dvasios šauksmo, įspėjimo iš neregimo pasaulio, vis pasirodo angelas su ugniniu kardu ir varo tave iš rojaus. Ir tu pajunti sielos gilumoj, susigėdęs, kad yra Dievas ir reikalingas Išganytojas, kurs duotų mums geresnę dvasią ir padėtų išvengti amžino nupuolimo geluonio.

Apkalba

Senasis krikščionių menas daugybę kartų atvaizdavo mirtingo žmogaus akims Paskutinį teismą, ne vien tam, kad būtų grąšinama ir žadama, bet ir mums priminti, kad čia žemėj niekados ir nėra jokia proga nėra teisingai teisiama, net mūsų pačių. Čia žemėj nusveria gera ar bloga išvaizda, triumfuoja įžulumas ir apsimetimas, pergali stipriausi batalijonai, bent ilgam laikui. Švelniausios prigimtys, tyliausios ir didžiausios aukos, tikriausi karžygiškumai, gražiausi meilės ir draugiškumo įrodymai lieka nepastebėti. Ne tik dėl to, kad didžioji žmonių minia yra akla ir kurčia, bet dar daugiau, dėl to, kad žemų aistrų apsėstą žmogų, kai dar jame likę nors bejėgės geresnės nuovokos trupinys, graužia pikta neapykanta labiau apdovanotoms prigimtims, nes jų viršenybė jam leidžia pajusti savo paties žemumą. Apkalba dažnai išeina iš tamsiausių paveldo ir nustotos savigarbos šaltinių — skurdo pyktis ant neturto niekur nėra didesnis kaip čia.

Kas už tai norėtų skųstis, pykti ant Dievo ir pasaulio, kad buvo neteisingai įvertintas, klaidingai suprastas ir apšmeižtas, tas nepažįsta gyvenimo nėra paties savęs: žmogaus gyvenimas yra tūkstantkartinis neteisybės triumfas; mes patys nuolat darome neteisingus sprendimus, šiandien, vakar, leidomės paperkami išorės ir šaukėme su akla minia: „Išduokite Barabą!“. Ir užmirštame, patys tapę aklo teismo ir šmeižto auka, kaip

dažnai gyvenime mums davė naudos kitų aklu-
mas, dėl kurio ir siauresniam rately, ir visuo-
menėj mus vertino ir gerbė aukščiau mūsų nuo-
pelnų, mūsų motyvai buvo perdaug įkainuoti,
o mūsų vidutinumas ir nenuoseklumas taip juo-
kingai menkai pastebėti, kad jau patys pradėjom
tikėti savo panašumu į Dievą. Ar tat nėra tei-
singas išlyginimas, jei kartas nuo karto ir mus
ištinka persekiojimas ir šmeižtas, priverčia val-
gyti kietą paniekos, užmiršimo ir apkalbos duo-
ną. Kas nepriima to laisvai ir nori šiame apgau-
lės pasauly egoistiškai naudotis vien žmonių ak-
lumo teikiamu džiaugsmu ir nauda, o sveiką pa-
niekos ir nesupratimo atsvarą mini tik susijau-
dinęs, tas vargiai ar rimtai gali reikalauti žemėj
teisybės. Jis nemato gilaus ir apvaizdiško išly-
ginimo būtinumo, kuris pasireiškia persekiojime
ir ima gydyti peraugusią ambiciją.

Apkalba ir klaidingas įvertinimas yra būti-
nas išbandymas, nuskaistinimas ir sutvirtinimas
gyvenimo kely: žinoma, mums valia, mes net
privalome gintis, pirmiausia tada, kai atstovau-
jame didelį reikalą. Bet tai turime daryti be
aistringų pykčio, be asmeninio susierzinimo, ne-
parodydami, tarsi čia būtų įžeista didybė, nesi-
skųsdami garsiai Dievui ir pasauliui. Vienoj
mahometoniškoj legendoj sakoma, kad Dievas
duodęs kiekvienam persekiojamam ir šmeižia-
mam angelą sargą, kuris betgi tuoj pasišalina, jei
tik imama skųstis ir plūsti. Mums dažnai nau-

dinga nukęsti nuo klaidingų ir lengvabūdęškų liudijimų apie mus, kad patys būtume rūpestingesni ir teisingesni, kai pasakojam apie kitus. Kai Henrikas Stanley gręžo iš Afrikos, jis tapo auka tokių žiaurių ir gerai iš anksto parengtų šmeižtų, kad visi manę jo darbus būsiant visiškai sunaikintus. Jis nusipurtę dulkes ir teisingai pasakę: „Ta biauři šmękla paskatins mane ateity kalbant apie kitus žmones būti kiek galima diskretiškam ir sąžiningam“.

Dideli išbandymai, iškreipiant ir apkalbinęjant visus mūsų motyvus, intencijas ir žygius, teikiami mums, kad geriau pažintume save. Priešai aiškiau mato mūsų silpnybes, prieštaravimą ir kvailybes, negu žmonės vienodos nuomonės su mumis. Kas tuo nepasinaudoja, nežino, kam mums duodamas gyvenimo patyrimas. Visa yra likimas, ir iš pagrindų patyrinti savo paties likimą yra svarbiau už visus klausimus. Ir klausimas, dėl ko mes įgyjame nedraugų, daug ką nušviečia. Dažnai iš neatsargiai įžeistos ambicijos kyla piktų aistrų audros — mes kratome galvą, jaudinamės, nenujaušdami, kiek daug patys prisidėjom joms sukelti.

Iš tikrųjų, mokėti tinkamai apsieiti su savo gyvenimo patyrimu yra svarbiau už visokią filosofiją. Tik šitokiu būdu beprasmiai dalykai gauna prasmės ir parodo mums aukštesnę galybę virš surizgusių žmonių aistrų siautimo: „Žemėj buvo nyku ir tuščia, bet Dievo Dvasia skriejo viršum vandenų“.

Laisvės laimėjimai

Paskutiniais dviem šimtmečiais žmogaus valia nukrypo beveik išimtinai į kovą už išviršines laisves. Vis daugiau buvo pamirštama, kad užsikariauti išvidinę laisvę nepalyginamai svarbiau ir kad tai teikia vienintelę patikimą apsaugą nuo blogo išviršinės laisvės panaudojimo. Šiandien giriamės mūsų valdžia išoriniams daiktams, bet dar niekada išviršinis pasaulis neturėjo tiek daug valdžios žmogaus sielai, kaip šiandien, niekada žmogus nebuvo toks beginklis prieš likimo smūgius ir visokius nesmagumus, gyvenimo kliūtis ir nepasisekimus, prieš pykimąsi su kitais. Kaip nuodingų rūkų srovės be paliovos plaukia iš vieno uoloto slėnio kampo į kitą, taip ir sieloj be paliovos teka tie skaudūs ir pikti pergyvenimai, drėgni ir pilki, ir trukdo bet kokią pakilimą. Siekti savarankiškumo yra didysis laiko šūkis, bet tas siekimas pasiliko visai paviršutinis. Priklausymas nuo išorės tapo visuotiniu faktu. Individas gali pasigirti daugeliu laisvės laimėjimų iš žmonių draugijos titanijos, bet niekados žmogus nebuvo taip vergiškai pasidavęs visuomenės aplinkumos, mados, viešosios nuomonės ir organizuoto becharakteriškumo valdžiai, kaip šiandien.

„Juk ten iš žmogaus gaunasi kaimynas“, tarė persigandęs Nietzsche Bayreuthe, pajutęs kolektyvinės nuotaikos ir vertinimo galybę. Mes visi šiandien tapome „kaimynais“. Juk visai jau ne-

turime drąsos sau patiems; priklausomybė nuo kaimynų seniai sunaikino apsisprendimą, charakteriai buvo be atodairos suvisuomeninami daug pirmiau už produkcijos priemones. Kolektyvus žvėriškumas gręsia visur išstumti ir sunaikinti individualų žmoniškumą. Visuotinis melas yra tik išraiška šitos priklausomybės nuo visuomenės. Mūsų žodžiai jau neišreiškia neklystamo įsitikinimo, bet pasiduoda kolektyvinių nuotaikų ir aistrų magnetizmui; noras nustato supratimą, bendruomenė triumfuoja ant individo. O šita bendruomenė nėra kokia aukščiau organizuotos ir gyvam idealui palenktos draugės galybė, bet tik sunkus vidutinių žmonių, neturinčių dvasinio tikslo nė dieviškos šviesos, masinio veikimo spaudimas. Vis dėlto amžinos reikšmės yra šv. Augustino žodžiai: Žmogus sutvertas Tau ir jis nenurims, kol neatrąs Tavyje ramybės, Viešpatie.

Kartoj, užaugusioj šitam moderniniam tikslo nežinojime, tas amžinas reikalas vis stipriau reiskiasi neaiškiu vidujinio pasitenkinimo troškimu. Jai tik galima pakartoti, kas buvo pasakyta iš Rytų atėjusiems karaliams: „Sekite žvaigždę!“

Tapkite aiškiaregiai tai vidujinio vergavimo galybei mūsų gyvenime, vis aiškiau ginkitės nuo socialinio noro kitiems įtikti, kuris mus paveda aplinkumos teismui ir aistroms, kaimynų pašaipai, interesantų boikotui. Noras prisitaikyti yra visagalis kiekvienoj būtybėj. Taikykis prie die-

viškų pavyzdžių, kad išvengtum visokio kitokio prisitaikymo. Tegu tavęs neužvaldo iš vidaus tas, ką kiti tau padarė. Pasimokyk iš to ir pas-
kui mesk šalin.

Minties laisvė turi prasidėti mąstymo išlais-
vinimu nuo sentimentų ir pykčio. Emancipacija
reiškia nepavesti savęs pykčiui, nesinešioti savo
veido išraiškoj savo likimo, greit pamesti savo
nusivylimus, balsą padaryti gryną nuo afektų.
Tai visa yra pradžia, duodanti naujų pažinčių ir
valios jėgų. „Quanto fa, tanto sa“. Tai reiškia:
pažinimas kyla iš to, kiek nuveikta.

Dvasinė melo įtaka

Esame šiandien regimų ir juntamų daiktų
diktatūroj, kuri nuo mūsų slepia gilesnę tikrovę,
viešpataujančią už išviršinės priedangos.

Toks trumparegis pasidavimas tiesioginiam
daiktų veikimui ypač pasirodo įvertinant melą.
Kasdieninis melas išrodo toks savaime supran-
tamas dalykas, kaip guminis apsiaustas nuo lie-
tingo oro. Sakyti tiesą daugeliui žmonių išrodo
būti keistai nutolusiam nuo pasaulio. Vis dėlto
nėra kitos tokios aukštos mokyklos giliau su-
prasti mūsų veikimo ar mūsų apsileidimo pase-
koms, sudarančios tokią didelę dalį visų etikos
žinių, kaip apsvastyti, kokią įtaką turi melas
mums patiems ir kitam. Ir nėra geresnio būdo

išsivaduoti nuo momento ir jo klaidingų efektų valdžios, kaip pratinimasis sakyti tiesą. Vienas Amerikos gydytojas parašė skyrių apie „Melo pašalinimą prie ligonio lovos“, kur remdamasis viso gyvenimo patyrimu tvirtina, kad absoliutus paciento pasitikėjimas gydytojo žodžiais yra pirmos eilės sąlyga kiekvienam gydymui, kuris nesuderinamas su jokių melu. Jis taip pat patyręs, kad tiesa turi savyje paslaptingo antitoksino, kuris daugiau negu išlygina sielai ir nervams jos padarytą sukrėtimą; tuo tarpu kai melas, slaptingai aplinkybėms susijungus ir veikiant dvasinių dėsnių jėgai, išardo visus žmonių ryšius ir tuo naikina nervų ramumą. Tai pritaikoma ne tik ligoniams. Bet melas iš reikalo juk leistas? Atsakymas: visados yra reikalas, kai meluojama. Išimtis čia naikina taisyklę. Pasitikima tik tuo, kuris iš principo nemeluoja. Yra klaidinga meluoti, norint apsaugoti kitus nuo blogo. Kas nuo kito slepia tikrumą, jam blogai patarnauja. Padėk jam pakeisti šitą tikrumą, bet nelepink jo neteisingu atsargumu. Žinoma, tiesa neturi būti sakoma visu šiurkštumu. Carlyle todėl sako: „Kur randi melą, sunaikink jį. Melai iš tikrųjų yra tiktai tam, kad būtų sunaikinti, jie išsiilgę laukia sunaikinimo. Bet gerai pagalvok, kokioj dvasioj tu tai atliksi — ne su neapykanta, pergreitu savanaudžiu smarkumu, bet su širdies grynumu, šventu uolumu, pilnu ramumo, beveik su pasigailėjimu. Nes nenori buvusio melo pakeisti

nauju — naujas tavo neteisingumas būtų irgi melas, dar kitų naujų melų motina. Tada dalyko pabaiga būtų dar blogesnė už pradžią!“

Niekas tiek nesuteikia žmogui supratimo apie kitą pasaulį, kaip tiesos sakymas kaip tik ten, kur tai skaudu ir sunku. Kodėl? — Pirma, meluodamas, išsiblaškęs žmogus nepaprastai iškrinka, paskęsta savyje, peršaukia viršžmogiškų dalykų balsą ir jo jau negirdi; antra, už melo visados slepiasi klaidingas ir pavojingas perkainojimas kasdieninės tikrovės, vienašališkas įsižiūrėjimas į dabartines dalykų pasekas mums ir kitams. Už melo slepiasi žmonių visuomenė su savo palankumu arba neapykanta. Melas yra pavergimas žmonėms, socialinis suvaržymas noru įtikti, arba baime tų, kurie mums gali pakenkti. Sakyti tiesą, t. y. išlaisvinti savo kalbą nuo socialinio magnetizmo, yra svarbus „laisvės laimėjimas“ jauniems žmonėms. Teisingai jiems sako Stanley Hall: „Drąsus tiesos siekimas to žmogaus, kuris niekina visokį apsimetimą, baimą ir nedrąsą, kuris niekada nenori vaidinti gyvenime rolės, kuriai jis netinka, kurio nejaudintas neurotiškų palinkimų žmonių mele randamas kutenimas, kuris instinktyviai vengia visokio perdėjimo net superlatyvų vartojime, kuris nori būti laikomas lygiai tik tuo, kas jis yra tikrumoj pagal prigimtį ir gabumus — tai yra visai didis laimėjimas ir psichologiškai vertas didžio,

dažnai klaidingai vartoto seno posakio — rege-neracija“.

Goethes Ifigenija, sakydama tiesą vienam „barbarui“, išgelbsti nuo smurto prakeikimo visą giminę. Sakyti tiesą yra aukščiausia pagarba kitam, atsišaukimas ir tikėjimas į jo geresnę prigimtį ir vidujines pagalbos jėgas, vadinasi, visiška smurto priešingybė. Visa melo politika yra žemoji matematika, grynas skaičiavimas žemojo pasaulio priemonėmis, netikėjimas į dvasios jėgų galybę gyvenime, paslėpimas ir išsižadėjimas savojo aš ir jo žinių, trumpai tariant, sunaikinimas visokios tikros tvirtybės, atitikimo sau pačiam, visokios didžios drąsos, susiduriant su žemomis šio pasaulio galybėmis.

Todėl tiesos kalbėjimas priklauso viso žmonių atgimimo centrui. Neregimo pasaulio tiesą supras tik tas, kuris savo veikime ir sprendimuose šioj žemėj nesiduos vedamas ir palenkiamas vien dabar jau matomų daiktų pasekų.

Savigarba ir savęs pažinimas

Didžiausia pasaulio įmonė yra savigarbos įmonė žmogaus viduj. Ten dirbama be poilsio dieną ir naktį, ne tik tam, kad nepertraukiamai davus vis naujų motyvų pasitenkinimui, bet dar daugiau, kad visus įvykius mumyse ir aplink mus pastačius aukštyn kojom. Tai daroma tuo

tikslu, kad jie nustotų liudyti mums nepalankiai ir mažinti mūsų savigarbą. Didelė dirbtuvė mūsų viduj nuolat gamina vad. „apsisaugojimo mintis“, kuo suprantami visoki išsiaiškinimai, uždara kelią savęs kritikai. Tos mintys gudriai apverčia ir sufalsifikuoja santykį tarp priežasties ir pasekos mūsų likime ir mūsų santykiuose su kitais žmonėmis. Yra atskira moderninėj psichoanalizėj mokykla, matanti daugumo nervinių sutrikimų priežastį savigarbos polinkio veikime, kuris nepaliaujamai siekia atpildyti menkesnės vertės pajutimus, susijusius su smūgiais ir nepasisekimais, su paveldėjimu ir žeminančiomis charakterio ydomis. Išėina, kad pasaulis daug daugiau valdomas savigarbos ir savim pasitenkinimo, negu, kaip manė Schiller, alkio ir meilės.

Save įvertinant apgaunama daugiau negu visoj pasaulio prekyboj.

Gyvulys mokosi iš patyrimo, žmogus ne, kadangi savimeilė jam draudžia ieškoti nepasisekimų priežasčių savo paties charakteri ir elgesy.

Kur žmoguj aukščiausio gėrio vietą užima negryna savimeilė, ten jau nėra galimas joks savęs pažinimas ir dėlto joks savęs išlaisvinimas. Pascal kreipia dėmesį į tai, kad žmogus be tikėjimo į Dievą ir Išganytoją visai nepajėgiąs pakęsti žvilgsnio į savo vidujinį skurdą, todėl visi ramybės neturinčio žmogaus blaškymaisi ir dar

bai galų gale turį vieną tikslą — bėgti nuo savęs pažinimo.

Pascal sako: „Tas pats žmogus, kuris nieko taip nemyli kaip patį save, taip nieko nebijo, kaip likti vienas su savo meilės objektu — pačiu savim. Jis visko ieško dėl paties savęs ir vis dėlto nieko taip nevengia, kaip paties savęs. Nes kai jis save kada pamato, pamato ne tokį, koks norėtų būti, randa savyje daugybę skurdo ir plačią bedugnę, kurios negali užpildyti. Dėlto mus taip vilioja ne tiek patys reikalai ir linksmybės, kiek pasaulio triukšmas, kliudo mums pagalvoti apie save ir nuo mūsų nukreipia dvasios žvilgsnį. Todėl kalėjimas yra tokia bausmė, ir yra nepaprastai maža žmonių, galinčių jį pakelti vienumoj.

Žmogus tikrai nepajėgia sau prisipažinti tikrosios būklės ir pakęsti pagarbos mažinimą prieš save patį, kol jis neįaugęs į religinį gyvenimo supratimą, kuriame jau nėra lengvai įgyjamos savivarbos troškimo, kur taip stipriai viešpatauja tiesos troškimas, kad žmogui išrodo geriau, nors baimės pilna ir suspausta širdimi būti jos šviesoje, negu su išpūstu ir kietu savim pasitenkinimu likti tamsybėse.

Žmonės su trapią ambiciją yra daugiau praleidę sunkių moralinių puolimų. Tačiau vietoj visa išsiaiškinti ir nusižeminimo, atgailos ir nuodėmių atleidimo keliu ieškoti naujo skaistumo ir

tikrumo, jie atstūmė tuos puolimus į pasąmonės sritį.

J. B. Hirscher rašo savo „Nusivylimuose“:
„Jis: Kaip gi tai buvo galima ...

Aš (pertraukdamas): Aš manau, padariau klaidą. Tiek to.

Jis: Bet ko gi toks sauvalis? Man visai nevalia pagalvoti apie pasekas?

Aš: Aš jau sakiau, kad klydau. Tiek to. O čia reikia girdėti apie tai dešimt kartų.

Jis: Ne, drauge, ne dešimt kartų, tu nenori apie tai girdėti nė kartą. Kas yra savimeilis, jaučiasi įžeistas ir teisingiausio priekaišto. Jis nenori būti paliestas ir nenori gėdytis. O kas teisingas ir nusižeminęs, tas kalba savo širdy: „Tik kalbėk ir bark, man atsitinka tai, ką užsielpniau!“

Sunku ginti tiesą prieš įjudintą minią, čia jauti galingą priešingų aistrų spaudimą, kaip erelis, apsunkintais sparnais lekiąs prieš jūros vėją, bet dar sunkiau išsaugoti tiesą prieš galingos savimeilės spaudimą ir savos ambicijos klaidinimuose pasilikti negailestingai objektyviam. Pasikutinė tiesos pergalė universitetuose ir pasaulėžiūrų kovoj priklauso nuo tiesos meilės pergalės šitoj slapčiausioj kovoj.

Laisvė ir klusnumas

Pačiam moderniniam palaidume pasigirsta iš visų pusių šaukiamasis autoriteto ir tvarkos. Bet tie, kurie jos šaukiasi, dažnai perdaug tiki į išgaminąją jėgą tos išviršinės disciplinos ir valdžios, už kurios nekliudomai gali toliau sau veikti moralinė anarchija. Sudarydamas savo valstybės planą, Platonas pradėjo nuo vidujinės tvarkos, kurią reikia pagrįsti žmogaus prigimties gilumoj ir kuri ten turi iškelti aiškią ir tvirtą funkcijų tvarką. Be tos išvidinės tvarkos nebūsią nė išviršinėj jokio vedamo principo nė dvasinio pamato. Ne tik esą svarbu palenkti kūno reikalus ir jo organų vartojimą dvasinio tobulumo dėsiams, bet ir visas pažinimas turįs būti palenktas aukščiausiai gėrio idėjai, „nes be mokslo apie gera visoks kitoks mokslas niekam vertas“. Visą pasaulį apimanti Bažnyčios hierarchija viduriniais amžiais visai nebūtų buvus žmonių priimta, jeigu Bažnyčia nebūtų padėjusi pagrindą, dar toliau nueidama už Platoną, sykiu tai „vidaus hierarchijai“, tai vertybių eilei žmogaus sieloj, kuri palenkia aklumą regėjimui, materialinį pradą dvasiniam, žinojimą sąžinei, veikimą maldai.

Visoks mūsų kultūros atnaujinimas, gelbėjimas iš išviršinio ir vidujinio chaoso lygiai turi siekti „hierarchijos“; tik čia mes suprantame tą žodį ne bažnytine prasme, bet bendrai kaip vertybių ir funkcijų tvarką. Politikos palenkimas

moralei yra tik vienas šitos tvarkos elementas, ir jau šis palenkimas reikalauja bendros vertybių tvarkos sieloj: kad ten būtinai kiekvieną kartą prieš iškeliant laikinius interesus būtų pagalvojama apie amžinuosius, kad net politikos plunksna pirma būtų paneriama į krikščionišką sąžinę, o tik paskui į rašalą, kad visoks dalinis darbas orientuotųsi pagal aukščiausią tikslą, kad jokia „energija“ nevykdytų savo darbų, neprisi-
minusi Marijos¹⁾), jokia teisybė neskubėtų „pildytis“, Dievo akivaizdoj neatsižadėjusi visokio kerštingo įkarščio ir šališkos užuojautos.

Moderninėj fiziologijoje daryta tam tikrų bandymų, išpiaujant karveliui tam tikras smagenų dalis. Tada jis galėdavo taikyti savo judesius tik prie artimiausių regėjimo pojūčių, neatsimindamas nieko praeita ir nenumatydamas būsimą. Moderninis žmogus yra panašioj impresionizmo būsenoj, jis gyvena rūpindamasis vien šio momento reikalais, atskirtas nuo visų amžinų horizontų; jis save laiko laisvu, bet yra vergas valandos reikalų, iš kurių kitados buvo išsivadavęs, kai visą veikimą kreipė į aukščiausias vertybes. Politikoj, prekyboj, mene visa svarba atiduodama akimirkos efektui; jau nesuprantama, kad gyvenimas yra visuma, ir dėsniai, pajungią atskirą dalyką visumai ir aukščiausiam

¹⁾ Kaip meilės ir kontemplatyvinio gyvenimo simbolio.
Vert.

tikslui, yra drauge gyslos, teikią individualiam gyvenimui gilumos sultis. Juk meilė, nugalinti mirtį, išėjo iš Golgotos, kur buvo mirtis nuveikta. Valstybės jėga, viršijanti egoizmą, eina tik iš ten, kur pačiai valstybei įsakyta aukotis dėl tautų visumos. Menas išsigema į šlamštą, jeigu nenori tarnauti tiesai taip nesavanaudiškai, kad visai neateitų pagunda pasiduoti valandos pasisekimo traukimui. Kas ūky ir prekyboj nors kažin kaip nematomai kitą apgauna, kas pasirašo sutartis ir vistiek veikia prieš pasižadėjimo dvasią, gali baisiai daug pelnyti, statyti didelius namus ir savo balansais tyčiotis iš Dievo; bet ateis diena, kai jis, neturėdamas kuo mokėti, atsidurs prieš galybes, stipresnes už jo atsargas, kurios pavers jo aktyvus į nulį ir iškels aikštėn apgaviko sąskaitos klaidas. Sąskaita pilna klaidų, nes savo darbuose žmonės priklauso vienas nuo kito, ir į apviltą pasitikėjimą atsakymas būna tūkstantį kartų smarkesnis ir žiauriau griaujās, negu mano apgavikas, kuris kai kur nepažindgia skolos. „Nusikaltimas jau yra bausmė“, sako Strindberg, nes sumanymo virtimas nusikalstamu darbu ir išviršinis triumfas su visu aklu apsvaigimu ir puikybe jau yra bylos pradžia, jau neša pasmerkimą ir teismą. Mat, nusikaltimas sukelia prieš save ne tik neregimą pasaulį, bet tūkstantį kartų ir pačią tikrovę. Tai ta iššaukimo baimė ir aidi antikinės tragedijos lydimųjų chorų giesmėse.

Visa tai sau išsiaiškinus, matoma, kaip neapsakomai ir beveik nepagydomai žmogų suklaidino „laisvės“ šūkis ir atitraukė jį nuo tikrovės, laisvu noru pasidavimo, klusnumo ir aukos. Žodis „klusnumas“ nepalyginamai teisingiau išreiškia tai, kas reikalinga, negu laisvė, kuri yra galutina klusnumo pasėka, bet niekas jos negali atstoti. Pradėti nuo laisvės reiškia pradėti nuo baisaus apsvylimo. Kiekvienas mūsų palinkimas, nuo žemiausio ligi aukščiausio, turi pirma išmokti klausyti, nusilenkti aukščiau siam tikslui, kitaip mes nuo pat pirmos valandos teksime tamsioms galybėms. Taigi, klausyti padarumo, ne artimiausios naudos išskaičiavimų, klausyti diskretiškumo, garbės, tiesos, žmoniškumo, sąžinės — tie visi dalykai apriboja mūsų veiksmų ir žodžių laisvę, bet juose slepiasi tūkstantį kartų daugiau gyvenimo tikrybės, daugiau išminties, tikro pasisekimo laido, negu visas pagirtas moderniškumas ir tikėjimas į mūsų „laisvę“.

Senovės žydų namuose įeinęs į kambarį pirmiausia nusilenkdavo įstatymų lentelėms. Tai reiškia: tegu nebūna šiuose namuose nieko kalbama, daroma, galvojama, kas prieštarauja amžinajam įstatymui. Rytmetinėj vieno vidurinių amžių žydų gydytojo maldoj pasakyta: „Viešpatie, tegu atminsio tave, rišdamas kiekvieną žaizdą, tegu mane laimina tavo patarimas, teikiant kiekvieną patarimą“. Tai profesijos etika

— klusnumas profesijoj, klusnumas aukščiausiai tiesai, vertybių ir pareigų tvarkai. Šitas klusnumas pašvenčia, paaiškina ir apriboja visokį kitokį klusnumą. Būti vyru reiškia statyti ir taisybulinti tvarką, kuriai moteris turi duoti sielą ir atbaigti ją meile.

Užkastas svaras

Palyginime apie užkastą svarą, kuris nedauginamas, bet dėl menkų priežasčių buvo paliktas nesunaudotas, Kristus mums visiems kalba: turime dangaus dovanų ir paskyrimą, bet nurodinėjame tūkstančius priežasčių, tariamai kliudančių jomis vaisingai pasinaudoti. Žmogui, kuris nepadaugino savo svaro, ir tas jam buvo atimtas, Kristus sako paslaptinius žodžius: „Kas turi, tam bus duodama, ir jis turės daugybę, o kas neturi, iš to bus atimama ir tai, ką turi“.

Ką reiškia tas „kas turi“? Kas neturi giliausio supratimo apie dievišką tikrovę, tam ne tik nieko nepadeda visi gabumai ir jėgos, bet dar prisideda prie jo vidujinės pražūties, prie dvasios išnaudojimo nedvasiai, prie visų dalykų tvarkos iškrypimo: „Jis tai vadina protu ir varatoja tik tam, kad būtų gyvuliškesnis už kiekvieną gyvulį“. Arba Pestalozzi sako: „Be sąžinės išugdymo visoks žinojimas tampa klystėsviese, vedančia į vidujinį ir išviršinį mūsų gi-

minės sunaikinimą“. Šitas vidaus suirimas priveda taip pat prie inteligencijos sunaikinimo. Ji irgi tampa auka neprotingai atpalaiduoto gyvuliškumo. „Kas neturi, iš to bus atimama ir tai, ką turi“. Kaip naikinama sąžinė, prisižiūrėjome jau seniai. O pačios inteligencijos nykimą ir jos išmainymą į klaidinančius instinktų refleksus patirsime dar tokiu būdu, koks buvo ligi šiol žinomas tik bepročių namų sargams.

Palyginimas apie išleidimą dovanoto svaro sprendžia giliausią žmonių laisvės mįslę. Vienas garsus nervų gydytojas kartą pasakė: „Kiekvienas nervų ligonis aiškiai prisimena, kad buvo momentas, kai jis dar turėjo jėgos susivaldyti — tuo nepasinaudojo ir nuo to laiko žengė aiškiai atgal“. Esame lyg burinis laivas, varomas srovės jėgos; bet pučia ir vėjas nuo dangaus, kurį jis gali sugauti ir juo plaukti prieš srovę. Taip yra ir su žmogaus laisve: nuo mūsų priklauso, ar pasinaudosime paslėptomis jėgomis, jas lavinsime ir padauginsime. Jeigu jų neišnaudosime, srovė mus neš, kur norės.

Ne tik aukštesnis pasaulis turi savo tvirtus dėsnius, ne, ir žemesnysis. Yra tam tikras nuoseklumas santykiuose su šituo pasauliu, kuris iškils aikštėn juo baisiau, juo labiau mažės apsaugos jėgos, einančios iš šimtmečių su dideliu vargu sukurtos dorovės ir neleidžiančios su tuo pasauliu visai sutapti.

Indėnas sako: „Valgant į žmogų įeina piktos dvasios“. Kiekvienas tai žino, kas tik stebėjo visus juokus gerų pietų metu. Tai tik pavyzdys visam, kas žmoguje pabunda, kai jis neišsiblaiviusioj savo dvasios gyvenimo būsenoj susieja save su jautuliniu pasauliu, ar linksminimesi, ar žaidime, sporte, ar darbe, ekonomikoje, politikoj. Ne tik pasakos erškėtrožėlė, bet ir pirminis gyvulys mummyse vis laukia išlaisvinimo. Pažadintas ir atpalaiduotas politikoj, tampa jis laisvas ir ekonomikoje, atsipalaidavęs valgy ir gėrime, įsigalės ir lyčių gyvenime; ir sporto srity laukia jis momento, kai žmogus, vietoj pratinti pasiduoti kūną valiai, kūno kultūrai leidžia išsigimti į kūno kultą. Kai kurie juokavimai, tarsi seismografas, parodo lygsvaros suirimą žmogaus viduj. Gera turėti tam jautrias ausis. Rojui daug obelių, nuo kurių leista valgyti, bet visados yra viena, kurios vaisių ragavus pasislepiama, o staiga pasirodo Dievas ir paklausia: Adomai, kur esi?

Ne įžengimas į jautulinį gyvenimą yra, kaip vaizduoja Platonas, sielos nupuolimas. Ne, nupuolimas prasideda tik ten — valgy, džiaugsmuose, šokiuose, politikoj, darbe, juokavime, — kur imama nepaisyti neregimo pasaulio teisių. Tą momentą visi tikrai žinome, šimtą kartų tikriausiai už daiktų vietą ir laiką pasaulyje. Ir nėra didesnio įrodymo kito pasaulio realumui už šitą aiškų žinojimą apie mūsų puolimą, taip pat visus melo mėginimus aptemdyti tą žinojimą. Iš kitos

pusės, sunkiai galime įsivaizduoti, koks neišsamiam didelis yra mums pavestasis svaras, kaip greit jis auga, kaip prigimtis linkusi klausyti, jeigu mes tikrai norime, kaip greit ima atlaikyti nervai, instinktai netenka išūlumo, materialiniai daiktai priverčiamosios galios, politikos prievarta autoriteto. O taip įvyksta tada, kai tik dvasios valdžia mumyse tvirtai užviešpatauja, lyg Michelangelo Mozė toj senoj Romos bažnyčioj. Kitaip, mes iš vienos vergijos neatsispirdami puolame į kitą.

„Kas turi, tam bus duota, o kas neturi, iš to bus atimta ir tai, ką turi“.

„Taip neapsileisk!“

Vienas vyras su blogai užrištu kaklaraiščiu nori lėkti laiptais žemyn. „Taip neapsileisk“, sako jo žmona. „Taip negerai“. „Leisk“, sako jis nervingai, „aš neturiu laiko“. Kai jis paskui grįžta, ji pasinaudoja vėl proga ir sako: „Negerai, taip neskubėk, imsi nekvėpinti nė žibučių“. „Man yra svarbesnių reikalų negu kvėpinti žibutes“, atsako jis. „Klysti, kas jau nekvėpina žibučių, tas kur nors lekia į pražūtį. Suuosti žibutes galbūt svarbiausias žmoguj jutimas, be jo greit atbunkama“. Jis pažiūri į ją galvodamas, turi dar tiek žibutei suuosti pojučio, kad ją supranta.

Yra ne tik blogai užrištų kaklaraiščių. Mūsų karštligiškai įtemptam ir griežtai sutvarkytam darbo gyvenime yra visa eilė apleistų dalykų, neapsakomai svarbesnių ir turinčių didesnių pasekų vidui ir aplinkai, negu mes nuvokiame. Mums moderniems žmonėms, taip skubantiems, nėra kada atsiskaityti su savim ir su Dievu, mes jau negalime nė minutės būti vieni patys su savim. Per kiekvieną mažą pertrauką reikia skaityti laikraštį, kur apgarsintos kitų nuodėmės; skaitytume iš viso pasaulio apie simptomus visuotinio sužiaurėjimo, prie kurio mūsų šalis neapsakomai daug prisideda kasdien ir kas valandą.

Tramvajų prieš mane sėdįs kunigas skaito brevijorių. Koks nuostabus paprotys, ne tik tai priimti į savo sielą dienos darbų ir įspūdžių atbalsį, bet, nors tai truktų tik penkias minutes, atsiminti amžinus reikalus ir su jais palyginti savo dienos darbų eigą. Kas mes esame sau patiems, kas kitiems, kas įeina į mus, kas išeina iš mūsų, kaip panaudojame laiką amžinybei? Kokia dvasios būseną slepiasi už mūsų tylėjimo ir kalbos, už juoko ir mūsų nervingumo? Kaip yra su visokiu vergavimu — ar mes dar visai paskendę noruose įtikti kitiems, ar mus dar vis daugiausia stumia ambicijos džiaugsmas, ar klausomės kitų viena dešimtąja dalimi ausų, jiems pasakojant apie savo gyvenimą, darbus ar nepasisekimus? Ar atiduodame kitiems, kas jų, ar tik mums patiems, kas mūsų? Ar atviras ir

slaptas savo naudos ieškojimas dar vis sudaro visą mūsų gyvenimo išmintį? Kam iš tikrųjų gyvename ir dirbame?

Ar turime laiko gailėtis, atsiprašyti, atitaisyti; ar jaučiame, kaip tas rusas Dostojevskio raštuose, vis iš naujo gėdydamiesi, Dievo buvimą gyvenime ir reikalą nors jam daugiau nemeluoti ir nesislėpti su savo patyrimu nuo amžinosios šviesos?

Ar jau dėlto, kad yra nedvasingų dvasininkų ir moralistų, nesuprantančių, kas yra moralumas gilesne prasme, kad tai yra dalykas, duodąs pagrindą charakteriui ir lekiančiame smėlyje statąs piramides, argi tat gali visa žūti nuo išsekimo, vergiškumo ir palaidumo ir argi gali kiekvienas sau leisti, kas patinka, pamiršdamas, ką kilniosios sielos visais laikais patarė iškrikusiam žmogui?

„Negera, kad apsileidi“.

Nuodėmė miegant

Ar jau sunkiausia kaltė glūdi mūsų atliktuose darbuose, ar tik nenusikalstame galbūt tiek pat darbais, kurių nedarom, ir žodžiais, kurių nesa-
kom? Ar nepraleidžiame vis iš naujo niekais tin-
kamą valandą, tingūs ir atbukę, tuo tarpu kai tu-
rėtume aiškiai pramatyti ir gyvai suprasti tą liki-
mo valandą, kurioj mus Dievas šaukia ir žmonės
mūsų reikalauja? Kiek daug pramiegama aukšto

atsakingumo, apleidžiama skubios pagalbos, kiek daug nesusipratimų paliekama jų pačių tamsumui ir susipynimui, kiek užmirštama parodyti meilės ir paramos, tik dėlto, kad ir budėdami mes daugiau miegame, negu tikrai gyvename, ar galbūt budime tik sau patiems, o kitiems miegame!

Ar gyvenimo pabaigoj visa tai, ką pramiegojom ir apleidom, negrauš mus iš vidaus ir viršaus dar skaudžiau už tai, ką padarėme klaidingo? Getsemano sode miega mokiniai giliausią miegą, kai jų Viešpats ir Mokytojas sieloj kenčia didžiausius sunkumus: „Ar negalite budėti su manim valandą?“ Kai Jėzus grįžta antrą kartą, vėl randa juos miego nuveiktus. Toks tat žmogus: miego galybė jo sielai nemenkesnė už nuodėmės galybę. Ir ką tik nusikalstame miegu, ką padarome dėl abejingumo, nerangumo, lengvabūdiško nepaisymo, nesąžiningo neatidumo, Dievo akyse tai nemažiau verta prakeikimo už piktus darbus, atliktus su blaivia sąmone ir bloga intencija.

Moterystės klaidos

„Kaip vadinama moterystė“, klausia mokytoja vienoj mergaičių klasėj, „kurioj vienas vyras gyvena su daugeliu moterų?“

„Tai vadinama poligamija“.

„O kaip vadinasi moterystė, kur vienas vyras visą amžių gyvena su viena moterim?“

„Tai vadinama monotonija“.

Šia prasme monogamija išrodo moderninei, įvairumų ieškančiai, dvasiai kaip pasenusi bendro gyvenimo forma, prieštaraujanti teisėms ir reikalams, pagal kuriuos naujosios eros žmogus tvarko savo gyvenimą. Šis naujasis žmogus elgiasi vis panašiau į tą japoną savo krašto žemės drebėjimo centruose, kuris stato tik visai lengvus laikinius medžio namus, nes per naktį visa gali būti sunaikinta. Taip ir moterystė tampa lengvu laikiniu dalyku, priklausančiu nuo erotinio žemės drebėjimo malonės. Trumpo laiko santykiai, trumpalaikės paskolos ir pasižadėjimai atstoja visa, kas anksčiau būdavo daroma ant visados. Goethes *Fauste* pasakyta: „Kas skrajoja nepastoviuose reiškiniuose, paremkite mintim patvariom“. Šiandien reiktų sakyti: „Ir kas tik glūdi tvirtam reiškiny, ardykite svyruojančiom mintim“.

Visose didžiosiose civilizacijose buvo pradėdama visas tvarkymo darbas nuo giliausio nepasitikėjimo savo paties valiai pavestu individu ir todėl norėta apginti šitą individą įvairiais ryšiais, papročiais ir pašventimais nuo jo paties ir apsaugoti visuomenę nuo jo užgaidų sūkurio. O šiandien vadinama „individualinė laimė“ tapo vadovaujančiu principu.

Ateina didžių apsivylimų laikotarpis. Vieną vyrą, sunkioj ir prozaiškoj moterystėj tris kart prablaivėjusį, susitinka dailioji Daktilona ir

suka jam galvą meilės iliuzijos svaiguliu. „O tu aistringas jauniki, mergelė vedžioja tave už nosies!“ „Nekalbėkite taip. Ta mergaitė yra nuostabus žmogus, ji man teikia visai naują gyvenimą. Iki šiol gyvenau prietemoj“. „Blogai, mielas, jeigu Adomas, kurį tik Dievas vis iš naujo gali prikelti iš dulkių, galvoja, jam reikia Ievos, kad galėtų atgimti. Taip bus ir po to, tikėkite man; vėliausiai po dviejų metų jūs ieškosite naujos Ievos ir galų gale liksite drybsoti kaip pamestas skudurys“.

Visa ta individualinės laimės mintis, kuria remiasi toki vyrai (ir moterys), dar ateina iš praeities, kur meilės pergyvenimai dar buvo įjungti į atsakomybės ir sielos akordų visumą. Kur nėra vidaus harmonijos, iš ten jau bėga tikroji laimė. Kur vien tuo tikslu, kad tapus „laimingam“, taigi, nepatyrus gilios moterystės tragikos („pirma moterystė sulaužė mane, paskui aš moterystę“), išstumiamą iš vežimo kitą žmogų, duodama ardančių pavyzdžių, sunaikinama ištisą praeitį su jos abišaliais ryšiais, niekinama ištikimybės įstatymą, įrašytą mums šviečiančiose žvaigždėse ir naktį degantį sąžinėse, nors jis ir būtų aptemdomas dieną jos žibėjimų, ten jau nėra sielos pilnumo, iš kurio vieno ateina tikroji laimė, ne svaigulys. Tokiu atsitikimu jau nieko nelieka sieloj, kas galėtų padėti dviem žmonėm vienas kitą mylėti ir kęsti, kai svaigulys pranyksta iš daiktų ir silpnumų tikrovės.

Žinoma, ne visos moterystės „klaidos“ kyla iš geismingumo. Jei pats moterystės sudarymas buvo pagrindinis „paklydimas“, tai tikra meilė, kylanti iš atrasto dvasinio giminingumo, gali vieną dieną atsirasti toje iš dviejų pusių, kuri stipriausiai jaučia nusivylimą, ir įtraukti į skaudžius konfliktus. Bet mes nesame pasauly tik tam, kad realizuotume dvasinį giminingumą. Kas neatranda savosios iš pirmo karto, tas turi kitokią žvaigždę ir kitus uždavinius; tegu jis lieka jiems jautrus ir nemano turįs išsikovoti iš likimo meilės teisę, priešingai žmonių ir Dievo įstatymams ir kiekviena kaina. Nes gi ieškomas dvasinis giminingumas taip pat galėtų apvilti, arba viena pusė, jau praleidusi vieną moterystę, ir kita, einanti į ją dar su visomis iliuzijomis, pasirodo viena kitai tokios nelygios ir nepakenčiamos, kad antras prablaivėjimas yra tik dar žiauresnis už pirmą. Mūsų teisė į ištikimybę, pastovumą, atsakomybę, atminimą yra didesnė, šventesnė, universalesnė už „teisę į meilę“ — ši patenkinama daiktų tikrovėj tik tada, kada ji nesistengia žūt būt prasiveržti, nesiskaitydama su pirmąja teise, kuri juk yra didysis visų tikrųjų meilės jausmų laiduotojas: jo prakeikimas ar palaima nulemia galų gale ir „individualinę laimę“.

Goethes *Wilhelm Meister* romane yra grupė išmintingų vyrų ir moterų, pasirengusių į svarbius ir rimtus gyvenimo klausimus duoti rimtus

atsakymus. Tik į vieną klausimą jie neatsako, būtent, į klausimą: „kaip aš tampu laimingu?“ Carlyle sakė, kad šita vieta buvusi paskutinis ir lemiantis impulsas jo vidaus perversmui: tikras vyras neklausia apie laimę, už ją esą aukštesnių dalykų; laimė ateinanti tik pas tą, kuris ją niekina, o pirmiausia teiraujasi apie savo atsakingsumą ir kuria gyvenime ir pačiam savyje tvarką. Klaidingas, apgaulingas ir vienašališkas individualinės laimės ir individualinės gyvenimo teisės supratimas, garsus ir vaikiškas modernaus žmogaus sutrepsėjimas prie geležinkelio bilietų kasos langelio milijonus kartų įsiskverbė į didžiulius kolektyvus. Prekių stotyje yra didelis žvėryno vagonas, visi žvėrys staugia jame savo laimės, taip kad motinos drebėdamos šaukia namo vaikus.

„Kas ieško gyvybės, tas ją praras, o kas praranda gyvybę manęs dėliai...“

Yra pagrinduose kokia klaida, kaip individuose, taip ir tautose, jei gyvenimas, tarpimas, sveikata, laimė, o iš kitos pusės moralinis įstatymas vieni kitiems turi prieštarauti.

Gyvenimo ir laimės dėsniai nepalyginamai gilesni ir universalesni, negu mes vaizduojamės.

Negalima pasivogus kaulą nubėgti į kampą ir būti laimingam. Yra sukrečiančių ir tragiškų išsiskyrimų, ir yra atstūmimų, kurie neatleidžiami to, kuris viską mato. Ir tu tada būsi atstumtas.

„Iudex ergo cum sedebit, quidquid latet apparebit — nil in ultum remanebit“.

Visa tai skamba labai nemoderniai, ir šių dienų autonomiškas gyvenimo tvarkytojas iš to dar išdidžiai nusišypso.

Kokios juokingos tos sudribę pusbezdžionės, tie gamtos instinktų vergai! Koks vyro ir moters išsigimimas! Būti vyru visados reiškė statyti tvarką, kurti valstybes, ginti, organizuoti. Tai buvo stipriausias giminės palinkimas, kurio turėjo klausyti kiti žemesni. Šiandien to vietoj yra tik vyrelių, kiekviena kaina ieškančių sau laimės. Ir yra moterų, kurios su tokiais vyreliais jaučiasi laimingos. Kokia menkystė!

Pasipriešinimas pagundai

Pas vieną Rytų karalių atėjo žmogus ir paklausė, kaip galima atsispirti didelei pagundai.

Karalius jam liepė pernešti per miestą indą, ligi kraštų pilną aliejaus, nė lašo nenuliejant. „Jeigu tu nors lašą išpilsi“, tarė karalius, „liepsiu nukirsti galvą“. Du kareiviai, iškėlę kardus, pasirengę įvykdyti grasinimą, lydėjo pasmerktąjį. Buvo šventė, aikštės pilnos pardavėjų, o gatvės — žmonių. Žmogus nešė aliejaus indą, ir kaip atsargiai — nenuliejo nė lašo.

„Na, kas yra mieste?“ paklausė karalius sugrįžusio. „Kokių žmonių matei?“

„Nieko nemačiau, karaliau. Į nieką nežiūrėjau, tik į savo aliejų“.

„Tai čia tu turi vaistą atsispirti pagundai“, tarė karalius. „Žiūrėk į Dievą su tokiu pat įtempimu, kuriuo saugojai savo aliejų, ir jokia pagunda tavęs nepuls“.

Patarimas, kiek paprastas, tiek ir gilus. Gyvename, labiau negu bet kada, tokiais laikais, kai visos aplinkybės susitaria atskirus žmones ir tautas nukreipti nuo paprastų ir amžinųjų tiesų sekimo. Iš visų rinkos parduotuvių šaukiama, ir nežinia, kada tai baigsis: „eikite šen, ponai!“ Valstybės vyrui siūlosi tūkstančiai suktybių ir šnibžda savo patarimus — kodėl gi jomis nepasinaudoti, kad išgelbėjus milijonus. Finansininkui, kuriam subankrotavus sudreba pasaulis, velnias paskutinėj bėdoj sako: kas melas ir apgaulė, jeigu tik tau pavyksta slaptas kortų metimas ir tu gali visa kaip reik sutvarkyti ir įvykdyti?

Tam, kurį parbloškė šeimos gyvenimas ir kuris gyvena iliuzijoje, kad jam reikia tik sulaužyti moterystę, norint įsigyti visą trūkstamą laimę, lyg jazmino kvapas dvelkia pagunda į sielą: kaip greit prabėga gyvenimas, kam atsisakinėti, kam tas laisvanoris neturtas, kas ta ištikimybė, kas įstatymas, jei visa neteko savo turinio, imkis, žemė yra arti, o dangus toli ir jo žvaigždės šaltos, jo pažadai netikri...“

Gundyti reiškia paklaidinti. Nėra „žingsnio iš kelio“, puolimas yra atskiras pasaulis, jis turi savo nuoseklumą pagal amžinus svarumo jėgos dėsnius. Prakeikimas, glūdintis visame tame, kas vadinama nuodėme, taikomas ne vienam nusizengimui, vienam puolimui, bet viskam, kas būtinai iš to seka, visam išdavimo, irimo, supuvimo, apgaulės, bailumo ir išlepimo pasauliui, visam iš to einančiam proto sumenkėjimui; jis net atneša su savim fizinį sugriuvimą, aptemdo žvilgsnį, atima miegą, sudarko laikyseną, trumpai tariant, asmenybės jėgą paverčia į griuvėsius, pavergia kūną ir sielą.

Kas neklystamai nukrypsta į Dievą ir žvelgia į amžinąją šviesą, o ne į klystšvieses, tas ne tik klauso įstatymo, bet tikro paties gyvenimo instinkto, nes Dievas kalba ne tik sąžinėj, bet visose mūsų celėse ir audiniuose; jis teikia sustiprinimą vietoj pagundos, rimtumą vietoj žaislo, tikrumą vietoj grabaliojimo, įtempia visą mūsų energiją pagal amžiną mūsų būties prasmę vietoj paskendimo į beprasmiškumą ir niekystės garbinimą.

Gyvenimo rinkos triukšme reikia žiūrėti tiesiai į indą su aliejum, nesižvalgant kairėn dešinėn, kitaip — žūsi. Kas žvalgosi į pardavėjų būdeles ir klausosi jų pasiūlymų ir pažadų, tas jau tekęs jų valiai ir pasmerktas mirčiai, politikoj, ūky, šeimoj. Regimo pasaulio ryšys su neregimu yra svarbiausia tiesa visam pasauly ir

ji nulemia kiekvieno kūrinio bei jo darbų gyvenimą ir mirtį. Kas siela kūnui, tas Dievas yra sielai, šiandien tai aiškėja visiems, netikintiems ir tikintiems, akliems ir regintiems. Šiandien mes pajuntame visose pasėkose, kas yra politika, ūkis, technika, darbas, meilė, net pati dorovė be Dievo, ir kad šitas žmogaus pasinėrimas regimuose daiktuose veda tiesiai į savęs sunaikinimą, beprotystę, į visišką visų dalykų suardymą.

Vidujinis išlaisvinimas

Iš kur kyla tas nuostabus vidujinis nesubrendimas, apsileidimas, išsidraikymas daugelio moderninių žmonių, kurie išrodo dvasios ir moraliniu žvilgsniu gimę daug aukštesniems dalykams, negu jie siekia? Iš to, kad jie stoja į šalį nuo didžiųjų šventumo, antgamtinio ir antžmogiško gyvenimo tradicijų, kurios iškelia žmogų aukščiau jo paties, teikia laisvą ir kritišką nusistatymą į save, palenkia jį išganingai disciplinai ir gali nepaprastai daug praplėsti ir pagilinti jo nusimanymą apie savo pareigas. Būti vyru reiškia kurti tvarką, turėti savo žinioj atsakomybę, tarnauti idėjai, vykdyti įžadus, bet kaip maža yra vyrų tokia prasme! Leidžiama sau eiti kur patinka, dievinama save ir nesilenkiama jokiai antžmogiškai vertybei. Kodėl? Dėlto, kad tie antžmogiški dalykai šimtmečių eigoj žmogaus

būdavo panaudojami ir piktam ir dabar tuo kelia pasipiktinimą kritiškai nusistačiusioms prigimtims. Ar tai nėra vidaus nelaisvė? Tik dėlto, kad yra dorovės pedantų, norima veikti be charakterio, kad yra nekrikščioniškų krikščionių, bėgama nuo neišsemiamų šviesos ir jėgos šaltinių, tekančių Evangelijoje, kad yra medinių dievukų ir medinių kunigų, liekama verčiau be Dievo ir aklai užsidaroma su nejaukiu pasitenkinimu į mirties ir dulkių pasaulį. Ar tai nėra tikras žmogaus sielos marinimasis badu?

Hebrajų priežodis sako: „Kam Dievas nėra viešpats, tas turi daug viešpačių“. Kiek daug viešpačių turime šiandien! Ir mes aklieji nematome, kad už visų Dangiškojo Tėvo vaikiškų paveikslų slepiasi kilniausia, tvirčiausia ir baisiausia tiesa (ją galima daug tikriau išreikšti vaikų, negu mokslo kalba, nes vaikas dar žino, kas yra gyvoji jėga ir maistas), būtent, tiesa, kad viršuj mūsų, anapus mūsų yra Tas, iš kurio vieno mes galime gyventi dvasiniu būdu ir kuris mus išgelbsti nuo pačių savęs, teikia tvirtumo, kilnumo, gilaus įžvelgimo, laisvės, stiprybės, kai tik Jo šaukiamės ir nutraukiame ryšį su melu, tvirtinančiu, kad Jo nėra, Jis negirdi, nekalba, neteikia ir nelaimina.

Žodis „dorybė“, kuris senovėj ir viduriniais amžiais reiškė visokią asmens charakterio jėgą atsispirti gyvenimo vilionėms, nuo 17. ir 18. amžiaus, išskylant buržuazijai, buvo paverstas į pi-

lietinio padorumo masių moralę. Šitokiai moralėi, paisančiai kito žmogaus, bet nereikalaujančiai asmeninio apsisprendimo iš žmogaus dvasios gilumos, tik jai vienai Nietzsches buvo teisingai pasipriešinta. Ji kalta, kad šiandien sveikas jaunimas nieko taip nebijo, kaip būti įtartas „dorai gyvenęs“.

Toks jaunimas suprantamas. Tačiau kuo galima pakeisti tą nepakeičiamą dalyką? Ar gali gyvas ir mąstęs žmogus visam laikui užmerkti akis ir nematyti, kad yra amžinų vidujinio tobulinimosi ir išsilaisvinimo uždavinių, kuriuos išpildyti yra svarbiau už visokią pasaulio pažangą ir to nepadarius, visi kultūros ir technikos laimėjimai turi tapti žmogaus — gyvulio grobiu?

„Ar ir mano vidus grynas?“ pasiklausė savęs maudydamasis vienas modernus šviesuolis, ir tada jame atbudo nuovoka apie visą moderninio žmogaus būklę, užmiršusio, ką reiškia tikras grynėjimas, kad tai nėra pilietinė moralė. bet asmeninis pažinimas, tvarka, atrinkimas ir apsisprendimas visame, kas mūsų sieloj padrikusiai ir prieštaringai kovoja dėl pirmenybės ir valdžios. Moderninis žmogus nieko neveikdamas žiūri į tą kovą, lyg tie lošėjai susėdę aplink stalą žiūri, kas išeis iš jų metimo. O gyventi religiskai reiškia, nusimanant apie savo tikslą, pergalėti priklausomumą nuo likimo ir atsitiktinumo vergiją, susirišant su Dievu ir įgyjant iš to nuostabios laisvės. Iš tikrųjų, čia yra svarbiau

sias moderninio žmogaus reikalas. Mums tenka gyventi laikais, kada tūkstančiai ryšių apraizgo ir smaigia kiekvieną, kuris tik nori atsilaikyti šiame pasauly vien šio pasaulio priemonėmis. Šių dienų žmogus nenujaučia, kad atskiriems asmenims ir tautoms išsigelbėjimas gali ateiti tik iš tų, kurie išsilaisvina atsižvelgdami į aukštybes ir savo vidų. Iš žmonių, laisvų nuo neapykantos, garbės troškimo, visuomeninio pataikavimo, puikybės, žmonių baimės, kerštingumo, masės iliuzijų, netvarkingos meilės, šališkos užuojautos, visokio gyvuliškumo ir servilizmo. Visa kita veda tik į velnišką išsigelbėjimo, tvarkos ir taikos karikatūrą.

Žmogus ir jo likimas

Yra toks ispanų tapytojo Corrida paveikslas, kuriame vyras ir žmona vieni sėdi bažnyčioj prie kūdikio karsto ir tylėdami mąsto apie savo likimą. Po pamaldų, bažnyčia tuščia, karstas apklotas gėlėmis. Už jo matyti violetiniai langų stiklai su amžinomis šventosios istorijos figūromis, jauti begalinį ramumą ir linki jo tiems, kurie neteko to, kas mieliausia. Nes jie turi prisirinkti jėgų grįžti į namus, kur daugiau nesi-girdės vaikų balso ir kur matoma taip staiga pavirto nematoma.

Kas yra žmogus, kuo jis virsta, kada negali

sunkiose valandose tyliai su Dievu pakalbėti apie savo likimą ir gauti iš Dievo pamokymų apie visų žemės daiktų prasmę ir tikslą! Visoks likimas tada virsta abipusiu skundu, nieko nepasilieka sieloj be apkartimo, ardančio pamaži kantrumo ir pergalės jėgas gyvenime. Vietoj drauge lipus paliai ašarų upelį į skaistinimosi kalną, klaidžiojama išsiskyrus asmeninių apsvylimų miglotam slėny. Galų gale užsimirštama arba apsvaigstama; bet iš likimo nelaimėta nieko, jis buvo lyg smūgis, kurį gyvulys gauna į galvą, viskas vyksta toliau, tada ateina naujas smūgis, ir galų gale paskutinis, ir taip beprasmiškas vyksmas pasibaigia.

Prasmingas tampa mūsų likimas, net baisiausias, net beprasmiškiausias, nesuprantamiausias, kai jį pastatome prieš altorių, kaip tie tėvai savo kūdikio karstą, ir į jį žvelgiame iš Dievo požvilgio, ne žemiškos laimės išskaičiavimo, bet aukščiausio mūsų sielos paskyrimo šviesoj. Tada mes aiškiai pamatome mums reikalingas gydymo priemones, suprantame, ką mums suteikė tas lėmimas, kuris atėmė brangiausią dalyką, pamatome, kad tai, kas paverčia niekais mūsų norus, dažnai nurodo teisingą kelią, atitinkantį giliausius mūsų uždavinius ir palinkimus. Suprantame ir pamokymus, teikiamus aukštosios pažeminimo ir persekiojimo mokyklos, įsigiliname į prasmę to seno krikščioniško pasakymo, liepiančio „mylėti net savo darbų kliūtis“.

Kartais pasitaiko, kad nustojame ilgametės draugystės ir pasitikėjimo. Pastatykime karstą, vietoj barės ir visas gyvybės sultis pavertę į kartumą, prieš altorių, apdenkime gėlėmis ir ramiai apie tai pakalbėkime su Dievu. Mums pasakys: perdaug rėmeisi žmogiškais, persilpnais dalykais, mane tuo užmiršdamas, dėlto negalėjai sau giliai palenkti ir išlaikyti nė kitos sielos. Praeinamas dalykas gali būti patvarus tik iš amžino. Žemė sukasi dieną ir naktį, lygiai ir visa, kas yra ant jos rutulio. Pagalvok apie tai, kol nusileis ant tavęs dangaus ramybė, viešpataujanti aukščiau visokio sukimosi, kada iš tavęs niekas daugiau negalės būti atimta. Nekeik už neištikimybę, dėkok už visa, kas paskubomis tau buvo duota. Visa gyvenime slepia gilų pamokymą. Būk teisingas, jeigu nori, kad kiti tau būtų teisingi, ir nelauk iš žmonių to, kas gali būti įvykdyta tik tarp angelų. Sugriūva tau visos saugios gyvenimo aplinkybės, tėviškė, tauta, profesijos darbas ir egzistencija palekia lyg žvirblių pulkas nuo pasėlio. Tu klausi kodėl, abejoji lyg Jobas, manai, jog pasaulio teisybė yra tame, kad amžinai tau turi būti užtikrinta duona ant stalo. O pasakyta: „Mano mintys nėra jūsų mintys“. Ir kas gi tau sako, kad pasaulio likime baudžiamos tik kitų nuodėmės, bet ne visa, ką tu pats padarei arba apleidai? Ar tu nepagalvojai, kaip kiti, apie tą perdrąsų tikrumą, su kuriuo čia žemėj žmogus įsikuria. Neturi būti

užmirštas senas eilių posakis: „Tai čia mes įsikuriam, o vistiek esam tik svečiai; kur tvirčiausiai galėtume statyti, tuo mažiau už visa pasitikim“.

Užaina žmogui sunki liga. Vietoj kovojęs plačiam pasauly, jis turi mažiausioj erdvėj grumtis su kūno skausmais. Tam taikomi žodžiai: „Kelkis, imk savo lovą ir vaikščiok“. Keltis reiskia: priimk savo likimą ir kovok mažiausioj erdvėj savo kovą su šio pasaulio kliūtimis, neverk, kad kitiems leista ją kovoti lauke. Kiek pergalėsi tu čia ir kiek tavo veide bus žymu vidujinės ramybės, tai yra nemažesnė pasaulio ir gyvenimo pergalė, nemažiau „didysis veikimas“ už tą, kuris vyksta scenoj su dideliu triukšmu. „Žydėk, kur pasėtas“, — tai yra susitaikymas su likimu ir jo palenkimas valiai, kada žmogus save būna pavedęs Dievui ir priima bei panaudoja visus dalykus „dvasiškai“, ne pasauliškai. Toks iškilimas aukščiau likimo yra tikra dvasios kultūra. Žinoma, jos neišmokstama universitetuose, bet prie Kryžiaus ir pasaulio Pergalėtojo sosto, kuris paslaptینگai palaiko visą tikrąją didybę ir kilnumą, visą tikrąją šio pasaulio jėgą ir valdžią ir lygiai paslaptینگai sutrupina visokį klaidingą aukštinimąsi ir nuodėmės galybę.

Kristus ir laisvamanis

„Esu laisvamanis ir jūsų politinių siekimų šalininkas. Bet jūsų religiniai reikalavimai ir išvados man baisiai nepatinka. Kam jūs kišate savo subjektyviausius religinius įsitikinimus vis iš naujo į savo objektyvinius pastebėjimus ir etikos svarstymus? Ar negalima svarstyti didžiųjų mūsų laiko problemų grynai neutraliai ir nenusistatant už jokią aiškią pasaulėžiūrą“?

„Tai aš bandžiau prieš 30 metų, kai pats buvau laisvamanis. Šiandien to negaliu. Kodėl? Nes tos didžiosios problemos, kai tik nusileidžiame iki jų šaknų, pačios mus veda į krikščioniškąją religiją. Kas nenori ten eiti drauge, lieka paviršiuoj ir nesupranta, koki klausimai šiaandien rūpi. Laikai perdaug svarbūs, kad būtų galima nuošaliai palikti pagrindinius klausimus. Jūs norite ištirti ir gydyti didžias tautos ir tautų ligas, sakydamas, kad diagnozas turi baigtis nustačius ligos požymius? Kas bus tada iš to gydymo“?

„Taip, tokios tai yra jūsų pažiūros. Bet juk geroj draugijoje tokius grynai asmeninio skonio dalykus paliekama nuošaliai“.

„Mes čia nesam geroj draugijoje, bet prie ligonio lovos, ir paciento karštis jau peržengė 40 laipsnių“.

„Prie ligonio lovos vis dėlto galima įrodyti hipotezes, Röntgeno nuotraukomis arba tam tik-

romis reakcijomis. Bet ką mes pradėsime su jūsų Kristum? Tai tas pat, tarsi aš norėčiau su Ize ir Osiriu išspręsti darbininkų klausimą. Mes modernieji žmonės susiduriame su milžiniškais egzistencijos klausimais, kurie Rytuose prieš 2000 metų iš viso nebuvo žinomi, o čia jūs pasiūlote su Kūdikieliu iš Betlėjaus. Kaip politikas ir pedagogas jūs esate realistas, bet savo religinėse pažiūrose gryniausias stebūklatis ir romantikas. Kaip tai aš galiu suderinti“?

„Tiltą visai nesunku atrasti. Nė man pačiam jo nereikia ieškoti. Nepaprasti mūsų laikų įvykiai kiekvieną dieną jį vis aiškiau nurodo. Ar jūs nematote, kad didžiųjų politinių ir ekonominių mūsų laikų problemų jau visai negalima spręsti politinėmis ir ekonominėmis priemonėmis, kadangi už jų slepiasi gyvojo žmogaus dvasinė problema, reikalaujanti dvasinio sprendimo? Lygiai taip, kaip kiekvienas atskiras tautinis klausimas yra pasaulinis klausimas, įveikiamas tik jį sprendžiant drauge su visais, taip dar gilesne prasme kiekvienas iš mūsų jaudinančių materialinių gyvenimo klausimų remiasi sielos egzistavimo klausimu ir tik iš jo gali būti nušviestas ir tikrai sprendžiamas.

Ar jūs nenumanote, kad baisus visas mūsų kultūros susiskaldymas, jos atkritimas į primityviausius instinktus gali būti palygintas su kūno suirimu, kai jį apleidžia siela? Kas tada iš konferencijų, svarstančių nusiginklavimą, pasau-

linį ūkį, bendradarbiavimą? Ar lavoną versime ant kairio, ar dešinio šono, iš to nieko nebus, nes Dievo dvelkimas apleido molio gabalą“.

„Kad už visų materialinių sunkumų stovi dvasiniai, tai man aišku, bet kur čia ryšys su krikščionių religija“?

„Niekio nėra už tai paprastesnio. Žinoma, tam suprasti reikia turėti paprasčiausių, realiausių, gyviausių dalykų nuovoką. Farizėjams ir Rašto mokytojams tai neprieinama.

Matote, štai kokio dalyko negali suprasti vadinami apšviestieji žmonės: žmogus, remdamasis vien savo prigimtimi, negali su sau lygiais tais kiai gyventi ir dirbti. Vien prigimtų jėgų neužtenka, tai žinome visi ir patiriam šiandien, kada taip sugrįžome prie prigimties, patiriame su pasibaisėjimu.

Neapvaldyta, nežinanti kliūčių, nenuskaidrinta ir neapšviesta gyvybė, dar įjudinta visų žmogaus dvasios organų ir gabumų, nesuderinama su visuomenės statymu. Naktį su didžiuliais projektoriais akiai lekia automobiliai — tai palyginimas moderniam žmogui. Visuose mumyse kažin kas atpalaiduota, kas gali tik naikinti, bet jau ne statyti... Tik Kristus, kuris kalba aukštesnio gyvenimo kalba, moka prabilti į šitą iškrypusią gyvybę“.

„Jūs atvedate mane prie automobilio, bet ne į Betlėjų“.

„Tai visai prie pat mūsų. Tik pagalvokite apie tą gąsdinantį visų žmogaus dovanų švaistymą, apie begalinį naudojimąsi gamtos jėgomis, jeigu tik nebūtų nė kokio aukštesnio tikslo, kuriam visa tai būtų palenкта, jeigu niekas daugiau neturėtų reikšmės, be valdžios, turto ir smagumų, argi tai neišaugtų į baisiausią katastrofą ir visišką suirimą?

Kas nesusivokia, kad mes beprasmiškai paklydome tarp didelės daugybės dalykų, per proto daugumą netekome visos nuovokos, išsižadėjime visų paprasčiausio gėrio ir tiesos šviesybės, kuri turi saugoti visų žmogaus gabumų plėtotę, jeigu nenorime, kad jie atvestų į chaosą?

Išminčiai iš Rytų, klūpą prieš Kūdikį — koks tiesos paveikslas! Nuo to laiko, kai žmonių išmintis daugiau neklūpo prieš šventą Kūdikį, visi mes patekome į klaidos naktį, nusikaltimai pradėjo vis labiau ginkluotis, ekonominė politika virto abipuse didžia apgaule ir iškilo amžinas visų karas su visais“. „Šventas Kūdikis! Aš negaliu šito klausyti. Juk tai vaikų pasakos. Ir tuo jūs norite išgelbėti Europą nuo bedugnės“?

„Išgelbėti? To nežinome. Yra teismas už amžinų įstatymų niekinimą. Gąsdinančiai apie tai parašyta penktojoje Mozės knygoje. O šiandien eina kalba apie priežasčių pažinimą, apie nukreipimą tų priežasčių prakeikimo; kur ir kada nors turi tai prasidėti. Palikite kartą nuošaliai visus laisvamaniškus nusistatymus. Juk vaistus ne-

šatės iš vaistinės, ne iš malkų sandėlio. Pagalvokite: kur kitur, jei ne Evangelijoje, galima rasti tą, kas atleidžia neapykantą, sugedimą, egoizmą, nukreipia akis į amžiną gerį, esantį aukščiau žvėriškų peštynių? Jei kada naktį galvosite apie blogus vaikus, ar nustotą meilę, ar išken-tėtą nelaimę, ar netikusį elgesį su žmonėmis, ar grėsiantį vargą, ir vartysitės nerasdamas patari-mo, kol paskui užsidegsite šviesą, ar jums čia ką padės adresų knyga, arba Karolis Marx, ar kitas koks keturių sienų filosofas? Kur vienin-tėlis gydytojas? Kas teikia gyvybę ir jėgą, kas kviečia vyriškai save pažinti, nelepinti savęs? Keno tai balsas, kuris neaprašomai prikelia mūsų gilumoj paslėptą gyvenimą ir grąžina mus į visa kas esminga, kas padaro žmogų ramų, stiprų ir pilną džiaugsmo, iškelia aukščiau visa, ką gamta ar kiti žmonės jam gali pikto padaryti?

Ir ar tai gali būti asmeninio skonio dalykas? Ne, tik čia yra dvasios galybė, neleidžianti iš-kilti chaosui sieloj, o drauge ir visuomenėj, nai-kinanti melą, pergalinti baimę, uždeganti sąži-nę, teikiantį gailestį ir atleidimą padaranti tikrą. Be šios galybės siela yra orkestras be dirigento ir besikandžiojančių gyvačių lizdas.

Kas atsitolinęs nuo niekingų plepalų skaito Evangeliją, staiga pasijunta valdomas galybės, sukūrusios dangų ir žemę, visa valdančios, tvar-kančios, apšviečiančios, kas pirma veikė be tvar-kos ir sąryšio.

Idiotas gali gyventi be pažinimo, bet juo didesnio žmogus proto, turtingesnės sielos, platesnio estetinio išsilavinimo, juo lengviau pakliūva, krikščioniškosios tiesos nesaugojamas, į iliuziją, savęs naikinimą, visa ardančias klaidas, ima dievinti nesąmones ir šešėlius. Tą pat galima pasakyti apie išstisias kultūras ir civilizacijas.

Krikščioniška kultūra yra susiejimas visų dalykų su centru, šalutinių gėrybių palenkimas aukščiausiai, išsigelbėjimas iš susiskaldymo, visokios organizacijos paslaptis, visų priešingumų vienybė, visų gyvybės jėgų sveikata, mirties priešininkė. Mokytoja ir pranašė? Ne, daug daugiau: Kūrėjo gyvenimas kūrinuose — visų paslapčių paslaptis, amžinosios Šviesos šviesybė.

Tai skamba tikrai nemoderniai. Bet kas šiandien, matydamas tokius įvykius, dar turės drąsos būti moderniu? Pagalvokite apie pamatus, ir visos modernios nesąmonės atsitrauks.

Danguj yra regima saulė, iš kurios visa gyvena ir kvėpuoja. Yra dar kita, neregima saulė, kuri pakilusi dvasiniam dangui ir teikia palaimą tik tada, kai ją pažįstame ir priimame į savo valią. Juo giliau mūsų laikais atslenka naktis, juo greičiau atrandame tą Saulę ir pažįstame kaip jėgos ir šviesos šaltinį visokiam žmonių atgimimui.

T U R I N Y S

	Pusl.
Dievas ir pasaulis	7
Tikėjimas ir gyvenimas	10
Mokslas apie pagrindus	15
Dievai ir titanai	18
Meditacija Strassburgo katedroj	23
Atkritimo galybė	26
Pranciškus iš Assisi ir šiandieninis pasaulio vargas	30
Rinkų krizė ir tikėjimo krizė	32
Romanų, gotiškas baroko ir modernus stilius	36
Kryžius ir gyvenimas.	40
Jakobinas pas katedrą	43
Žmogus ir pasaulinė istorija	45
Evangelijos vadovavimas	48
Optimizmas ir mokslas apie kryžių	51
Bėgimas iš tikrovės	56
Prieštaravimo ženklas	58
Karas ir mes visi	61
Žmogaus prigimtis ir taika	64
Dvasinė logika	67
Vyriška energija	71
Taikos pamatai	75
Taika namuose	78
Pasaulio organizacija ir širdies gerumas	81
Du tilto lankai	84
Žmogaus lepumas ir krikščioniškas kietumas	87
Kas negali neapkęsti tėvo ir motinos dėl manęs	90
Kristaus kojų plovimas	92

Skolos	96
Sudegintas vekselis	98
Kas deda pagrindus visuomenei	100
Išauklėjimas	102
Visuomenės palaima	106
Sąžinė	109
Apkalba	113
Laisvės laimėjimai	116
Dvasinė melo įtaka	118
Savigarba ir savęs pažinimas	121
Laisvė ir klusnumas	125
Užkastas svaras	129
„Taip neapsileisk“	132
Nuodėmė miegant	134
Moterystės klaidos	135
Pasipriešinimas pagundai	140
Vidujinis išlaisvinimas	143
Žmogus ir jo likimas	146
Kristus ir laisvamanis	150

ĮVAIRŪS SAKALO LEIDINIAI

- S. Daukantas, BŪDAS SENOVĖS LIETUVIŲ IR ŽEMAIČIŲ. Naują leidimą spaudai paruošė J. Talmantas 5,—
- Vincas Laurinaitis, S. DAUKANTO JAUNATVĖS KŪRYBA arba (S. Daukanto „Darbay senuju lituwiu yr žemaicziau“ 1822 m. ir to veikalo reikšmė). 2,—
- Prof. St. Šalkauskis, LIETUVIŲ TAUTĄ IR JOS UGDYMAS 5,—
- Prof. St. Šalkauskis, BENDROSIOS MOKSLINIO DARBO METODIKOS PRADAI 4,—
- Fr. W. Foerster, AMŽINOJI ŠVIESA IR ŠIŲ DIENŲ TAMSYBĖS. Viršlaikiniai klausimai mūsų laikams 2,—
- V. Mykolaitis-Putinas, LITERATŪROS ETIUDAI. Literatūros straipsnių rinkinys.
- A. Vaičiulaitis, NATŪRALIZMAS IR LIETUVIŲ LITERATŪRA. Literatūrinė studija 1,50
- P. Šležo red. VYTAUTAS DIDYSIS. Monografija 10,—
- S. Sužiedėlis, VYTAUTAS DIDYSIS IR JO ŽYGIAI. Iliustruota monografija jaunimui 3,50
- J. Kossu-Aleksandravičius, DIEVAI IR SMŪTELIAI. Literatūriniai ir visuomeniniai straipsniai įvairiomis temomis 3,50
- Dim. pulk. A. Uspenskis, DIDŽIAJAME KARE. Lietuva — Rytų Prūsija 1914—1915 m. Karininko atsiminimai. Su D. Karo vaizdais ir kovų schemomis 3,50
- Maj. V. Petkūno red. CHEMINIS KARAS IR APSAUGA. Cheminės apsaugos vadovėlis 6,—
- Pulgis Andrieušis, MŪSŲ JŪROMIS. Kelionė savais laivais.
- K. Arris, MANO EKSPEDICIJA Į VIDURINĘ AZIJĄ, I d. Įdomiausi kelionės aprašymai 5,—
- K. Arris, MANO EKSPEDICIJA Į VIDURINĘ AZIJĄ, II d. Įdomiausi kelionės aprašymai 4,50
- A. Bulyginienė, ABISINIJA. Kraštas, papročiai, kultūra, žmonės 1,80
- M. G., KARALIŲ KARALIAUS ŠALIS — ABISINIJA. Istoriški, politiški, geografiški ir etnografiški bruožai 1,50

V. Bičiūnas, LIAUDIES TEATRAS. Scenos mėgėjamams praktiškas vadovėlis	3,50
S. Tarvydas, APLINKOTYROS IR DAIKTŲ PAŽINIMO METODIKA. Su pamokų pavyzdžiais	1,—
A. Wautier d'Aygalliers, MEILĖS DISCIPLINA. Labai rimtas traktatas apie meilę	3,—
Dimis. kapit. Magniez, JAUNUOLIUI IR TĖVUI. Labai rimti pamokymai jaunuoliams, ypač kariesiems, apie lytinius dalykus	1,50
O. Sw. Marden, KĄ DARAI, DARYK GERAI. Labai gražūs ir praktiški gyvenimo pamokymai	1,50
Vikt. Kamantauskas, JAUNAM MOKSLEIVIUI. Patarimai: kaip sveikam būti, kaip mokytis ir kaip elgtis	1,50
E. Malachoviec, DIDŽIOJI VIRĖJA. Vertė ir mūsų sąlygoms pritaikė V. Varnienė. Praktiškas vadovas šeimininkėms. Įrištas Lt. 15,—, neįrištas	12,—
Dr. E. Drake, KAS KIEKVIENAI JAUNAI MOKETERIAI ŽINOTINA. Praktiški patarimai	3,—
R. Gerlingas, BŪK VYRAS. Lytiniai klausimai jaunuoliams ir suaugusiems	3,—
E. Kue, SĄMONINGOS AUTOSUGESTIJOS ĮTAKA MŪSŲ VEIKSMAMS	3,—
V. Andriukaitytė, JAUNAI INTELIGENTEI. Apsirengimo, kosmet. ir gražaus elgesio menas	2,—
J. Kuzmickis, VAIKŲ ŽAIDIMAI.	0,90
V. Mikėnas, ŠACHMATŲ VADOVĖLIS.	4,—
Prof. Dr. Hammerschlag, prof. Langstein ir Dr. Ostermann, AKUŠERĖS VADOVĖLIS. Vertė A. Maciūnas. Kaina: neįrištas Lt. 15,—, įrištas	17,—
DARBO PAJAMŲ MOKESTIS. Įstatymas, taisyklės, lentelės, Vyr. Tribunolo sprendimai ir rodyklė. Spaudai parengė J. Baltrušaitis, Mokesčių Departamento referentas	2,50
PAGRINDINIS VERSLO MOKESTIS. Įstatymas, priedėliai, taisyklės, aiškinimai, rodyklė ir kit. Spaudai parengė J. Baltrušaitis, Mokesčių Departamento referentas. Bendradarbiavo R. Šidlauskas, Mok. Dep.to referentas	3,—
J. Valentukonis, STATYBINIS DAŽYMAS. Vadovėlis dažytojams. Iliustr.	4,50
V. Ruzgas, VADOVĖLIS BIBLIOTEKININKAMS. Prof. V. Biržiškos redaguotas	